

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Düriye Nur UYGUN

7. SINIF HAC VE KURBAN ÜNİTESİNİN İNCELENMESİ VE ÖĞRETİMİNE YÖNELİK MATERYAL ÖNERİLERİ

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Düriye Nur UYGUN

7. SINIF HAC VE KURBAN ÜNİTESİNİN İNCELENMESİ VE ÖĞRETİMİNE YÖNELİK
MATERYAL ÖNERİLERİ

Danışman

Doç. Dr. Şeref GÖKÜŞ

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2025

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Düriye Nur UYGUN'un bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri
Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Şeref GÖKÜŞ (İmza)

Üye : Doç. Dr. Kasım KOCAMAN (İmza)

Tez Başlığı: 7. Sınıf Hac ve Kurban Ünitesinin İncelenmesi ve Öğretimine Yönelik Materyal
Önerileri

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 28/04/2025

Mezuniyet Tarihi :

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “7. Sınıf Hac ve Kurban Ünitesinin İncelenmesi ve Öğretimine Yönelik Materyal Önerileri” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Düriye Nur UYGUN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

21/05/2025

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Düriye Nur UYGUN
Öğrenci Numarası	202152063006
Anabilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Şeref GÖKÜŞ
Yüksek Lisans Tez Başlığı	7. Sınıf Hac ve Kurban Ünitesinin İncelenmesi ve Öğretimine Yönelik Materyal Önerileri
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2680907436
Rapor Tarihi	21/05/2025
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: % 14 Alıntılar dahil: % 21
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 122 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orjinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. ( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orjinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelerle sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim. Gerekçe: Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Doç. Dr. Şeref GÖKÜŞ İmza	

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	iii
GÖRSELLER LİSTESİ.....	iv
ÖZET	v
SUMMARY.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ VE MATERYAL KULLANIMI

1.1. Eğitim-Öğretimde Materyal Nedir?.....	10
1.2. Materyallerin Özellikleri.....	12
1.3. Materyallerin Kullanım Amacı.....	15
1.4. Materyal Seçiminde Dikkat Edilmesi Gerekenler.....	16
1.4.1. Öğrenci Nitelikleri.....	17
1.4.2. Öğretmen-Öğrenci Etkileşimi.....	19
1.4.3. Materyal ve Konu İlişkisi.....	21
1.5. Hac ve Kurban Ünitesinde Öğretim Materyalleri.....	22
1.5.1. Yazılı Materyaller.....	22
1.5.1.1. Ders Kitabı.....	22
1.5.1.1.1. Kavram Tanımları ve Açıklamalar.....	25
1.5.1.1.2. Ayet ve Hadisler.....	26
1.5.1.1.3. Örnek Olay ve Kıssalar.....	28
1.5.1.1.4. Ünite Sonu Değerlendirme Çalışmaları.....	29
1.5.1.2. Çalışma Kağıtları.....	30
1.5.2. Görsel Materyaller.....	30
1.5.2.1. Karikatürler.....	31
1.5.2.2. Bilgilendirici Grafik ve Akış Diyagramları.....	32
1.5.2.3. Kavram Haritası.....	34
1.5.3. İnteraktif Materyaller.....	36
1.5.3.1. Slayt ve Sunumlar.....	37
1.5.3.2. Etkinlik ve Oyunlar.....	39
1.5.3.3. Video ve Multimedya İçerikleri.....	40

1.5.3.4. Grup Çalışmaları ve Projeler.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

HAC VE KURBAN ÜNİTESİNİN ÖĞRETİMİNE YÖNELİK MATERYAL ÖNERİLERİ

2.1. 2018 DKAB Dersi Öğretim Programı.....	45
2.1.1. Öğretim Programının Temel Felsefesi.....	47
2.1.2. Öğretim Programının Amaçları.....	48
2.1.3. Öğretim Programının Yapısı.....	49
2.1.4. Öğretim Programının Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımları.....	53
2.1.5. 7. Sınıf Hac ve Kurban Ünitesinde Yer Alan Konu, Kazanım ve Açıklamalar.....	54
2.2. 7. Sınıf Hac ve Kurban Ünitesinde Kullanılabilecek Materyal Örnekleri.....	56
2.2.1. Görsel ve İnteraktif Materyal Örnekleri.....	56
2.3. Materyal Örnekleri Eşliğinde Hac ve Kurban Ünitesine Dair Günlük Plan Örnekleri...	73
2.3.1. İslam’da Hac İbadeti ve Önemi Konusu.....	74
2.3.2. Haccın Yapılışı Konusu.....	77
2.3.3. Umre ve Önemi Konusu.....	80
2.3.4. Kurban İbadeti Önemi Konusu.....	83
2.3.5. Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. İsmail (a.s.) Konusu.....	86
2.3.6. Bir Ayet Tanıyorum: En’âm Suresi, 162. Ayet ve Anlamı & Ünitimizi Değerlendirelim.....	89
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA.....	96
ÖZGEÇMİŞ.....	108

KISALTMALAR LİSTESİ

AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
a.s.	: Aleyhis selam
c.c.	: Celle Celaluhu
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
Hız.	: Hazreti
İFAV	: İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
Prof.	: Profesör
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1.1. Edgar Dale'nin Yaşantı Konisi	33
Görsel 2.1. Anlamlı Kelime Oluşturma Oyunu.....	59
Görsel 2.2. Hac İbadeti ile İlgili Akış Diyagramı Birinci Örnek.....	60
Görsel 2.3. Hac İbadeti ile İlgili Akış Diyagramı İkinci Örnek.....	60
Görsel 2.4. İslam'da Hac İbadeti ve Önemi Konusunda Ders İçi Kâbe Maketi Yapma Etkinliği.....	61
Görsel 2.5. Haccın Yapılışı Konusunda Maket Yapma Ödev Örneği.....	61
Görsel 2.6. Tablo Yerleştirme Etkinliği.....	62
Görsel 2.7. Öğrenci Belirleme Yöntemi.....	63
Görsel 2.8. Örnek İhram Görselleri.....	63
Görsel 2.9. Umre ve Önemi Konusu Bilgilendirici Tablo Örneği.....	64
Görsel 2.10. Paylaşmanın Gücü-Kurban Eti Kime Ne Kadar Gider?.....	65
Görsel 2.11. Kurban Kesiminde Yedi Hisse Örneği.....	65
Görsel 2.12. Kurbanlık Hayvanın Özellikleri.....	66
Görsel 2.13. İstasyon Tekniğinde Yapılabilecek Kurban Figürü Materyal Örneği.....	67
Görsel 2.14. Örnek Kurban Dağıtımı Görseli.....	67
Görsel 2.15. İstasyon Tekniği ile Sınıf Panosu Hazırlama Etkinliği.....	68
Görsel 2.16. İstasyon Tekniğinde Yapılabilecek Resim Örneği.....	69
Görsel 2.17. İnteraktif Eşleştirme Etkinliği.....	70
Görsel 2.18. İnteraktif Eşleştirme Etkinliği İkinci Örnek.....	70
Görsel 2.19. Ev Ödevi Çalışması ile İlgili Yazılı Materyal Örneği.....	71
Görsel 2.20. Ünite Sonu Değerlendirme Etkinliği Örneği.....	72

ÖZET

Araştırmanın temel amacı, 7. sınıf din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde yer alan “hac ve kurban” ünitesinin öğrenci merkezli, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi destekleyecek materyaller vasıtasıyla öğretime katkı sunmaktır. Bu çalışma, özellikle soyut dini kavramların somutlaştırılmasıyla öğrencilerde konuya yönelik ilgi ve farkındalık oluşturulması noktasında önem arz etmektedir. Üniteye yer alan hac ve kurban kavramları detaylı biçimde analiz edilmeye çalışılarak bu kavramların öğrenci dünyasında nasıl karşılık bulabileceğine odaklanılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan öğretim programı, ders kitabı içeriği ve ünitenin kazanımları doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu analiz doğrultusunda öğrencilerin gelişimlerini destekleyecek materyal önerileri sunulmaya çalışılmıştır. Yapılandırmacı yaklaşım yöntemiyle öğrenci katılımını merkeze alarak çoklu öğrenmeye teşvik eden araç-gereç ve materyallerin sunulmasına öncelik verilmiştir. Uygulama aşamasında birtakım öğretim materyalleri sunulmuştur. Bunlar arasında hac ibadetinin aşamalarını anlatan akış diyagramları, etkinlik önerileri, bilgilendirici maket örnekleri ve oyun temelli öğrenme materyalleri yer almaktadır. Ayrıca kurban ibadetine dair toplumsal dayanışma ve paylaşma temalarını öne çıkaran görsel çalışmalar ve oyun önerileri de hazırlanmıştır. Öğrencilerin aktif katılımına destek olacağı düşünülen bu materyallerin aynı zamanda değerlendirme sürecine katkı sunması da planlanmıştır. Çalışma sonucunda ulaşılan veriler, materyal destekli eğitim-öğretimde öğrencilerin dini içerikleri daha kolay ve derinlemesine kavrayabilecekleri sonucunu ortaya koymuştur. Özellikle soyut kavramları hikayeleştirme ve görselleştirme yoluyla somutlaştırılmanın öğrenci dikkatinin derse çekilmesine ve öğrenmede kalıcılığın artmasına katkı sağlayacağı öngörülmüştür. Ayrıca, etkinlik temelli ve etkileşimli öğretim yöntemlerinin öğrencilerde anlamlı öğrenme sağladığı, soru sorma ve düşünme becerilerini geliştirdiği gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, materyal temelli öğretim yaklaşımlarının, hac ve kurban ünitesinin öğrencilere etkili şekilde aktarılmasına katkı sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, öğretmenlerin materyal kullanımı konusunda desteklenmesi ve bu tür içeriklerin yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Ortaokul, Materyal.

SUMMARY

MATERIAL SUGGESTIONS FOR THE EXAMINATION AND TEACHING OF THE 7TH GRADE HAJJ AND SACRIFICE UNIT

The main purpose of the research is to contribute to the teaching of the unit "hajj and sacrifice" in the 7th grade religious culture and ethics course through materials that will support student-centered, meaningful and permanent learning. This study is especially important in terms of creating interest and awareness in students regarding the subject by concretizing abstract religious concepts. The concepts of hajj and sacrifice in the unit were tried to be analyzed in detail and focused on how these concepts can find a response in the student world. In the study, the document analysis method, one of the qualitative research methods, was used. The curriculum prepared by the Ministry of National Education, the content of the textbook and the unit achievements were examined using the document analysis method. In line with this analysis, material suggestions that would support the development of students were attempted to be presented. Priority was given to presenting tools and materials that encourage multiple learning by focusing on student participation with the constructivist approach method. During the implementation phase, a number of teaching materials were presented. These included flow charts explaining the stages of the Hajj ritual, activity suggestions, informative model examples, and game-based learning materials. In addition, visual works and game suggestions that emphasize the themes of social solidarity and sharing regarding the sacrifice ritual were prepared. It was planned that these materials, which are thought to support the active participation of students, will also contribute to the evaluation process. The data obtained as a result of the study revealed that students can comprehend religious content more easily and deeply in material supported education-training. It was predicted that especially concretizing abstract concepts through storytelling and visualization would contribute to drawing student attention to the lesson and increasing permanence in learning. In addition, it was observed that activity-based and interactive teaching methods provided meaningful learning to students and developed their questioning and thinking skills. As a result, it was concluded that material-based teaching approaches contribute to the effective transfer of the Hajj and Sacrifice unit to students. In this direction, it is recommended that teachers be supported in the use of materials and that such content be disseminated.

Keywords: Religious Education, Religious Culture and Moral Knowledge, Secondary School, Material.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca manevi desteklerini esirgemeyip akademik tecrübelerini, fikirlerini ve bilgi birikimlerini aktararak tez yazım sürecime ışık tutan ve bu yolda bana rehberlik eden çok kıymetli hocam Doç. Dr. Şeref GÖKÜŞ'e, jüri üyesi olarak çalışmama katkıda bulunmalarından dolayı Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN ile Doç. Dr. Kasım KOCAMAN'a ve yüksek lisans sürecimde emeği geçen Doç. Dr. Mustafa Fatih AY ile Prof. Dr. Rıfat ATAY'a kıymetli katkılarından ötürü saygı ve şükranlarımı sunarım.

Aynı zamanda eğitim-öğretim hayatım boyunca maddi ve manevi anlamda ellerini daima omzumda hissettiğim kıymetli aile üyelerim; babam İbrahim UYGUN'a, annem Emine UYGUN'a, ablam Ayşe YILDIRIM'a ve kardeşim Ahmet Eymen UYGUN'a her zaman yanımda oldukları için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca çalışmam boyunca moral ve motivasyon desteği sağlayan yüksek lisans öğrencilerinden sevgili arkadaşım Ayşegül ÇETİNER'e ve katkılarından ötürü doktora öğrencisi Cengiz AKÖZCAN'a tüm kalbimle teşekkür ederim.

Düriye Nur UYGUN
ANTALYA, 2025

ÖNSÖZ

2018 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı kapsamında yer alan 7. sınıf düzeyindeki 2. ünite “Hac ve Kurban” başlığını taşımaktadır. Bu ünite “İslam’da Hac İbadeti ve Önemi”, “Haccın Yapılışı”, “Umre ve Önemi”, “Kurban İbadeti ve Önemi”, “Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. İsmail (a.s.)” ve “Bir Ayet Tanıyorum: En’âm Suresi” gibi alt başlıklar yer almakta ve öğrencilerin bu kavramlara ilişkin kazanımlar edinmeleri hedeflenmektedir. Bu alt başlıklarda yer alan dini kavramlarla bilgilerin etkin bir şekilde öğretilmesi ve öğrencilerin kalıcı biçimde öğrenebilmesi için çeşitli türlerde öğretim materyallerinden yararlanılması büyük önem taşımaktadır. Materyalleri; görsel, yazılı ve interaktif olarak üçe ayırmak mümkündür. Yazılı materyaller daha çok ders kitapları, yaprak testler ve çalışma kağıtları şeklinde tasarlanmış olan materyallerdir. Din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenler öğretim süreçlerine ek olarak genelde bu tür yazılı materyallerden faydalanmaktadırlar. Görsel materyal grubundan ise, karikatürler, bilgilendirici akış diyagramları veya kavram haritaları konunun daha iyi pekişmesi ve somut hale gelmesi bakımından önem arz etmektedir. İnteraktif materyalleri ise içinde hem yazıyı hem de görseli barındırmasından ötürü yazılı ve görsel materyallerin birleşimi gibi düşünebilmekteyiz. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin sıkça kullandığı interaktif materyaller arasında sunum ve slaytlar, interaktif etkinlik ve bulmacalar, video ve multimedya içerikleri ile öğrencilerin bir araya gelip yeni öğrenmeler sağlamasına veya halihazırdaki öğrenmelerini pekiştirmelerine yarayan grup ödevleri ya da projeler de sayılmaktadır.

Çalışma, giriş hariç iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde, din eğitimi ile öğretim materyalleri arasındaki ilişki ele alınmış; bu çerçevede eğitim-öğretim sürecinde kullanılan materyallerin tanımı, sınıflandırılması, temel özellikleri ve kullanım amaçları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca materyal seçiminin öğretim sürecine etkisi vurgulanarak, etkili bir materyal kullanımında dikkat edilmesi gereken pedagojik ve teknik noktalara değinilmiştir. Bu bağlamda, özellikle din kültürü ve ahlak bilgisi dersi kapsamında yer alan “hac ve kurban” ünitesinde kullanılabilecek materyal türleri (görsel, işitsel, dijital, basılı vb.) örneklerle açıklanmış ve bu materyallerin öğrencilerin soyut kavramları anlamlandırmasına, öğrenmeyi kalıcı hale getirmesine ve derse olan motivasyonlarını artırmasına olan katkısı değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde ise, 2018 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı kapsamında yer alan “hac ve kurban” ünitesi temel alınarak, bu ünitenin öğretimine yönelik

somut materyal önerileri sunulmuştur. Sunulan bu materyal örnekleriyle, öğrencilerin bilişsel düzeyleri göz önünde bulundurularak, öğrenme sürecine aktif katılımlarının artırılması ve soyut ibadet kavramlarının daha anlaşılır hale getirilmesi hedeflenmiştir. Böylece, öğretmenlerin ders esnasında öğrencilerin ilgisini çekebilecek, onların dikkatini canlı tutabilecek ve anlamlı öğrenmelerin gerçekleşmesini destekleyebilecek araçlara ulaşmaları amaçlanmıştır. Bu bölüm aynı zamanda materyal destekli öğretimin, din eğitimi bağlamında nasıl daha etkili kullanılabileceğine dair öneriler de içermektedir.

GİRİŞ

Problem

Eğitim-öğretim sürecinde materyaller, öğretmenin öğrenciye yönelik öğretim hedeflerine ulaşmasına yardımcı olan, öğrenmeyi somutlaştıran ve kalıcı hale getiren araçlardır. Materyaller, öğrencilerin derse karşı ilgilerini artırmak, öğrenme sürecini daha anlamlı ve etkili kılmak amacıyla kullanılan görsel, işitsel, yazılı hem görsel hem yazılı ya dijital araçlardan oluşabilir. Bu bağlamda öğretim materyalleri; görsel materyaller, işitsel materyaller, görsel ve işitsel materyaller, üç boyutlu materyaller (modeller, maketler) ve dijital materyaller gibi farklı türlerde olabilirler. Materyal kullanımının temel amacı, öğrencinin soyut bir konuyu somutlaştırarak daha rahat anlamasını sağlamak, zihninde canlandırmasına destek olmak ve öğrenmeyi teşvik etmektir.

Din kültürü ve ahlak bilgisi gibi değer ve kavram temelli derslerde materyal kullanımı, soyut dini kavramların öğrencilerin yaş ve bilişsel gelişim düzeylerine uygun bir biçimde öğretilmesinde önemli bir işlev üstlenmektedir. Ünite kapsamında, hac ve kurban ibadetlerinin tarihsel ve dini boyutları kadar, günümüzdeki uygulandığı ile bireysel ve toplumsal anlamları da ele alınmaktadır. Ancak bu ibadetlerin hem soyut yapıda olmaları hem de öğrencilerin yaşadığı günlük deneyimlerden uzak olmaları nedeniyle geleneksel anlatım yöntemleriyle öğrenilmesi güç olabilmektedir. Bu noktada öğretim materyallerinin etkin biçimde kullanılması, kazanımların öğrencilere daha somut, anlaşılır ve ilgi çekici yollarla aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Materyallerin doğru seçimi ve kullanımı, öğrencilerin yalnızca bilgi düzeylerini değil, aynı zamanda analiz, değerlendirme ve kavramsal ilişkilendirme becerilerini geliştirmelerine de yardımcı olmaktadır.

Mevcut öğretim ortamlarında, 7. sınıf “hac ve kurban” ünitesinde yer alan kazanımların öğrencilere etkili bir biçimde aktarılmasında kullanılabilecek materyallerin çeşitliliği ve etkililiği hususunda eksiklikler yaşandığı görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin kavramları yüzeysel düzeyde öğrenmelerine neden olmakta ve öğrenme sürecine katkı sağlayacak materyal uygulamalarına duyulan ihtiyacı gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, “hac ve kurban” ünitesinin kazanımlarına uygun materyal örneklerinin geliştirilmesi ve bu materyallerin öğretim sürecine aktarılmasına yönelik önerilerin sunulması hem öğretmenlerin uygulama alanlarını zenginleştirecek hem de öğrencilerin öğrenme deneyimlerini anlamlı hale getirecektir.

Bu noktada çalışmanın temel problemini 7.sınıf “hac ve kurban” ünitesinin öğretiminde hangi materyaller kullanılabilir? sorusu oluşturmaktadır. Bunun yanında araştırmada aşağıda verilen alt problemler de ele alınmaktadır;

- Eğitimde materyal kullanmanın önemi nedir?
- Materyal seçiminde dikkat edilmesi gereken konular nelerdir?
- 2018 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programının temel felsefesi, amaçları, yapısı, ölçme ve değerlendirme yaklaşımları nasıldır?
- Hac ve kurban ünitesinin ünite alt başlıkları ve onlara ait kazanımlar nelerdir?
- Hac ve kurban ünitesinde kullanılabilecek görsel ve interaktif materyal örnekleri nelerdir?
- Hac ve kurban ünitesinin alt başlıkları ile onlara ait kazanımlara yönelik nasıl günlük plan örnekleri hazırlanabilir?

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, 2018 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında yer alan 7. sınıf “hac ve kurban” ünitesinin öğrencilere aktarımında materyal kullanımının önemini ortaya koymak ve bu bağlamda öğretmenlerin kullanabileceği materyal önerileri sunmaktır. Özellikle birtakım dini kavramların öğrenciler tarafından daha iyi kavranabilmesi adına materyal destekli öğretim süreçlerine dair kapsamlı bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda materyal türleri, kullanım biçimleri ve bunların öğrenme süreçlerine olan etkileri üzerinde durulmuştur.

Din öğretiminde materyal kullanımının işlevi ile öneminin ortaya koyulması, “hac ve kurban” ünitesi bağlamında görsel, yazılı ve etkileşimli materyallerden hangilerinin daha etkili olduğunun incelenmesi, 2018 öğretim programındaki Hac, Kurban, Umre, Hz. İsmail ve En’âm Sûresi alt başlıklarının öğretiminde materyal kullanımının sağladığı katkıların değerlendirilmesi, öğrencilerin kazanımları etkili biçimde edinebilmesi için materyal tasarımında gerekli olan adımların belirlenmesi, bu materyallerin öğrenci ilgisi, motivasyonu ve katılımı üzerindeki etkileri ile materyal destekli öğretim uygulamalarının bilişsel gelişime olan katkılarının ele alınması ve bu doğrultuda elde edilecek kazanımlara yönelik günlük plan örneklerinin hazırlanması da çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır

Önem

Eğitim-öğretimde ve özellikle din öğretiminde materyal kullanımına, öğretmen ve akademisyenlerin materyal tasarımı yeterliklerine, materyal kullanımının verimliliğe olan etkisine ve öğretmenlerin materyal kullanımı esnasında karşılaştıkları sorunlara dair çeşitli

araştırmalar yapılmıştır.¹ Fakat literatür incelendiğinde araştırmanın konusu olan “hac ve kurban” ünitesi özelinde materyal önerileriyle ilgili çalışmalara rastlanmamıştır.

Din eğitimi, bireylerin manevi gelişimini destekleyen, değer kazanımını sağlayan ve toplumsal bütünlüğü güçlendiren önemli bir eğitim alanıdır. Bu bağlamda, din kültürü ve ahlak bilgisi dersi, öğrencilere temel dini kavramları öğretmenin yanı sıra, bu kavramları anlayarak içselleştirmelerini de hedeflemektedir. Özellikle ortaokul düzeyindeki öğrencilerin soyut düşünme becerilerinin gelişmeye başladığı bu dönemde, hac ve kurban gibi soyut dini ibadetlerin öğretimi, uygun materyallerle desteklenmediğinde öğrenciler için anlaşılması güç bir hale gelebilmektedir.

Çalışmada, 7. sınıf “hac ve kurban” ünitesinin öğretimine yönelik materyal önerileri sunularak hem öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında kullanabilecekleri araçların çeşitlendirilmesi hem de öğrencilerin derse olan ilgilerinin artırılması amaçlanmaktadır. Araştırma, eğitim teknolojileri ile din öğretimini buluşturarak, öğrenme sürecini daha etkili ve kalıcı hale getirmeye yönelik öneriler sunması bakımından alan yazına katkı sağlayacaktır.

Ayrıca materyal çeşitliliği artırılarak görsel, yazılı ve interaktif materyallerin eğitim-öğretim sürecinde ne derece önemli olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla beraber materyal kullanımının eğitim-öğretim sürecine dair katkıları, hac ve kurban ünitesi özelinde din öğretimi verilen kurum veya kuruluşlardaki öğrencilere, öğreticilere, öğretmenlere, akademisyenlere ve yöneticiler gibi ilgili diğer kişilere ilham olması açısından önemlidir.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yönteminden yararlanılmıştır. Çoğunlukla görüşme, gözlem ve doküman incelemesi gibi veri toplama yöntemleri kullanılan nitel araştırmalar, daha önceden araştırılmış veya henüz gün ışığına çıkmamış problemlerin, araştırmacı tarafından sorgulama ve yorumlamayla analiz edilmesi sürecidir.² Aynı zamanda nitel araştırma, disiplinleri birbirine bağlayan bütüncül yaklaşımıyla, olayların ve algıların kendi ortamında gerçekçi bir biçimde ele alınmasına ve ortaya konmasına yönelik bir süreç olarak da tanımlanabilir.³

¹ Özdemir ve Gıynaş, 2022: 1080-1112; Öncü, 2018: 1-128; Yılmaz, 2014: 137-154; Bayraktar, 2023: 1-210; Özdemir ve Gıynaş, 2024: 173-198; İltuş, 2021: 523-532; Yaşlı, 2007: 1-136; Ceylan, 2023: 255-287; Bayram, 2019: 1-141; Akyüz, 2014: 461-482; Çelikkaya, 1969: 2-6; Kablan vd., 2013: 1629-1644; Bozpolat ve Arslan, 2018: 60-84; Sağlam, 2003: 161-170; Demir, 2008: 1-107; Tosun, 2019: 51-76; Birgün ve Osmanoğlu, 2023: 223-238; Gökbulut vd., 2021: 11-24.

² Baltacı, 2019: 369-370.

³ Kayaardı ve Bozyiğit, 2023: 413.

Doküman analizi, basılı veya dijital kaynakların sistematik biçimde titizlikle analiz edilmesine ve değerlendirilmesine yarayan bir yöntemdir.⁴ Dokümanlar, nitel araştırmalarda veri toplama amacıyla yararlanılan önemli kaynaklardır.⁵ Doküman inceleme yöntemi, araştırma konusu ile ilgili bilgi veren veya örnek teşkil eden materyallerin incelenmesidir. Materyaller yazılı, görsel veya interaktif türde olabilir. Veri toplamak veya toplanan verilerin analizi için kullanılabilen doküman analizi yönteminde öncelikle araştırma konusu ile alakalı dokümanlara ulaşılarak orijinalliği kontrol edilir. Ardından kullanılacak dokümanlar kavranarak veriler analiz edilir ve çalışmada kullanılır.⁶

Öncelikle alan yazın taranarak çalışma konusuna benzer çalışmalar incelenmiştir. Daha sonra araştırmanın konusu olan hac ve kurban ünitesi öğretimine yönelik ne tür materyaller kullanıldığı ve kullanılabileceği araştırılıp elde edilen dokümanlar analiz edilerek çalışmada kullanılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırmada 2018 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı kapsamında yer alan 7. sınıf din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabının “hac ve kurban” ünitesi ele alınmıştır. Bu bağlamda, diğer ünite ve sınıf düzeylerine ilişkin içerikler araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Bununla beraber öğretim programının incelenmesi de 7. sınıf din kültürü ve ahlak bilgisi hac ve kurban ünitesiyle sınırlı tutulmuştur. Çalışma, belirli bir akademik takvim dönemi içerisinde yürütülmüş olup, elde edilen veriler söz konusu zaman aralığıyla sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla uzun vadeli etkiler ve değişkenler göz önüne alınmamıştır.

Araştırmada, ilgili ünitenin öğretiminde kullanılabilecek materyallere ilişkin öneriler mevcut akademik literatür, öğretim programları, ders kitabı içerikleri ve öğretim teknolojileri ilkeleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Uygulamalı gözlemlerden veya deneysel çalışmalardan elde edilen verilere dayalı bir değerlendirme yapılmamıştır. Önerilen öğretim materyalleri teorik düzeyde yapılandırılmış olup, bu materyallerin sınıf içi uygulamalardaki etkililiği ve uygulanabilirliği deneysel olarak test edilmemiştir.

Din

“Din” kelimesi, Arapça kökenli bir kavram olup, kökü “d,y,n” şeklindedir. Bu bağlamda din kelimesinin manası Arap dilinde “Ceza, mükafat, hüküm, hesap, itaat, boyun eğme, ibadet, adet, hal, şariat, kanun, yol, mezhep, millet...” anlamlarına gelmekle birlikte “Galibiyet, otorite,

⁴ Wach, 2013: 1-2.

⁵ Aktaş, 2019: 126-127.

⁶ Yıldırım ve Şimşek, 2021: 194-196.

hükmetmek, hakanlık etmek, ilzam etmek, boyun eğmek, boyun bükme, tazim etmek, borç almak, borçlanmak, minnettar olmak, bir hissin tesiri altında olmak, hüküm vermek şeklinde çeşitli manaları da bulunmaktadır. Latin dilinde ise (religare'den religio) “bağlamak” ve “cemaat” manalarında kullanılmaktadır.⁷

Din kavramının literatürde pek çok tanımı bulunmaktadır. Din ilimleri ile ilgilenenler, bu kavramı kendi bakış açıları ve ilgi alanlarına göre yeniden tanımlayarak literatüre birçok yeni tanım kazandırmışlardır.⁸ Doğal olarak aynı ağacın farklı yerlere uzanan kökleri misali birçok alana ışık tutan yeni tanımlar üreterek ilim dünyasına katkıda bulunmuşlardır. Dolaylı olarak bunca görüş ve fikir ayrılığı neticesinde tek bir tanım yapmak mümkün görünmemektedir.⁹ Konuyu biraz daha açarak örneklemek gerekirse bir felsefeci din kavramını insanları bunalımdan kurtaran bir yöntem olarak tanımlarken bir sosyolog için din toplumsal bir faaliyet olarak tanımlanmaktadır. Aynı şekilde bir kelimacı ise aklın ve naklin senteziyle tanımlanan bir açıklama yapmaktadır. Yapılmış olan tanımlar gözden geçirildiği zaman dinin farklı pencerelerden bakılarak ortaya konmuş tanımlarına ulaşmamız mümkün olmaktadır.¹⁰

Kur'an-ı Kerim'e baktığımız zaman da dini çeşitli kavramlarla ifade etmenin mümkün olduğunu görmekteyiz. Bunlar, borç, tabiat kanunu, ceza ve mükâfat, hukuk, İslam ve hüküm şeklinde sıralanabilir.¹¹ Yaratılışımız itibarıyla “O halde yüzünü Allah'ı bir tanıyarak dine, Allah'ın insanları üzerine yaratmış olduğu fitrata çevir.” (Rûm/30)¹² ayetiyle din kavramının “fitrat” manasında kullanıldığı açıkça görülmektedir. Ayrıca “İşte biz Yusuf'a böyle bir tedbir öğrettik, yoksa kralın kanununa (dinine) göre kardeşini alıkoyamayacaktı.” (Yûsuf/76)¹³ ayet-i kerimesinde yasa ve hukuk, “ceza ve mükâfat gününün sahibidir.” (Fâtiha/4)¹⁴ ayetinde ise ceza ve ödül manalarında kullanılmıştır.

Din, insan ve yaratıcı arasında oluşmuş karşılıklı olarak gelişen ve değişen dinamik bir ilişkidir.¹⁵ Dinleri incelediğimiz zaman insana hem kâinat hem de kendisi hakkında ve ayrıca insanın kainattaki yeri ile yaratılışı hakkında bilgiler verir.¹⁶ Din kavramı, insanın fitratı

⁷ <https://islamansiklopedisi.org.tr/din> (Erişim tarihi: 24.08.2024)

⁸ Bilgiseven, 1998: 8.

⁹ Tümer vd., 2017: 7.

¹⁰ Kılıç, 1993: 52.

¹¹ Bayraklı, 2001: 134-142.

¹² Rum 30, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/R%C3%BBm-suresi/3439/30-32-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 05.09.2024)

¹³ Yusuf 76, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Y%C3%BBsuf-suresi/1672/76-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 05.09.2024)

¹⁴ Fatiha 4, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/F%C3%A2tiha-suresi/4/4-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 05.09.2024)

¹⁵ Bolay ve Türköne, 1998: 132.

¹⁶ Güngör, 1997: 97.

itibarıyla merak edip aklında oluşabilecek cevapsız sorulara bazı açılardan cevap verir. İlk insandan bu yana tarih boyunca, insanın olduğu her yerde ve her dönemde dinin de var olduğu bilinen bir gerçektir.¹⁷ Nitekim Allah, Hz. Adem’e eşyanın ismini öğretmiş ve ona sahifeler göndermiştir. Bu durum ayet-i kerimede de buyrulduğu üzere; “Ey Âdem! Bunların isimlerini onlara bildir” dedi. Onlara bunların isimlerini bildirince de “Size ben göklerin ve yerin gizlisini kesinlikle bilirim; yine sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilirim demedim mi!” buyurdu.” (Bakara/33)¹⁸ şeklinde görülmektedir.

Allah Teala her topluluğa doğruyu iletmek ve öğretmek üzere peygamberler göndermiştir. Kur’an’da gönderilen peygamber sayısının yaklaşık 124 bin olduğu bilinmektedir. Bu bilgiler de insanlık tarihi boyunca dinlerin varlığının ispatı niteliğindedir. Dolayısıyla dinden haberi olmayan toplum olmamıştır. Bu da Allah’ın Adl ismi şerifiyle dolaylı yoldan ilişkilidir.¹⁹

İlk insan ile başlayıp insanlık tarihi süresince var olmuş ve varlığını sürdürmekte olan din kavramı, bireylerin ve toplumların içinde oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Ayrıca var olan ilimlerin doğuşunda, gelişmesinde, bireyin kendi fitratını, kâinatı ve doğruları tanınması hususunda oldukça büyük bir yere sahiptir. Din, yapısı itibarıyla bireylere ile topluma yön vererek iyiye ve doğruya ulaşmakta bir vesile aracı olan, insanların manevi dünyasına katkılar sunan, tasavvufi pencereden bakıldığında ise insan-ı kâmile götüren kurallı bir inanç biçimidir.²⁰

İnsanın fitratına bakıldığı zaman bir inanma isteği olduğu görülmektedir. Gerek bir yaratıcıya gerek bir insana gerekse bir söze inanma eğilimi insanın yaratılışıyla programlanan bir düzendir. Tarihi incelediğimiz zaman ilkel kalmış bir topluluğun bile kendine has toteminin olması aslında kendisinden yüce ve kutsal olarak addettiği bir varlığa inanma ihtiyacını gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla Allah’ın peygamberler vasıtasıyla gönderdiği dinlere de inanmak ve kabul etmek insan fitratı gereği çok da zor olmamış ve toplumlarca kabul edilmiştir. Hatta kendi kültürleriyle de sentezlenerek mezhepler yani dinin yorumları dahi ortaya çıkmıştır.

Din, Allah tarafından görevlendirilmiş elçiler olan peygamberler vasıtasıyla insanların iki cihan saadetine ulaşması için gönderilen ve kuralları olan ilahî bir sistemidir. Her insan farklı bir alemdir, biriciktir. İnsanlar da toplumları bir araya getirdiğine göre her toplum da bir diğerinden farklı ve özeldir. Dolayısıyla her din de toplumların yaşayış biçimlerine,

¹⁷ Usta, 2001: 21.

¹⁸ Bakara 33, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/bakara-suresi/38/31-33-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 05.09.2024)

¹⁹ ADL Kavramı, <https://islamansiklopedisi.org.tr/adl> (Erişim tarihi: 05.09.2024)

²⁰ Akdoğan, 2002: 167.

kültürlerine, kabul edilmiş değerlerine ve bakış açılarına göre çeşitlilik göstermektedir. Örneğin İslam dini ile Hristiyanlık arasında büyük farklar vardır. İslamiyet'e göre, "Şüphesiz ki, Allah katında din İslam'dır" (Âl-i İmrân 19)²¹ ve "Kim İslam'dan başka bir dine yönelirse onun dini kabul edilmeyecektir; o ahirette de kaybedenlerdendir."" (Âl-i İmrân 85)²² ayetlerinden hareketle hak olan dinin İslam olduğu anlaşılmaktadır. İslam âlimlerinin sunduğu tanımlar da bu çerçeve etrafında şekillenmiştir. Din, Allah'ın peygamberler vasıtasıyla insanları iyiliğe, dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştıran bunu da gönderdiği elçilere vahiy ve ilham vasıtasıyla öğretip, ilettiği sistemler bütünüdür.²³

Genel manada din; akıl sahibi insanların, hür iradeleri ve istekleriyle kendilerini hayra, iyiye, mutluluğa yönelten bir ilahi yasadır.²⁴ Tüm dinlere bakıldığı vakit ortak amaçlarının, insan ve toplum saadeti sağlamak olduğu görülmektedir. İslam dinine baktığımız zaman insanın farkındalığını yükseltmeyi amaçlayarak, akla ve ruha temas ederek insanın hem dünyasına hem de ahiretine yön vermeyi amaçlar. İnsanlık tarihinden bu yana varlığını sürdüren din kavramını, fertlere ve topluluklara çeki düzen veren ve yaşamı daha anlamlı kılan bir sistem olarak düşünmek mümkündür.

Din Eğitimi

Sosyolojik ve psikolojik açıdan bakıldığında insanın içinde var olarak doğuştan gelen yetenekleriyle kapasitesinin açığa çıkması ve gelişmesi eğitim ile mümkündür. Buradan yola çıkarak eğitim; kişinin fiziksel, ruhsal, psikolojik ve sosyolojik anlamda var olan kabiliyetlerinin bireysel ve toplumsal açıdan en doğru şekilde gelişmesi şeklinde tanımlanabilmektedir.²⁵ Dinde olduğu gibi eğitim ve din eğitiminde de sürecin başlangıcını insanlığın başlangıcına bağlamak mümkündür. Çünkü insan yapısı öğrenmeye ve merak etmeye açıktır. Dolayısıyla kişiler, geçmişten bu yana eğitime ve öğrenmeye büyük önem atfetmişlerdir. Bunun yolu ise eğitim faaliyetinin önemini bilmek, kavramak ve kontrol etmekle mümkündür.²⁶ Din eğitimi denildiği zaman akla ilk gelen tanımlardan bir tanesi de "bireyin dini davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme denemeleri süreci" şeklinde yapılan tanımdır.²⁷

²¹ Al-i İmran, 19, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/312/19-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 12.09.2024)

²² Al-i İmran, 85, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/378/85-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 12.09.2024)

²³ Cürcani, 1997: 105.

²⁴ Tümer vd., 2017: 8.

²⁵ Yeşilyaprak, 2005: 2.

²⁶ Kılıç, 1999: 58.

²⁷ Ertürk, 2017: 13.

Din eğitimi, yaşamın erken dönemlerinden bu yana bireyi ruhsal ve zihinsel anlamda kademeli olarak geliştirmeyi ve bulunduğu toplumda dini olguları fark eder hale gelmesini amaçlayan bir bilimdir. Bir başka deyiş ile bireyleri adım adım geliştirerek din, ahlak ve dünyasal konularda sorumluluklarının farkında olan ve onları uygulamaya geçiren olgun bireyler haline getirmek suretiyle topluma entegre etme sürecidir. Bu süreçte ise bireyin inandığı dinin etkisiyle psikolojik açıdan geliştiğine ve toplumsal becerilerinin ön plana çıktığına vurgu yapılmaktadır.²⁸

Din eğitimi, insanın bir yüce varlığa inanma ihtiyacı ile bu ihtiyacın getirmiş olduğu birtakım kulluk vazifelerini yerine getirmek ve Allah ile bağlantı kurma yollarından biri olan dua etmek gibi ihtiyaçlar çerçevesinde de değerlendirilmiştir. Bir yandan din, insanı manen geliştirmek, değiştirmek isterken öte yandan da insan, fitrat gereği inanma isteği ve ihtiyacı neticesinde dini bilmek ve dinden birçok şey öğrenmek ister. Fakat ne yazık ki din eğitiminde de siyasi ve ideolojik tartışmalara yer verildiği için ihtiyaçların karşılandığı bir din eğitimi yöntemi evrensel şekilde tam anlamıyla geliştirilememiştir.²⁹

Din eğitimi, kişinin yaratıcı ile arasında özel bir manevi ilişkinin ve diyalogun doğru bilgiler çerçevesinde olmasını ve bu ilişkide bireye yardım ederek yaratılış amacının farkında olmasını sağladığı gibi, beraberinde birtakım sorumluluklarının da bilincinde olup gerek kendi hayatında gerek çevresine karşı gerekse yaratıcısına karşı sorumluluklarını bilip yerine getirmesine yardımcı olmaktadır.

Ayrıca din eğitiminin tek amacı bilgi edindirmek olmayıp bireyin hayata dair düşünmesine, hayatı anlamlandırmasına ve merak ettiği sorulara cevap bulmasına da katkı sağlamaktadır. Din eğitimi deyince akla sadece bilgi alışverişi gelmemeli, bireyin bilgiyi hazır şekilde aldığı algılanmamalı, aksine kişi aklını kurcalayan soruları yüzeysel olarak değil derinine inerek araştırmalı, incelemeli ve mantığına yatırmalıdır. Böylelikle kişiye karakteristik anlamda da hayatı anlamlandırma yolculuğunda büyük katkılar sağlayabilir.³⁰

Din eğitiminin Türkiye’de temellendirilip bilimsel hale gelmesine öncülük etmiş önemli bir isim olan Beyza Bilgin ise din eğitiminin, dinin esasına uygun biçimde insanı tümüyle ele aldığını, hatta insanın hayattaki yeri ile birlikte ele aldığını belirtmiştir.³¹ Bir başka tanımda ise, dini bilgileri bedensel, zihinsel ve duygusal açıdan bireysel gelişim farklılıkları göz önünde bulundurularak bireylere aktarma ve bireyleri dini açıdan bilinçlendirme sürecidir demek

²⁸ Yılmaz, 2003: 70.

²⁹ Buyrukçu, 2007: 6.

³⁰ Eğri, 2003: 280.

³¹ Bilgin, 2001: 43.

mümkündür.³² Ayrıca İslamiyet'e göre eğitim, insanın fıtratına uygun inşa edilmelidir. Dolayısıyla insanın eğitilmesi için de insanı tanımak gerekmektedir.³³

İnsanı İslamiyet penceresinden tanımak ise Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberin sünnetiyle mümkün olduğu gibi, psikoloji, sosyoloji vb. çeşitli disiplinlerin ortaya çıkardığı çalışmaları incelemekle de mümkündür. Yani din eğitiminin, kitap ve sünnet ile dini konuları temellendirmesi gerektiği gibi eğitimin muhatabı olan insanı inceleyen bilim dallarının bir araya gelmesi de gerekmektedir. Ayrıca din eğitiminin de bilimsel alanda gelişen düzene ayak uydurarak kendini geliştirmesi, etki alanını koruması hatta artırması icap etmektedir.

Din Öğretimi

Eğitim-öğretimin tanımında olduğu gibi din öğretiminin tanımında da vurgulanan şey, kasıtlı olmaktır. Öğretim kavramının tanımından hareketle din öğretiminin, bireye dini öğrenme sürecinde belirli bir plan ve program dahilinde rehberlik etmek olduğunu söyleyebiliriz. Dini öğretim ile din öğretimi temelde birbirinden farklıdır. Dini öğretim deyince tek bir dinin öğretimi söz konusu iken din öğretimi her türlü din öğretimini kapsar. Bu sayede gerek herhangi bir dini ele alarak o dinin hakkında bilgi sahibi olmak ve o dine karşı olumsuz veya olumlu düşünceler besleyerek o dinden uzaklaşmak veya o dini severek dinin gerekliliklerini yerine getirmek gerekse dinler hakkında genel bilgilere sahip olmak mümkündür.

---

³² Yılmaz, 2003: 70.

³³ Bayraklı, 1989: 104.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ VE MATERYAL KULLANIMI

1.1. Eğitim-Öğretimde Materyal Nedir?

İnsanoğlu var olduğu günden günümüze kadar günlük işlerini gidermek için kendisine gerekli olan birçok araç-gereç kullanmıştır. Örnek verecek olursak insanların ilk çağlarda kendilerini korumak, savunmak ve avlanmak amacıyla yontma taşlar ile yaptıkları kesici ve delici araçlar, yiyecekleri bozulmaktan muhafaza etmek için çömlekten yaptıkları eşyalar ve besinlerini koymak amacıyla yaptıkları tahta ve bakır kaplar bunlardan bazılarıdır. Yine baktığımız zaman günümüzde de barınma ihtiyacı için evin yapımında kullanılan demir, beton gibi araçlar ve çiftçilerin üretim yapabilmek için kullandıkları saban, tırpan, çapa ve orak gibi araçlar ile bunlara benzer şekilde insanın hayatını kolaylaştıran birçok araç söylemek mümkündür. Bu bağlamda eğitimde kullanılan araçlar eğitim-öğretimi kolaylaştırarak kalıcı ve eğlenceli hale getirmek amacıyla üretilmiş yardımcı unsurlardır. Gereçler ise belirli bir plan ve program çerçevesinde hazırlanan ortamlarda eğitim-öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmek için kullanılır.³⁴

Eğitim, hayat boyu devam ederek bireyi hayata hazırlayan bir olgudur. Bu açıdan bakıldığında zaman, eğitim verilen ortamların yaşamın içinden parçalar taşıması bireyin almış olduğu eğitimin daha kalıcı ve etkili olmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda yalnızca ortam değil, eğitim esnasında kullanılan materyaller de bireyin etkin öğrenimine katkıda bulunmaktadır. Eğitimci, bu esnada öğrenciyi de sürece dahil ederek öğrencinin yaparak ve yaşayarak öğrenmesine vesile olmaktadır. Ayrıca eğitim ortamlarını düzenleyip çeşitli materyaller kullanarak öğrenmenin kolaylaşmasına ve kalıcı hale gelmesine de vesile olmaktadır. Örneğin bir görsel ile anlatılan konu, kelimelerle anlatılan ve verilmek istenen mesajdan daha etkili olabilmektedir.³⁵

Yapılan araştırmalar ve çalışmalar neticesinde bir işin yapılmasında ve üretiminde kullanılanlar araç, bu araçlarda bulunan tüm parçalar ise gereç olarak tanımlanmıştır. TDK sözlüğünde ise araç kavramı için, “bir işin yapımında kullanılan yazılı, sözlü, görsel olan ve o işin yapılmasını kolaylaştıran her türlü belge ve malzemelerin genel adıdır” ifadesi geçmektedir.³⁶ Bir başka çalışmada ise öğretim materyalleri için, öğretimin etkinliği ve kolaylaştırılması adına gerekli olan her türlü yazılı, görsel ve işitsel araç-gereçlerdir denmiştir. Öğrencinin içinde bulunan merak duygusunu harekete geçirmesi, konuyu kavrama noktasında olumlu pekiştireçler yapması,

³⁴ Önder, 2022: 32.

³⁵ Şahan, 2023: 10.

³⁶ <https://sozluk.gov.tr/> “Araç Kavramı”

öğrencinin derse aktif katılımını sağlaması ve hayal gücünü ortaya çıkarmasında materyal kullanımının yeri ve önemi oldukça büyüktür. Çünkü materyal kullanımı bireyin hangi şekilde verimli ve kalıcı öğrenme sağlayacağını keşfine yardımcı olmakla beraber duygulara hitap etme noktasında da oldukça etkili olmaktadır. Ayrıca her bireyin öğrenme şekline hitap ederek kolay bir şekilde tüm öğrencilerin tam öğrenme sağlamasına da katkıda bulunarak onların gelişmelerini sağlamaktadır. Kaliteli, modern ve etkin bir eğitim için, eğitimcilerin çağın gerektirdiği teknolojiyi bilmeleri, anlamaları ve derslerde etkin bir biçimde teknolojik araç-gereçlerden yararlanmaları kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelmektedir. Aksi halde gelişen teknoloji çağına ayak uyduramayan öğretmenler, mesleklerini icra ederken teknolojiye ayak uyduran meslektaşlarına nazaran daha çok zorlanarak teknoloji çağında büyümüş olan öğrencilerine hitap etme noktasında yetersiz kalabilmektedirler.³⁷

Derslerde materyal kullanımı, soyut kavramların somutlaştırılarak öğrencilerin düzeyine indirilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Bu bağlamda din kültürü ve ahlak bilgisi dersi genel olarak soyut kavramlar içermesi nedeniyle materyal kullanımının önemi bu derste çok daha ön plandadır. Bu sayede konuların öğrenciler tarafından kavranılması ve basite indirgenerek öğrenmeyi kolaylaştırması noktasında kalıcılık ve etkililik artmış olur. Örneğin, hac ve kurban ünitesinde sınıfa maket bir kurbanlık hayvan figürü getirerek o hayvanın kurban edilme şartlarını ve ne şekilde kurban edildiğini göstermenin öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırarak zihinlerinde yer edinmesini çok daha rahat sağlayacağı düşünülmektedir. Sınıf içerisinde materyal kullanımının etkililiği konusunda birçok çalışma yapılmış olup tüm çalışmalar birbiriyle benzer sonuçlar doğurmuştur. Bu çalışmalarda materyal kullanımının derslerde öğrencilerin akademik başarılarını artırdığı sonuçlarına varılmıştır. Materyal yönünden zengin sınıf ortamlarında öğrencilerin öğretilmesi hedeflenen konuları kısa sürede başarıyla öğrendikleri yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konmuştur. Materyallerin uygun kullanım sonucunda birçok konuda fayda sağladığı tespit edilmiştir. Bunlar genel hatlarıyla; öğrencilerin dikkatini çekmek, onları yönlendirmek, analiz yeteneklerini konuşturabilmek, öğrenmeye karşı heveslendirerek güdülemek, öğrenmelerini basite indirgeyerek somutlaştırmak, derse katılımlarını arttırmak, etkili ve kalıcı öğretim yapmak şeklinde karşımıza çıkmaktadır.³⁸

Etkin ve kalıcı öğrenmede esas olan birçok duyuya hitap etmektir. Her insan, farklı şekillerde daha verimli öğrenme sağlar. Kimisi okuyarak kimisi yazarak kimisi dinleyerek kimisi de deneyler ve gözlemler yoluyla daha verimli şekilde öğrenir. Dolayısıyla öğretmenin kullanacak olduğu yöntem ve teknikler ne kadar çok duyu organına hitap ederse öğrenme de o

³⁷ Gürbüz, 2006: 65-66.

³⁸ Şahan, 2023: 10-11.

denli kalıcı hale gelir. Öğrenmede kullanılan materyallerde temel amaç, hitap edilen duyu sayısının fazla olması ve böylece öğrenmenin kalıcılığının sağlanmasıdır.

Bu konuda öğrencilerin duyularına hitap eden durumlar Edgar Dale tarafından yaşantı konisi adlı çalışmayla basitten karmaşığa doğru ortaya konulmuştur. Dale'ye göre en iyi öğrenme somut olandan soyuta ve basit olandan karmaşığa şeklinde ilerleyen öğrenmedir. Aynı süre boyunca gerçekleşen öğrenmeler karşılaştırıldığında, yaparak ve söyleyerek %90, söyleyerek %70, hem işitsel hem görsel %50, görsel %30, işitsel %20 ve okuyarak öğrenmenin ise yalnızca %10 hatırlama sağladığı tespit edilmiştir. Eğitiminin sorumluluklarından bir tanesi de öğretim materyallerini hazırlarken bu hususları dikkate almasıdır. Bir öğrenme işlemi aktif olarak yer alan duyu organları ne kadar fazlaysa öğrenme de o kadar iyi ve kalıcı olur. Öğrenmelerin arasında en kalıcı ve unutulmayanı ise yaşantı yoluyla edindiğimiz bilgilerdir. Ayrıca gözlem yoluyla öğrenme de öğretimde büyük bir paya sahiptir.³⁹

1.2. Materyallerin Özellikleri

Materyal denince aklımıza ilk olarak araç-gereçler gelmektedir. Araçlar, teknik şekillerde oluşturulan ve gereçlerin sunumunu kolaylaştıran unsurlar (bilgisayar, projeksiyon) şeklinde kabul edilirken, gereçler ise görsel, yazılı ve basılı biçimlerde oluşturularak araçları destekleyen (bilgisayar klavyesi, projeksiyon perdesi) unsurlar şeklinde ifade edilebilir.⁴⁰ Öğretim araç-gereçleri, belli bir hedefe hizmet ederek öğrenmeyi basitleştirmek amacıyla öğretmen eşliğinde faydalanılan malzemeler olarak ifade edilirken, öğretim materyalleri ise varılmak istenilen hedefin yazılı, görsel, işitsel, basılı veya dokunsal biçimlerde öğrencilere aktarılmasında yardımcı olan içerikler şeklinde ifade edilir. Eğitim-öğretime katkı sunmak amacıyla bir araya getirilen çeşitli araç-gereçler ise bazı işlemler sonucunda öğretim materyallerini oluşturmaktadır.⁴¹

Öğretim materyallerinin oluşturulma tarihi 1950'li yıllara dayanmaktadır. Başlardaki hedefi de günümüzdeki gibi ders içeriğini desteklemek olmuştur. Materyaller aynı zamanda, öğretilmesi zor olan terimler ve konularda içeriği basitleştirilerek öğrenci düzeyine uygun şekilde sunulmasına yardımcı olmaktadır.⁴²

Öğretim araç-gereçleri, öğrencilerin gelişimsel ve bireysel ihtiyaçları göz önüne alınarak tasarlanan ve her okulda muhakkak bulunması gereken somut objeler iken, öğretim materyalleri ise sınıf ortamlarında çeşitli araç-gereçlerle desteklenerek öğrencilere aktarılan objelerdir.

³⁹ Öztaş, 2008: 545.

⁴⁰ Kahya, 2017: 1. <https://kahyaberke.wordpress.com/teorik-dersler/gorsel-arac-gerec-ve-materyaller/> (Erişim Tarihi: 13.09.2024)

⁴¹ Bektaş vd., 2009: 21.

⁴² Richards, 2001: 26.

Kullanılan materyallerin öğrencinin birden fazla duyu organını aktif hale getirecek şekilde tasarlanmasıyla kalıcı öğrenmenin sağlanması kolaylaşır. Gelişen teknoloji çağında bireyler ve özellikle teknolojinin içinde doğan yeni nesil çocukların büyük bir kısmı teknolojiye bağımlı hale gelmişlerdir. Fakat teknolojinin zararları olduğu kadar yararları da bulunmaktadır. Eğitimin görevlerinden birisi de öğrencilere eğitim verirken teknolojinin yararlı kullanımına özen göstermektir. Teknolojinin her alanına hakim olmak durumunda kalan eğitimciler, bilgisel yönden eksikliklerini hizmet içi eğitimler ile kapatmaya özen göstermek durumundadırlar. Bu bağlamda ders içinde öğretmenlerin sıkça kullandığı bazı materyaller vardır.

Öğretmenlerin sıkça kullandıkları bazı basılı materyaller vardır; bunlar görsel materyaller, işitsel materyaller ile işitsel ve görsel materyaller başlıklarıyla ele alınabilir. Bunlara özellikle 1.5. ve 2.2. numaraları başlıklar altında değinilmiştir. Bu materyaller, öğretim programında yer alan hedef kazanımların öğrencilere aktarılması konusunda öğretmenlere büyük yarar sağlamaktadır. Ayrıca bu basılı materyaller sadece okul ve sınıf ortamlarında olmayıp öğrencilerin her ortamda ulaşabilecekleri, faydalanabilecekleri, derslerini tekrar edebilecekleri ve akıllarına takıldığı an tekrar okuyabilecekleri materyaller olmasından ötürü öğrencilere büyük kolaylık sağlamaktadır. Aynı zamanda ekonomik ve kolay ulaşılabilir oluşları öğrenci ve öğretmenlerin basılı materyalleri tercih edip kullanmalarında etkilidir. Bazı basılı materyaller şunlardır:⁴³

- Millî Eğitim Bakanlığı tarafından verilen ders kitapları
- MEB çalışma kitapları
- Dergi
- Broşür
- Gazete
- Eğitim kılavuz kitapları

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi konularından ötürü soyut kavramlara sıkça yer veren bir derstir. Dolayısıyla bu kavramlar, öğrencilerin zihinlerinde algılama açısından somut kavramlara nazaran biraz daha zor olabilmektedir. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin temel amaçlarından bazıları öğrencilere araştırma, sorgulama ve düşünme yeteneklerinin kazandırılmasıdır. Bu noktada ders içinde kullanılan görsel materyaller öğrencilerin konuları kavraması ve günlük hayatlarıyla ilişkilendirmeleri açısından faydalı olmaktadır. Her bireyin çeşitli öğrenme stillerine sahip olmasından dolayı, dersi veren öğretmenin çeşitli materyallerin kullanımına özen göstermesi beklenmektedir. Bazı öğrenciler için yalnızca yazılı materyaller öğrenmede yeterli olurken bazı öğrenciler için yeterli olmamakla birlikte görsel materyaller daha verimli

---

⁴³ Önder, 2022: 37.

öğrenmelerini sağlayabilmektedir. Örneğin haccın yapılışı konusunda ders kitabında geçen açıklayıcı metin okunduğu zaman öğrenci az çok betimleme yaparak anlayabilir ama aynı konu görsel materyaller ile desteklendiği zaman öğrencinin zihninde haccın yapılış şekli görsel hafıza teknikleriyle birlikte daha da kalıcı hale gelebilmektedir.

Görsel materyalin gerçeğe yakın olması dikkat dağınıklığı ve algı azalmasına sebebiyet verebilmektedir. Dolayısıyla kullanılan görsellerin basit tasarlanması bu konuda dikkat edilmesi gereken durumlardan bir tanesidir. Ayrıca bazı görsel materyallere örnek verecek olursak;⁴⁴

- Sınıflarda bulunan yazı tahtası
- 3D model ve maketler
- Günlük hayatta kullanılan eşyalar
- Afiş
- Poster
- Projektör
- Kartela
- Fotoğraf
- Resim
- Grafikler
- Tepegöz.

şeklinde sıralanabilir.

Bazen işittiğimiz sözler zihnimizde uzun süre yer edinebilir. Bu bağlamda işitsel materyaller, bilgiyi işiterek aklında tutan bireylerin daha verimli öğrenmesine hizmet eden, işitme duyusunun aktif şekilde kullanılmasına yarayan öğretim materyalleridir. İşiterek öğrenilen bilgiler klasik öğrenime nazaran daha basit ve zevkli bir öğrenme sağlamaktadır. Dolayısıyla işitsel materyaller öğretimde sıkça kullanılan önemli bir materyal türüdür. Bunlardan bazıları;⁴⁵

- Radyo
- MP3 çalar
- CD çalar
- Ses kayıt cihazları

şeklinde sıralanabilir.

İşitme ve görme duygularına aynı anda hitap eden materyallere işitsel ve görsel materyaller denmektedir. Eğitim-öğretimde sıkça başvuru, kullanımları teknolojinin ilerlemesiyle beraber gittikçe yaygınlaşan etkili öğretim materyallerinden bir tanesidir.

⁴⁴ Önder, 2022: 38.

⁴⁵ Önder, 2022: 39.

Öğrencilerin birden fazla duyusuna hitap etmesi nedeniyle işitsel ve görsel materyaller verimli bir öğrenme ortamı sunarak bilgilerin daha kalıcı öğrenilmesini sağlar. Bilgiyi işleme teorisi, üç bellek türünden meydana gelmektedir. Bunlar; duysal bellek, kısa süreli bellek ve uzun süreli bellektir. Bilginin hatıra gelmesi ve yönlendirilmesiyle beraber çoklu duyu etkileşimi sağlamak mümkün hale gelir. Araştırmacılara göre uzun süreli bellekte işitsel ve görsel şekilde saklanan bilgilerin hatırlanması ve akılda kalıcılığı daha kolaydır. Görsel ve işitsel materyallerin avantajları olduğu kadar bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Bunlar, altyapı eksikliği ve ulaşılabilirlik yönünden yetersiz kalabilmeleridir. Bu sorunların çözümü de dolaylı olarak ekonomiyle ilgilidir. Görsel ve işitsel materyal seçiminde dikkat edilmesi gereken bazı durumlar vardır. Bunlar; öğretim programının hedeflerine uygunluk göstermesi, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına yönelik olması, detaya girmeden ve dikkatlerini dağıtmadan bütün öğrencilere eşit kullanım fırsatı sağlayabilmesidir.⁴⁶ Hem görsel hem işitsel materyallere ise şu şekilde örnek verebiliriz:⁴⁷

- Bilgisayar
- Tablet
- Televizyon
- Akıllı tahta
- Video
- Simülasyon
- VCD
- Gezi ve gözlemler

1.3. Materyallerin Kullanım Amacı

Eğitim-öğretimde kullanılan materyaller genel olarak bazı şeyleri amaçlar. Bunlardan başlıcaları, öğretilmesi hedeflenen soyut konuları somutlaştırarak akla yakın hale getirmek, dikkatleri konuya yöneltmek ders içi başarıyı arttırmak, bilgiyi teoriden pratiğe çevirerek günlük hayat ile ilişkilendirmelerini sağlamak ve öğrenme-öğretme sürecini daha kaliteli hale getirerek verimliliği sağlamaktır. Öğretim materyallerinin hedefe uygun olarak hazırlanmasındaki temel gaye; öğrencilerin ispata dayalı açıklamalar ile problemleri çözmelerine, olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurabilmelerine ve olayları açıklayabilme becerisi kazanmalarına yardımcı olmaktır.⁴⁸ Bununla birlikte materyaller öğrencilerin ilgilerini çekerek derse olan motivasyonlarını da artırmaktadır. Aynı zamanda materyaller öğrencilerin öğrenmesini

⁴⁶ Çelik, 2010: 48-50.

⁴⁷ Önder, 2022: 39-40.

⁴⁸ Önder, 2022: 33.

kolaylaştıran, estetik duygularını geliştiren, onları araştırmaya ve sorgulamaya yönlendirerek öğrenme sürecini hızlandıran özelliklere de sahip olmalıdır.⁴⁹

Çinli bir düşünür olan Konfüçyüs bu konuyla ilgili olarak şöyle der: “Okuyunca unuturum, görünce hatırlarım, yapınca öğrenirim.” Böylelikle yaparak ve yaşayarak öğrenmenin insanlığın eski tarihinden bu yana en etkili öğrenme biçimi olduğunu anlamak mümkündür.⁵⁰

Ülkemizde uygulanan yapılandırmacı eğitim sistemi ile istenilen; geleneksel yöntemlerden sıyrılarak, yalnızca öğretmenin aktif olduğu değil aynı zamanda öğrencinin de ön plana çıkarak aktif konumda olduğu ve çeşitli araç-gereçler ile etkileşim kurabildiği bir düzendir.

1.4. Materyal Seçiminde Dikkat Edilmesi Gerekenler

Öğretmenlerin derslerde kullandıkları araç-gereç ve materyallerin, teorik bilgi birikimi ile desteklenmesinin yanı sıra hangi yöntem ve teknikler kullanıyorlarsa ona uygun araç-gereç ve materyal ile desteklemeleri konunun iyi anlatılması ve karşı tarafın da verimli bir şekilde anlaması açısından önem taşımaktadır. Öğretmenlerin araç-gereç ve materyal seçiminde öğretim programına ve öğretecekleri konuya en uygun materyali seçebilmek adına materyal seçiminde bazı kurallara uymaları gerekir.⁵¹ Bu materyaller hem öğretim programında yer alan konulara ve kazandırılmak istenen davranışlara uygun olmalı hem de kolay ulaşılabilir ve ekonomik olmalıdırlar.⁵² Ayrıca bunların teknolojiye, sınıf ortamlarının fiziksel şartlarına ve öğrencilerin bireysel özelliklerine uygun olması da dikkat edilmesi gereken faktörler arasındadır. Eğitim sürecinde öğrenme girdi ve çıktısı, öğretmenlerin konuyla alakalı kullanmış oldukları materyallerin verimliliği konusunda fikir göstermektedir. Eğitimcilerin materyal ve araç-gereç seçiminde öğrencilere hedef davranışları aktarabilme konusunda başarılı olmaları için şu kurallara dikkat etmeleri gerekmektedir.⁵³

- Öğretmenin kullanacak olduğu araç-gereç ve materyaller öğrencinin gelişimsel özellikleriyle uyumlu bir şekilde olmalıdır.
- Araç-gereç ve materyallere her öğrenci adaletli bir şekilde ve eşitlik içerisinde ulaşabilmelidir.
- Kullanılacak olan araç-gereç ve materyaller, öğrenciye aktarılmak istenen konuya uygun olmalı ve öğretilmek istenen amaçlara yönelik bilgi ile yetenek bütünlüğü oluşturmalıdır.
- Öğretmen, önceden hazırlamış olduğu ders planına göre ders içinde kullanacak olduğu araç-gereç ve materyallerin ne zaman ve ne şekilde kullanacağını belirtmelidir.

⁴⁹ Arı, 2019: 18.

⁵⁰ Önder, 2022: 33.

⁵¹ Seferoğlu, 2006: 16.

⁵² Senemoğlu, 2009: 425.

⁵³ Sönmez, 2008: 166.

- Öğrencileri tehlikeye atmayacak araç-gereçler ile materyaller tercih edilmelidir.

Bir konuda belirlenen ve kullanılan araç-gereç ya da materyaller o konu üzerinde etkili olurken başka konularda kullanıldığı vakit aynı etkiye sahip olmayabilir.⁵⁴ Örneğin haccın yapılışı konusunda bir Kâbe maketi ile sınıfa gelen öğretmen önceden görevlendirmiş olduğu bazı öğrencileri sınıfın önüne çıkararak drama şeklinde haccın yapılışını göstererek anlattığı zaman bu konu öğrencilerin hafızasında kalıcı şekilde yer edinirken, ünite sonunda yer alan sure ve ayetler sınıf ortamında sesli bir şekilde okunup daha sonra birkaç öğrenciye sesli şekilde okutulduğu zaman aynı kalıcılığı ve etkiyi göstermeyebilir. Dolayısıyla öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri çeşitlilik gösterdiği için konuya hangi materyal uygun ise o materyalin kullanılması oldukça önemli bir durumdur. Aksi halde eğitimin kalitesi ve öğrencilerin akademik gelişimleri noktasında düşüş görülmesi muhtemeldir.

Özetle araç-gereç ile materyal seçiminde şu faktörlere uymak eğitimin kalitesi, ekonomikliği, verimliliği, aktif eğitim süreci ve kalıcılığı açısından önem arz etmektedir:⁵⁵

- Öğrencilerin psikolojik durumları ile kişisel ilgi ve yeteneklerine uygun olmalıdır.
- Dikkat çekici ve güdüleyici nitelikte olması gerekmektedir.
- Öğrenciyi, bilgiyi farklı yol ve açılardan araştırmaya teşvik etmesi gerekmektedir.
- Sınıf ortamının fiziksel durumu öğrenmeye ve öğretmeye elverişli halde olmalıdır.
- İşlenecek olan konulara verilen süre yeterli olmalıdır.
- Öğretim programına uygun olmalıdır.
- Öğretmenin konuyla alakalı kullanacak olduğu yöntem ve teknikler ile uyumlu olmalıdır.
- Tüm öğrenciler tarafından ulaşılabilirliği mümkün olmalıdır.
- Ekonomik olmalıdır.

1.4.1. Öğrenci Nitelikleri

Çocuklarına erken yaşta sorumluluk bilinci aşılamak ve bunları yerine getirebilecek yetileri kazandırmak ebeveynlerin en temel vazifelerinden biri olarak görülmekle beraber bu bireysel becerileri kazandırma yöntemleri de oldukça önem arz etmektedir. Zira çocuklara sorumluluklarını üstlenebilme kabiliyeti kazandırma sürecinde dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlar:⁵⁶

- Çocuğun gelişimsel düzeyi, yetenekleri, kişisel özellikleri, yaş ve cinsiyet durumları dikkate alınmalıdır.

⁵⁴ Stern ve Roseman, 2004: 544-548.

⁵⁵ Yıldırım, 2008: 289.

⁵⁶ Yarım, 2024: 17.

- Çocuğun verilen görev ve sorumlulukları yerine getirme gayreti, kullanmış olduğu yöntemler ve görevi ifa etme süresi eleştirilmeden takdir edilmelidir.
- Çocuğun sorumluluklarını yerine getirme noktasındaki isteği ve cesareti artırılarak teşvik edilmelidir.
- Çocuğa bir birey gibi davranarak sonuçlarını kendisinin yaşamasına izin vermeli ve yapılması beklenen sorumluluğu çocuğun yerine yapmayıp onun yerine de kararlar alınmamalıdır.
- Çocuğun sorumluluğu yerine getirme sürecine müdahale edilmemeli ve bu konuda aceleci davranılmamalıdır.
- Çocuğun başardığı her sorumluluğa bir pekiştireç ve ödül verilmelidir. Fakat başarısız olduğu zaman ise ceza vermekten uzak durulmalıdır.
- Sorumluluklarını yerine getirirken duraksadığı veya yanlış yaptığı durumlarda çocuğun suçluluk duymasına neden olunmamalıdır.
- Çocuğa sorumluluk verilirken anlayıp anlamadığı kontrol edilerek anlatımda açık ve net olunmalıdır.

Bu bağlamda, çocuklara sorumluluk kazandırmada ebeveynlerin izlediği yöntemlerle, öğrencilere materyal kullanımı ve görev yüklenmesi sürecinde öğretmenin dikkat etmesi gereken noktalar birbirine benzer durumlar olarak görülmektedir. Bu minvalde, öğrencilere materyal kullanılması neticesinde kazandırılmak istenen hedef davranış ve kazanımlar için de yukarıdaki maddelerin aynısı geçerlidir. Materyal seçimi ve kullanımında öğrenci açısından dikkat edilmesi gereken özellikler ile öğrenciye sorumluluk yüklenirken dikkat edilmesi gereken kurallar birbiriyle entegre bir haldedir.

Materyaller, eğitim-öğretim sürecine büyük katkıları olan, öğretmenlerin işlerini kolaylaştıran, öğrencilerin öğrenme noktasında verimli ve aktif olmalarına yarayan önemli unsurlardır. Öğrencilere kazandırılmak istenen hedef kazanımın doğru şekilde aktarılabilmesi için öğretmenin uygun araç-gereç ve materyal seçim yapması oldukça önemlidir. Bu yüzden materyalleri doğru seçmek adına bazı niteliklerin bilinmesi ve dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlardan bir tanesi de öğrencinin gelişim düzeyidir. Bu konuda Piaget'in "zihinsel gelişim kuramı" ele alınabilir. Piaget, zihinsel gelişimi dört temel döneme ayırmıştır. Bunlar, duyusal-motor dönem, işlem öncesi dönem, somut işlemler dönemi ve soyut işlemler dönemidir. Fakat bu çalışmada konumuz itibarıyla ilk iki dönem göz ardı edilip öğrencilerin okula başladıkları yaştan itibaren karşımıza çıkmaya başlayan somut işlemler dönemi ile soyut işlemler dönemi ele alınmaktadır.⁵⁷

---

⁵⁷ Bozkurt ve Akalın, 2010: 54.

-Somut işlemler çağı (7-11 yaş): Çocuklar bu dönemde mantıklı düşünür ve tersine dönen işlemleri rahatlıkla anlayabilir. Ayrıca bu dönemde çocuklar gerçekçi de düşünerek durumları gerçeklik üzerinden ele alıp hayal ve gerçeği birbirinden ayırabilirler. Dolayısıyla ilköğretimi kapsayan bu dönemde ilkokul öğrencileri için görsel ve işitsel materyaller oldukça önem arz etmektedir.⁵⁸

-Soyut işlemler çağı (11-15 yaş): Yetişkinler gibi soyut düşünme ve öğrenme becerileri gelişen öğrenciler, gerçeklik dışı konularla ilgilenebilirler ve gözle görülemeyen soyut kavramları daha kolay öğrenebilirler.⁵⁹

Örneğin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde çokça yer alan soyut kavramların öğrenimi, soyut işlemler dönemindeki bireylerden beklenen becerilerdir. Bundan ötürü bu dersin öğretimine 11 yaşından itibaren başlanmaktadır.

1.4.2. Öğretmen- Öğrenci Etkileşimi

İyi yetişmiş bir öğrenci muhakkak ki donanımlı bir öğretmen ile mümkündür. Bundandır ki verimli ve sağlıklı bir eğitim-öğretimde öğretmen kilit taşı niteliğindedir. Özellikle din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmenlerinin dini meseleleri iyi bilmeleri bu konuda oldukça önemlidir. Ülkemizde çoğunluğun inandığı dinin Müslümanlık olmasından ötürü, öğretim programında da İslam dini ön plandadır. Dolayısıyla din eğitimi verecek olan bir öğretmenin, yalnızca dini konuları bilmesi yeterli olmayıp anlattığı dine inanması ve inandığı dinin de gerekliliklerini yerine getirmesi öğretiminin etkililiği açısından önemlidir. Çünkü öğretmen öğrencilerin gözünde bir rol modeldir ve her öğretmenin de bu anlamda doğru bir rol model olması gerekmektedir.⁶⁰

Öğretmen öğrenci etkileşimi deyince akla ilk olarak iş birliği gelmektedir. Bu iş birliğinde iki unsur söz konusudur: Takım çalışması ve ortak hedef. Öğrenci, takım çalışması ve iş birliği sayesinde kendinden farklı fikirlere değer verme, saygılı olma ve takımda belli başlı sorumluluklar edinme noktasında gelişim sağlamaktadır. Ayrıca bu şekilde gerçekleşen öğrenmeler öğrencilerin yalnızca akademik başarılarına fayda sağlamakla kalmayıp onların sosyal anlamda başarılı olmalarına, özgüvenlerinin ve sosyal iletişim becerilerinin gelişmesine de katkıda bulunmaktadır.⁶¹ Bu bağlamda, öğretmen ve öğrenci etkileşimi neticesinde gelişen iş birliği ile sosyal beceriler, bilgi ve teknolojinin hızla değiştiği çağımızda öğrencilerin gerek akademik gerekse kişisel gelişimlerini destekleyerek onların donanımlı bireyler olmalarına

⁵⁸ Bozkurt ve Akalın, 2010: 50.

⁵⁹ Bozkurt ve Akalın, 2010: 50.

⁶⁰ Öcal, 1999: 71.

⁶¹ Yarım, 2024: 18.

katkı sağlamaktadır.

Bilgi ve teknoloji kendini sürekli yenileyen, çağın gerekliliklerine uyum sağlayarak geçmişteki bilgi ve birikimlerin üzerine yenilerini ekleyen iki unsurdur. Eğitim sistemimizde öğrencilerin bu gelişerek değişen çağa ayak uyduran ve kendini sürekli geliştirmeye odaklanmış bireyler olması hedeflenmektedir. Bu bireylerin üzerinde eğitim-öğretim anlamında en etkili kişi addedilen öğretmenlerin de aynı şekilde teknolojik gelişimlere hakim olarak modern dünyada yaşanan değişimlere uyum sağlayabilen ve benimseyen kişiler haline gelmesi gerekmektedir. Yaşamış olduğumuz dünyada, yalnızca bilgi anlamında değil aynı zamanda bu bilgiler üzerinde analiz, sentez ve bağlantı kurabilme noktasında donanımlı bireyler olmak gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlere düşen görevlerden birisi de bu becerilere sahip bireyler yetiştirmektir.⁶²

Öğretmenlerin yalnızca bilgi aktarımının ötesinde, öğrencilerin eleştirel düşünme ve analiz yapabilme becerilerini geliştirebilmeleri için gerekli araç ve materyalleri etkin bir şekilde kullanarak çağın gereksinimlerine uygun bireyler yetiştirmeleri de önemlidir. Tüm bunların kazandırılması, öğretmenin kendi bilgi donanımları haricinde ders içinde öğretime yardımcı olacak araç-gereç ve materyalleri kullanması ile sağlanabilmektedir.⁶³ Öğretmenler, ezberci bir eğitimle bilgi alışverişi yapabilen bireylerden ziyade düşünebilen, kavrayabilen, analiz ve sentez yapabilen bireyler yetiştirmeyi amaçlamalıdır.⁶⁴ Böylece bu doğrultuda yetiştirilen öğrenciler, hayatlarının her alanında her fikre karşı saygı duyarak objektif düşünme becerisini elde ederler. Öğretmenler de bu şekilde önyargıdan uzak, eleştirilere açık, objektif düşünebilen ve değişime açık bireyler yetiştirmek adına gayret göstermelidirler. Zira doğru olduğunu düşündüğümüz fikirlerimiz, bazı konular üzerindeki genellemelerimiz ve ön yargılarımız bakış açımıza ve davranışlarımıza yansımaktadır.⁶⁵

Tüm bunların etkili, verimli ve hayat boyu sürecek şekilde öğrenilmesi ve uygulanması; öğretmenin ders içerisinde kullanacağı araç-gereç ve materyallerin özellikleri, öğrencinin gelişimsel ve psikolojik durumu, akademik hazır bulunuşluğu ve kazandırılmak istenen hedefin konuya uygunluğu gibi birçok kriterin iş birliği ile mümkün olabilir.

⁶² Güven, 2004: 21.

⁶³ Göksel, 2007: 25.

⁶⁴ Çetintürk, 2014: 2-3.

⁶⁵ Paul, 1984: 7-9.

1.4.3. Materyal ve Konu İlişkisi

Howard Gardner, 1983 yılında çoklu zekâ teorisini ortaya atmıştır. Bu teoriye göre, insanın zekâsı sekiz kategoriye ayrılmıştır. Bunlar, insanın zekâsını hangi durum ve alanlarda daha verimli ve aktif kullanabildiğini gösterir. Bu zekâ türleri uzamsal, kinestetik, ritmik, sözel, içsel, sosyal, matematiksel ve doğasal zekâ türleridir. Dolayısıyla insanların öğrenme tarzı çeşit çeşittir ve bir konuyu veya bir bilgiyi öğrenme aşamasında ne kadar çok duyu organını çalıştırır ve olaya dahil ederse öğrenmesi de o denli etkili ve kalıcı olmaktadır.⁶⁶ Bu yönüyle çeşitli duylara hitap eden materyaller, öğrencilere din kültürü ve ahlak bilgisi dersini sevdirmekte ve kazanımlarda yer alan bazı kavramların anlaşılmasını kolaylaştırabilmektedir. Bu sayede öğrencilerin somut ve soyut kavramları daha iyi algılamaları mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda öğrencilere ders anlatırken farklı öğretim teknik ve yöntemleri ile birlikte çeşitli araç-gereç ve materyallerin kullanımı vasıtasıyla tekdüze ezberci eğitim yerine yapılandırmacı bir eğitim sistemi ile öğrenme sağlanmaktadır.

En iyi öğrenme yöntemi şüphesiz ki yaparak ve yaşayarak gerçekleştirilen yöntemdir. Öğrenme somut olandan soyut olana, basit olandan karmaşık olana doğru gitmektedir. Bu şekilde geliştirilen öğretim materyalleri ise basit, yalın, anlaşılabilir, kazanımlara uygun, verilmek istenen bilginin doğru şekilde aktarılabilmesi, öz ve önemli nitelikler ile kuşatılmalıdır. Ders içerisinde kullanılacak olan yazılı, görsel, işitsel ve görsel-işitsel olan tüm materyaller öğrencilerin gelişim özelliklerine ve düzeylerine uygun olarak gerçek hayatla ilişki kurulabilecek biçimde tasarlanmalıdır. Öğrenciler, bu materyallere istedikleri zaman erişme ve kullanma fırsatına sahip olmalıdır. Bunun yanı sıra tekrar tekrar kullanılacak olan araç-gereç ve materyaller sağlam bir şekilde üretilmeli, gerektiğinde geliştirilmeye ve güncellenmeye müsait olmalıdır.⁶⁷

Öğretim materyalleri hazırlanırken öğrencinin dikkatini çekici ve öğrenmeye istek uyandırıcı şekilde hazırlanması gerekmektedir. Bunun yanında materyaller için gerekli kullanım kılavuzu ve belgeler dikkatli bir şekilde incelemeye alınmalıdır. Öğretmen, materyali öğrenciler kullanmadan önce onun nasıl kullanılacağına dair fikir sahibi olmalı, araştırmalı ve gerektiği yerde uzmanlara başvurmalıdır.

Ülkemizde geçerli olan öğretim yaklaşımı yapılandırmacı yaklaşımdır. Bu bağlamda yenilenen ders programlarında materyal uygulama ve geliştirme çalışmaları da yer almaktadır. Özellikle teknolojik gelişmeler ile birlikte materyallerin de bu konuda gelişiyor olması göz ardı edilmeyecek bir öneme sahiptir. Materyallerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi açısından

⁶⁶ İnan, 2006: 49-50.

⁶⁷ Şahin ve Yıldırım, 2004: 14.

çeşitli yarışmalar düzenlenebilir ve bu hususta eğitim camiasında yer alan kişiler ödüller ile teşvik edilebilir. Daha sonrasında ise bu fikirler öğretmenlere tanıtılır ve onların da görüşleri çeşitli anketler yardımıyla alınarak yeni materyallerin eğitime entegre edilmesi sağlanabilir.⁶⁸

1.5. Hac ve Kurban Ünitesinde Öğretim Materyalleri

Hac ve kurban ünitesinde, öğrencilerin konuyu daha iyi kavrayabilmeleri ve öğrenmelerini pekiştirebilmeleri için çeşitli materyaller kullanılabilir. Bu materyaller, öğrencilerin görsel ve işitsel araçlarla desteklenen etkinlikler yoluyla öğrenmelerini kolaylaştırarak konunun anlaşılmasını sağlayabilecektir. Özellikle görsel içerikler, videolar, metinler ve interaktif etkinlikler, hac ve kurban ibadetlerinin anlamını ve uygulanışını daha etkili bir şekilde öğretmek için kullanılabilir. Bu başlık altında, bu materyallere yer verilecektir.

1.5.1. Yazılı Materyaller

Yazılı materyaller insanın ve dolayısıyla eğitimin var olduğu zamanlardan beridir kullanılan en eski materyal türlerinden birisi olarak kabul edilebilir. Bu materyaller ulaşılabilir ve geleneksel oluşları açısından sıkça başvurulmuş materyal türleridir. Aynı zamanda tekrar tekrar başvurulabilecek kaynaklar olmalarından ve maliyetlerinin bazı materyallere göre uygun olmasından dolayı eğitimde ekonomiklik ilkesine uyan, okullarda, kurslarda, ofislerde ve hemen hemen eğitim verilen her alanda rastlayabildiğimiz materyal türleridir. Okullarda kullanılan yazılı materyal türleri; ders kitabı, kavram tanımları ve açıklamaları, ayet ve hadisler, örnek olay ve kıssalar, ünite sonu değerlendirme çalışmaları ve çalışma kağıtları şeklinde sıralanabilir.⁶⁹

1.5.1.1. Ders Kitabı

Ders kitapları, okullarda Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılan, her öğrencinin eşit fırsatlarda ulaşabildiği bir materyal olmakla birlikte, öğretim programlarında yer alan kavram ve kazanımların öğretiminin sağlandığı ve bu kazanımların doğru şekilde öğrenilmesi açısından oldukça önemli materyallerdir. Tüm bunların gerçekleşmesi için, öğretim programlarında yer alarak öğretilmesi hedeflenen kazanımların doğru, yeterli ve verimli şekilde aktarılması için çeşitli etkinlik, örnek ve içeriklerin ders kitaplarında yer alması gerekmektedir. Tüm bu bilgiler doğrultusunda hazırlanan ders kitapları,

⁶⁸ İnan, 2006: 54-55.

⁶⁹ Önder, 2022: 37.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği⁷⁰ kapsamında Talim ve Terbiye Kurulu tarafından belirlenen kriterlere uygun bir şekilde tasarlanmaktadır. Bu sürece yazarlar, editörler, dil uzmanları, program geliştirme uzmanları, görsel tasarım uzmanları, ölçme ve değerlendirme uzmanları, rehberlik uzmanları ve çoklu ortam tasarımcıları katkı sağlamaktadırlar.⁷¹ Bu doğrultuda hazırlanan ders kitapları, içeriklerinin hem bilimsel hem de pedagojik açıdan yapılandırılmış olmasıyla öğrencilerin bilgiye sistemli bir şekilde ulaşmalarını sağlamaktadır. Nitekim din kültürü ve ahlak bilgisi 7. sınıf ders kitabının ikinci ünitesi olan “hac ve kurban” ünitesi bu anlayışla şekillendirilmiştir.

Din kültürü ve ahlak bilgisi 7. sınıf ders kitabının ikinci ünitesi olan “hac ve kurban” ünitesinde bu konunun temelinde yer alan hac ve kurban kavramlarının yanı sıra Alevilik ve Bektaşilik ile ilgili okuma metinleri de yer almaktadır. Burada yer alan bilgiler hikaye şeklinde bir dilden ziyade bilimsel bir üslupla işlenmiştir. Ayrıca üniteye sırasıyla “İslam’da Hac İbadeti ve Önemi”, “Haccın Yapılışı”, “Umre ve Önemi”, “Kurban İbadeti ve Önemi”, “Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. İsmail (a.s)”, “Bir Ayet Tanıyorum: En’am Suresi 162. Ayet ve Anlamı” konuları yer almaktadır.⁷²

Üniteye yer alan konular, öğrencilerin günlük hayattaki deneyimlerinden örneklerle desteklenerek işlenmektedir. Aynı zamanda hac, kurban ve umre ibadetlerinin toplumsal, ahlaki ve kültürel öğretileri hem ünite sonundaki hem de içerisindeki etkinliklerle desteklenerek öğrencilere aktarılmaktadır.

Üniteye yer alan kazanım ve açıklamalar şu şekilde özetlenebilir:⁷³

- Hac ibadetinin Müslümanların ahlaki yönden gelişmelerine, sosyal hayattaki iletişim ve etkileşimlerine dair katkılarına dikkat çekilir.
- Hac ibadeti ile alakalı bazı terimler (ihram, şavt, say, tavaf, vakfe, zenzem, Hacerülesved) ve mekânlar (Safa Merve, Müzdelife, Mina, Arafat, Kâbe) öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal düzeyleri ile gelişimsel düzeyleri göz önüne alınarak fazla detaya girilmeden uygun biçimde ele alınır.
- Umre ibadetinin yapılışı ve önemi hakkında bilgiler verilerek hac ve umre ibadeti arasındaki farklara değinilir.
- Kurban ibadetinin nasıl olduğuna değinilerek İslam dininin kurban ibadeti vasıtasıyla yardımlaşma ve dayanışma kavramlarına vermiş olduğu değer ele alınır. Bunun yanı sıra kurban

⁷⁰ <https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1605.pdf> (Erişim Tarihi: 17.10.2024)

⁷¹ Ağca ve Meydan, 2022: 100-101.

⁷² Ağca ve Meydan, 2022: 104.

⁷³ <https://www.dindersioyun.com/2021/11/din-kulturu-ve-ahlak-bilgisi-dersi-7.html> (Erişim tarihi: 22.10.2024)

ibadetinin ne için yapıldığına, kurban ibadeti ile alakalı bazı kurallara ve kurban ibadetinin toplumumuzda yer alan çeşitlerine (adak (nezir), akika kurbanı gibi) değinilir.

- Alevi ve Bektaşî kültüründeki “Kurban Tığlama Duasına” yer verilip toplumsal kaynaşma, birlik ve beraberlik duyguları ön plana çıkarılarak birlik içerisinde olunması gerektiğini anlatmak ve toplumsal ayrışmaların önüne geçmek hedeflenir.

- “Bir peygamber tanıyorum Hz. İsmail (a.s)” konusunda ise Hz. İsmail’in hayatı öğrencilere ana hatlarıyla tanıtılır. Aynı zamanda babası Hz. İbrahim ile birlikte Kâbe’nin yapımındaki rollerine kısaca değinilir.

- Öğrenci, ünite sonunda yer alan En’am Suresi 162. ayeti okur, anlamını söyler ve öğretmen ayetle ilgili kısa açıklamalar yaparak ayette verilmek istenen mesajları sınıf ortamında öğrencilerle paylaşır.

Öğretimin doğru, düzgün ve kalıcı şekilde öğretilmesi için araç-gereç ile materyallere gereksinim duyulur. Öğretim materyalleri deyince de akla ilk gelen ders kitapları, hedef davranışları öğrenciye aktarma sürecinde etkin rol oynar. Ders kitapları bu bağlamda ekonomiklik, kolay ulaşılabilirlik ve kalıcı öğrenme noktasında etkin bir işleve sahiptir. Tüm dünyada eğitim-öğretimde ders kitapları içerisindeki etkinlik ve uygulamalar ile ünite sonu ölçme ve değerlendirme etkinlikleri ortak işleve sahip bir materyal olma özelliğini barındırmaktadır.⁷⁴

Öğrenme-öğretme süreçlerinde hedef kazanımlara ulaşılması, konuyla ilgili çeşitli duylara hitap eden materyaller kullanılmasına ve bu materyallerin de uygun zamanlarda değerlendirilmesine bağlı olarak gelişen bir durumdur. Bu süreçte öğretmen ve öğrencinin öğrenmeye karşı istek ve güdülerini artıran veya azaltan birçok etken bulunmaktadır. Ders kitapları bu noktada içeriğinde bulunan soru etkinlikleri, okuma metinleri, bulmacalar ve ölçme değerlendirme bölümleriyle aktarılan kazanımların doğru ve düzenli bir şekilde öğrenilmesine katkı sağlamaktadır. Bu kısımlar aynı zamanda konuların tekrarlanabilmesi açısından güdülenmeyi artırıcı bir işleve sahiptir.⁷⁵

Ders kitapları, öğretmenin ders içinde konuyu anlatırken en çok başvurduğu, kazanımları etkili bir şekilde anlatmasına yardımcı olan ve öğrencilerin konuya adapte olmasını sağlayan öğretim programlarının temel materyali niteliğindedir. Aynı zamanda ders kitaplarında yer alan konuların belirli başlıklar altında sırayla düzenlenmiş olması öğrenme-öğretme süreci içerisinde hem öğrenciye hem de öğretmene kolaylık sağlamaktadır. Öğretmen açısından ders kitabı, kalabalık sınıflarda ders programını, planını ve sunumunu rahatlıkla

⁷⁴ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2021: 6. 6

⁷⁵ Keleş, 2001: 4.

oluşturması açısından önemli bir materyaldir. Öğrenci tarafından bakıldığı zaman ise derse hazırlık sürecinde, ders esnasında ve dersten sonra tekrar yapma açısından etkili bir kaynak niteliğindedir.

1.5.1.1.1. Kavram Tanımları ve Açıklamalar

Kavram kelimesi, birbirine benzeyen olay veya nesnelerin kesiştiği ortak özelliklerin kelimelerle veya bazı isimlerle ifade edilmesine denir. Başka bir deyişle kavram, insanların düşünce ürünü olan ve zihinlerinde anamlanan, nesne veya unsurların benzer özelliklerini ifade etmektir.⁷⁶

Kavramlar, farklı dillerle ifade edilse de anlamı bakımından herkes tarafından zihinde canlanan görüntünün aynı olması, kavramların anlamca evrensel olduğunu göstermektedir. Kavramlar tarafından oluşan nesne veya objelerin benzer özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kavramlar soyut ve somut kavramlar olmak üzere ikiye ayrılır. Somut kavramlar, beş duyu organımızdan en az bir tanesi ile algılayabildiğimiz nesne veya unsurlardır. Soyut kavramlar ise beş duyu organımızın hiçbirisiyle algılayamadığımız ve gözlem yaparak değil de hissederek veya inanarak varlığını bildiğimiz unsurlardır. Çocuklara kavram öğretiminde kolaydan zora, basitten karmaşığa doğru ilerleyen bir yöntem kullanılmalıdır. Çünkü onların zihin yapısı ve gelişim düzeyleri bu şekilde işlemektedir.⁷⁷ Örneğin ortaokul dönemindeki çocukların (11-15), soyut işlemler döneminde oldukları için soyut kavramları anlamaları somut işlemler (7-11) dönemindeki çocuklara nazaran çok daha kolay olmaktadır.⁷⁸

Çocukların bilişsel gelişim düzeyleri doğrultusunda kavramları anlamlandırma süreçlerinin göz önünde bulundurulması büyük önem taşımaktadır. Özellikle soyut kavramların öğretiminde yaşa ve gelişim evresine uygun bir yöntem izlenmesi gerektiği dikkate alındığında, 7. sınıf din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabının 2. ünitesi olan “hac ve kurban” ünitesinde yer alan hac, umre ve kurban gibi temel dini kavramların sunumunda da bu pedagojik ilkelere uygun bir yaklaşım sergilendiği görülmektedir.

7. sınıf din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabına baktığımız zaman 2. ünite olan “hac ve kurban” ünitesinde hac, umre ve kurban olmak üzere karşımıza üç adet ana kavram çıkmaktadır. Bu kavramlardan ilki olan haccın tanımı sayfa 36, umrenin tanımı sayfa 45, kurbanın tanımı ise sayfa 46’da yer almaktadır. İlgili kavramların açıklamaları ise beraberinde takip eden sayfalarda yer almaktadır.

⁷⁶ Çeliköz, 1998: 69.

⁷⁷ <https://ilkevin.com.tr/kavram-ogretimi/> (Erişim tarihi: 25.10.2024)

⁷⁸ Bozkurt ve Akalın, 2010: 54.

1.5.1.1.2. Ayet ve Hadisler

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi, çoğunlukla İslam dini ile ilgili öğretiler içermektedir. İslam dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in sünnetleri ise Müslümanlar için yol gösterici birer rehber niteliğindedir. Din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitapları başta olmak üzere, yazılı ve görsel materyallerde ayet ve hadislerle öğretime sıkça yer verilmektedir. Böylece öğrencilerin yanlış bilgilerle hurafe ve batıl inançlara kapılmalarının önüne geçilerek doğru bir din öğretimi hedeflenmektedir.⁷⁹

7. Sınıf din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabı, “hac ve kurban” ünitesinde geçen ayet ve hadisler incelendiğinde şu veriler ortaya çıkmaktadır:

Sayfa 36'da haccın farz bir ibadet olduğunu vurgulayan iki ayet ve bir hadis yer almaktadır. “Orada apaçık deliller, İbrâhim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Gitmeye gücü yetenin o evi ziyaret etmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir.” (Al-i İmran/97).⁸⁰ “İnsanlara hac ibadetini duyur. Gerek yaya olarak gerekse yorgun argın develer üzerinde uzak yollardan gelerek sana ulaşsınlar.” (Hac/27).⁸¹ Ayetlerine ve “Şüphesiz Allah size haccı farz kıldı, haccı ifa ediniz.” (Müslim, Hac, 412).⁸² Hadisine yer verilmiştir

Sayfa 37'de not edelim bölümünde “Mebrur (kabul edilmiş) bir haccın karşılığı ancak cennettir...” (Buhârî, Umre, 1).⁸³ Hadisi ile hac ibadetinin önemine vurgu yapılmıştır.

Sayfa 38'de ise samimi bir şekilde ve kurallarına uygun olarak hac ibadeti yapan bir Müslümanın günahlarının temizleneceğini vurgulayan şu hadis yer almaktadır. “Kim Allah için hacceder de (Allah'ın rızasına uymayan) kötü söz ve davranışlardan ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsa (kul hakkı hariç) annesinden doğduğu günkü gibi (günahlarından arınmış olarak hacdan) döner.” (Buhari, Hac, 4).⁸⁴

Sayfa 41'de ise hac ibadetinin sahih olması için arife günü öğle namazı vaktinden bayramın birinci günü sabah namazına kadar olan zaman aralığında kısa süreliğine de olsa

⁷⁹ Ekşi, 2014: 31.

⁸⁰ Al-i İmran, 97, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/390/97-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 27.10.2024)

⁸¹ Hac, 27, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/hac-suresi/2620/25-37-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 27.10.2024)

⁸² Müslim, Hac, 412, <https://www2.diyanet.gov.tr/DiniYay%C4%B1nlarGenelMudurlugu/WebKutuphanesi/cepkitaplar%C4%B1/hac-ilmi-hali.pdf> (Erişim tarihi: 27.10.2024)

⁸³ Buhari, Umre, 1, <https://hacumreegitim.hac.gov.tr/Resimler/6/WebSiteSayfalar/202010/hac-ve-umre-zekeriya-guler.pdf> (Erişim tarihi: 27.10.2024)

⁸⁴ Buhari, Hac, 4, [https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/576/hac-yapan-kimsenin-butun-gunahlarinin-affedilecegine-dair-rivayetler-sahih-midir#:~:text=Peygamber%20\(s.a.s.\)%2C%20E2%80%9CKim,%2C%20438%20%5B1350%5D\)%20buyurm%20aktad%C4%B1r](https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/576/hac-yapan-kimsenin-butun-gunahlarinin-affedilecegine-dair-rivayetler-sahih-midir#:~:text=Peygamber%20(s.a.s.)%2C%20E2%80%9CKim,%2C%20438%20%5B1350%5D)%20buyurm%20aktad%C4%B1r) (Erişim tarihi: 27.10.2024)

Arafat'ta bulunmanın zorunlu olduğundan bahsedilerek “Hac Arafat'tır.” (Nesâî, Menâsikü'l-hac, 203.).⁸⁵ Hadisi vurgulanmıştır.

Sayfa 43'te sa'y ibadetinin vacip oluşuna değinilerek şu ayete yer verilmiştir. “Şüphesiz, Safa ile Merve Allah'ın (dininin) nişanelerindendir. Onun için her kim hac ve umre niyetiyle Kâ'be'yi ziyaret eder ve onları da tavaf ederse bunda bir sakınca yoktur. Her kim de gönlünden koparak bir hayır işlerse şüphesiz, Allah onu bilir, karşılığını verir.” (Bakara, 158).⁸⁶

Sayfa 44'te haccın yapılışı konusu ile ilgili şu hadise yer verilmiştir. “Hac ibadetine ilişkin uygulamalarınızı benden alınız.” (Müslim, Hac, 51).⁸⁷

Sayfa 45'te umre ve önemi başlığı altında yer alan “Haccı ve umreyi Allah için eksiksiz yerine getirin...” (Bakara/196).⁸⁸ Ayeti ile umre ibadetinin önemine vurgu yapılmış, akabinde de Hz. Peygamberin “İki umre, aralarında işlenen günahlara kefarettir...” (Buhari, Umre, 1).⁸⁹ Hadisine yer verilmiştir.

Sayfa 46'da yer alan “Biz, her ümmete (kurban kesmeye uygun) hayvan cinsinden kendilerine rızık olarak verdiklerimiz üzerine Allah'ın adını ansınlar diye kurban kesmeyi gerekli kıldık...” (Hac/34).⁹⁰ Ayeti ve sayfa 47'de verilen;

“Bugünümüzde bizim için ilk yapılacak şey bayram namaz kılmaktır. Ondan sonra (evlerimize) dönüp kurban kesmek olacaktır. Her kim böyle yaparsa sünnetimize uygun iş yapmış olur. Kim önce kurban keserse o da ancak ailesine sunduğu bir ettir, kurbandan bir şey değildir.” (Buhârî, İdeyn, 8; Müslim, Edâhi).⁹¹ Hadisi ile kurban ibadetinin önemi vurgulanmıştır.

Sayfa 48'de yer alan kurban ibadeti ve önemi başlığı altında yer alan bir başka ayetle kurban ibadetinin, insan için Allah'a olan bağlılığı temsil ettiğine dikkat çekilmiş ve konuyla alakalı şu ayete yer verilmiştir; “Onların ne etleri Allah'a ulaşır ne de kanları. O'na ulaşacak olan sadece sizin takvanızdır...” (Hac/37).⁹²

Sayfa 51'de Hz. İsmail ve babası Hz. İbrahim'in Kâbe inşasındaki rolünden bahsedilmiştir. Akabinde Kâbe'nin ilk olarak Hz. Âdem zamanında inşa edildiğine dair

⁸⁵ <https://hadislerleislam.diyanet.gov.tr/sayfa.php?CILT=2&SAYFA=353> (Erişim tarihi: 30.10.2024)

⁸⁶ Bakara, 158, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/165/158-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 30.10.2024)

⁸⁷ Müslim, Hac, 51, <https://yayin.diyanet.gov.tr/makale/haccin-gayesi-ve-hac-fiillerinin-sembolik-anlami-ve-hikmetleri/prof-dr-abdullah-kahraman/sesli-makaleler/5145/142#:~:text=%C4%B0slam%C4%B1n%20temel%20ibadeti%20olarak%20hac&text=Zaman%20i%C3%A7erisinde%20asli%20%C5%9Feklinden%20uzakla%C5%9Fan.%C3%B6%C4%9Freniniz.%E2%80%9D%20%C5%9Feklinde%20ifade%20edilmi%C5%9Ftir> (Erişim tarihi: 30.10.2024)

⁸⁸ Bakara, 196, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/203/196-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 30.10.2024)

⁸⁹ Buhari, Umre, 1, <https://www.islamveihsan.com/hac-ve-umre-ile-ilgili-40-hadis.html> (Erişim tarihi: 30.10.2024)

⁹⁰ Hac, 34, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Hac-suresi/2620/25-37-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 30.10.2024)

⁹¹ Buhari 914, Müslim 1961/7, <https://sahihhadisler.com/konu/detay/Bayram-Namazlari-ile-ilgili-Konular> (Erişim tarihi: 30.10.2024)

⁹² Hac 37, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/hac-suresi/2620/25-37-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 30.10.2024)

“Gerçek şu ki insanlar için yapılmış olan ilk ev, âlemlere bir hidayet ve bir bereket kaynağı olan Mekke’deki evdir.” (Al-i İmran/96).⁹³ Ayetine yer verilmiştir. Konu başlığı altında yer verilen diğer ayetler ise şöyle listelenebilir:

- “Bir zamanlar İbrahim, İsmail ile beraber Beytullah’ın temellerini yükseltiyor (şöyle diyorlardı:) Ey Rabb’imiz! Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin.” (Bakara/127).⁹⁴
- “...’Rabb’im! Burayı güvenli bir şehir yap, halkından Allah’a ve ahiret gününe inananları da çeşitli ürünlerle rızıklandır.’ diye dua etmişti. Allah buyurdu ki: İnkâr edene de az bir süre dünya nimetleri veririm, ama sonunda onu cehennem azabına sürerim. O ne kötü bir sondur!” (Bakara/126).⁹⁵
- “O zaman biz Kâbe’yi insanların gidip gelip ziyaret edecekleri bir makam ve bir güvenlik yeri yaptık. Siz de İbrahim’in makamından kendinize namaz kılacak bir yer edinin. İbrahim ve İsmail’e de tavaf edecekler için, ibadete kapanacaklar, rükû ve secde edecekler için evimi temiz tutun diye talimat verdik.” (Bakara/125).⁹⁶
- “Bu kitapta İsmail’i de okuyup an. O gerçekten sözüne sadıktı; elçi, peygamberdi.” (Meryem/54).⁹⁷
- “İsmail, Elyesa, Yunus ve Lût’u da (hidayete erdirdik). Hepsini âlemlere üstün kıldık. Onların atalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bazılarını, evet onları da seçkin kıldık ve dosdoğru yola yönelttik.” (En’âm/86-87).⁹⁸
- “Halkına namazı ve zekâtı emrederdi ve Rabb’inin rızasına ermişti.” (Meryem/55).⁹⁹

Son olarak ünitenin son konusu olan En’âm Suresi, 162. ayetin öğretimi yapılmıştır.

1.5.1.1.3. Örnek Olay ve Kıssalar

Örnek olay ve kıssalar eşliğinde yapılan din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğrencilere yaşamın içinden örneklendirmeler yapılması ve bunların hikayeleştirilmesi öğretilmek istenen konuların daha kolay aktarılmasını sağlayabilir. Kıssalarının bir kısmı her

⁹³ Al-i İmran, 96, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i-%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/389/96-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 01.11.2024)

⁹⁴ Bakara, 127, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/134/127-129-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 01.11.2024)

⁹⁵ Bakara, 126, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/133/126-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 01.11.2024)

⁹⁶ Bakara, 125, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/132/125-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 01.11.2024)

⁹⁷ Meryem, 54, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Meryem-suresi/2304/54-55-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 01.11.2024)

⁹⁸ En’âm, 86, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/En%C3%A2m-suresi/873/84-86-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 01.11.2024)

⁹⁹ Meryem, 55, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Meryem-suresi/2304/54-55-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 01.11.2024)

ne kadar gerçekten yaşanmış hikayeler olsa da her zaman hayattan bir kesit olmak zorunda değildir. Bu sebeple de öğretilmek istenen bazı bilgiler gerçekte var olabileceği ihtimali bulunan olaylar üzerinden kıssalar şeklinde öğrenciye örnek olay yolu ile aktarılabilir. Örnek olay ve kıssalar sayesinde öğrenciler din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde bu metin veya dinletilerden neler anladıklarını ne gibi çıkarımlarda bulunduklarını ve ne öğrendiklerini sınıf ortamında paylaşma imkanı bulabilir. Böylece aktif katılım sağlayan öğrencilere daha eğlenceli bir öğrenme atmosferi sunulabilir. Ders esnasında söz konusu örnek olay ve kıssalara öğretmen tarafından kullanılan araç-gereç ve materyallerle örnekler sunulması öğrencilerin zihinlerine daha çok hitap ederek anlamayı kolay ve kalıcı hale getirebilir.¹⁰⁰

Örneğin Hz. İsmail kıssasında Hz. İsmail'in hayatı, babası Hz. İbrahim ile birlikte Kâbe inşaları, kurban ibadetinin nasıl ortaya çıkıp günümüze gelenekselleşerek ulaştığı ve zemzem suyunun nasıl ortaya çıktığı gibi olayların, görsel ve interaktif materyaller yardımıyla aktarılması öğrencilerin bu konuları daha verimli bir biçimde anlamasını sağlayabilir.

1.5.1.1.4. Ünite Sonu Değerlendirme Çalışmaları

Hedef kazanımlar, öğrencinin eğitim gördüğü ders saati boyunca öğretilmesi amaçlanan ilgili konunun; programın içeriği, amacı ve öğrencinin gelişim düzeyi göz önüne alınarak aktarılan ve sürecin sonunda öğrencide gerçekleşmesi hedeflenen bilişsel, duyuşsal ve becerisel değişimi belirleyen unsurlardır.¹⁰¹ Bu kazanımların gerçekleştirilmesi sürecinde öğretmene düşen görev, öğretim esnasında öğrencilerine rehberlik etmesi ve kazanımı belli bir program çerçevesinde aktarması olarak görülmektedir.

Günümüzde hızla gelişen teknoloji sayesinde eğitim alanında da önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bilgiye hızlı bir şekilde ulaştığımız ve üretebildiğimiz bu dönemde hem toplum hem de birey açısından yaşanması arzu edilen aydınlık bir gelecek; bilginin üretilmesi, kullanılması ve kolay erişilebilir olmasına bağlıdır. Bu noktada eğitim sisteminin nitelikli olması ile daha çok bilginin üretilmesi, sürdürülmesi ve beceri haline getirilmesi mümkündür. Eğitim, karşılıklı bilgi alışverişi yaparak eğitirken eğitilen, öğretirken öğrenilen aynı zamanda bir etkileşim ve iletişim içinde olunan, belli bir felsefeye bağlı öğretim programı çerçevesinde gerçekleştirilen bir süreçtir. Aksi halde belli bir programa sadık kalınmadan yürütülen eğitim süreci, sonucunda istenilen hedefe ulaşılmayan gelişigüzel ve disiplinsiz bir çırpınıştan ibaret olur.¹⁰² Bu bağlamda öğrencilere kazandırılmak istenen hedef kazanımların öğrenci tarafından

¹⁰⁰ Öncü, 2018: 51.

¹⁰¹ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2010: 11.

¹⁰² Tavukcuoğlu, 1998: 158.

hem ne derece öğrenildiğinin tespiti hem de öğretim sürecinin sonundaki bilgi, tutum ve beceri düzeyini ölçmek için yazılı ve görsel materyaller üzerinden ünite sonu ölçme ve değerlendirme çalışmaları yapılabilir. Bu ölçme ve değerlendirme sürecinde ders kitapları gerek teknoloji sayesinde akıllı tahtadan tüm öğrencilerin göreceği şekilde yansıtılır gerekse fiziki şekilde kullanılır.

1.5.1.2. Çalışma Kağıtları

Çalışma kağıtları, ders kitabının yetersiz kaldığı veya takviye bir materyale ihtiyaç duyulan durumlarda öğrencinin hedef kazanımı düzgün bir şekilde öğrenebilmesi adına son derece önemli olan basılı-yazılı materyallerden bir tanesidir. Bunlar sadece ders veya kazanım sonunda öğrencilere verilen ve öğrendiklerini pekiştirmesi amacıyla kullanılan bir materyal türü olmayıp kazanımın öncesinde de öğrencinin ön koşul bilgilerini hatırlatmak suretiyle kullanabileceği bir materyal çeşididir.¹⁰³

Öğretmen tarafından ders öncesi süreçte verilen çalışma kağıtları, öğrencinin derse hazırlanıp gelmesine ve böylece dersi daha iyi anlayıp aklındaki sorulara daha yerinde cevaplar bulabilmesine katkı sağlamaktadır. Kazanımın sonunda verilirse, öğrenci işlenen dersi uzun süreli belleğe atabilir ve daha sağlam bir kazanım temeli oluşturabilir.¹⁰⁴

Özellikle hac ve kurban ünitesinde öğrenciler kronolojik bir sıra ile gerçekleşen hac ibadetinin aşamalarını ve uygulamalarını çalışma kağıtlarındaki bazı etkinlikler sayesinde sıkılmadan verimli ve etkili bir şekilde öğrenebilirler. Çünkü her öğrencinin konuyu anlama biçimi farklıdır ve her öğrenci aynı zekâ türüne sahip değildir. Ayrıca ders esnasında çalışma kağıtları ile göze de hitap edilerek eğitim-öğretim sürecine canlılık katılmış olur.

1.5.2. Görsel Materyaller

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde içerik bakımından genel olarak soyut kavramlar barındırılmasından dolayı görsel, işitsel ve interaktif materyaller kullanmak, Gardner'ın çoklu zekâ kuramı gereğince öğrencilerin birden çok duyusuna hitap etmesi ve derslere aktif katılım sağlamaları noktasında önem arz etmektedir. Bu bağlamda görsel materyaller ile işlenen bir din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde, öğrenci kendi dini inancını ve inancının gerektirdiği yaşantıları daha kolay öğrenirken diğer dinlerin yaşantılarını da algısal düzeyde daha rahat bir zemine oturabilir.¹⁰⁵

¹⁰³ Kaya, 2006: 44.

¹⁰⁴ Sağlam, 2003: 265-266.

¹⁰⁵ Arslan ve Adem, 2010: 65.

Diğer dinlere karşı bir takım algı ve anlayış geliştiren öğrencilerin kendi dinleri konusunda hem daha sağlam hem de tutarlı bir algı geliştirmeleri ve eleştirel düşünebilme becerileri kazanmaları mümkündür. Bu görsel materyaller, öğrencilere yalnızca bilgi edinme değil aynı zamanda o bilgiler üzerine düşünebilme, sorgulayabilme, yorumlayabilme ve inançları karşılaştırabilme imkânı sağlamaktadır. Bütün bunlar neticesinde öğrenci, eleştirel düşünme yaklaşımıyla daha sağlam öğrenme gerçekleştirebilir.¹⁰⁶

Görsel materyaller, yalnızca öğrenciler açısından bir fırsat olmayıp aynı zamanda öğretmenler için de oldukça büyük avantajlara sahiptir. Öğrencinin derse aktif katılması ve öğretmenin öğrencilere rehberlik etmesi her iki tarafında öğrenme-öğretme sürecini verimli kılmaktadır. Ayrıca görsel materyaller, çeşitlilik bakımından hem bireysel hem de toplumsal katkı açısından en fazla etkiye ve işleve sahip materyal türüdür. Bunların, yapısal ve işlevsel anlamda diğer materyal türlerine göre daha fazla kitleye ulaştığı araştırmalar sonucu ortaya konmuştur. Örneğin, günümüzde etkili ve yaygın bir görsel medya türü olan televizyon kitlelere anında ulaşma, bilgilendirme ve kısmen öğretici programlar yayınlama açısından diğer medya türlerinden ayrılarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında derslerde kullanılan karikatürler, bilgilendirici grafik ve akış diyagramları, kavram haritaları gibi görsel materyaller eğitim-öğretime renk ve canlılık katan materyal türleridir.¹⁰⁷

1.5.2.1. Karikatürler

Resim ve karikatürler, insan zihnindeki soyut kavramların renk ve desenlerle somutlaştığı sanatsal bir üründür. Karikatürler yoluyla anlatılmak istenen mesajlar, ifadeler ve kavramlar insanın zihnine basit bir şekilde kavratılabilir.¹⁰⁸

Eğitim-öğretimde karikatür kullanımının bazı olumlu yönleri mevcuttur. Bunlar; soyut kavramları somutlaştırmak, kavram ve ifadeleri anlamlı hale sokmak, yorumlamak, kavramlar arası ilişki kurabilmek, öğrencilerin dikkatini çekip güdülemek ve öğretimi basitleştirmek şeklinde özetlenebilmektedir.¹⁰⁹

İslam dininde yer alan kimi hadislerden dolayı resim figürü bazı kesimler tarafından çok tasvip edilmeyen bir materyal olarak görülmektedir.¹¹⁰ Bu konuda İslam'ın sınır koyduğu bazı kırmızı çizgiler vardır. Allah, peygamberler, melekler gibi manevi ve soyut kavramların resimleştirilmesinin yasak ve günah olması bu sınırlar çerçevesinde yer almaktadır. Bunun

¹⁰⁶ Bilgin, 2019: 49-50.

¹⁰⁷ Gümrükçüoğlu, 2022: 49.

¹⁰⁸ Şahin, 2014: 1331.

¹⁰⁹ Yanpar, 2009: 111.

¹¹⁰ Nevevi, 2008: 504.

sebebi ise cahiliye döneminde Allah’a şirk koşan müşriklerin birtakım nesneleri görselleştirip putlaştırarak onları kendilerine ilah edinmeleridir. Cahiliye dönemi adetlerindeki gibi ilahlaştırılmaması adına peygamberlerin resimlerinin yapılması yasaklanmıştır. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde ise karikatürler, din öğretiminin bir Müslümanın inancına yakışan şekilde dini değerleri göz önünde tutarak öğrencilerin soyut kavramları anlamasını kolaylaştırma amacıyla kullanılmaktadır.¹¹¹

Hac ve kurban ünitesinde de görsel sanatların kavramayı hızlandırması noktasındaki avantajı sayesinde karikatür kullanımı ile öğrencilerin dikkati konuya yönlendirilerek ders eğlenceli şekilde işlenebilir. Örneğin ihramın giyişini bir karikatür yardımıyla, İslam inanç ve değerlerine uygun şekilde göstermek mümkündür.

1.5.2.2. Bilgilendirici Grafik ve Akış Diyagramları

Gelişmiş bir toplumun okuma düzeyi, hızla gelişen teknolojik düzene paralel olarak ilerlemektedir. Günümüzde artık yalnızca yazılı materyalleri okuyabilmek gelişmişlik açısından yetersiz bir konumda kalmaktadır. Öte yandan sadece okuduğunu anlama değil aynı zamanda anladıklarıyla içinde bulunduğu toplumun ilerlemesine ve gelişmesine katkı sağlama amacı güden çok yönlü okuyucuların yetiştirilmesi de önem kazanmaktadır. Buna bağlı olarak, değişip gelişen teknoloji ile bilgi çağı sonucunda okuma yazma ihtiyacı ve çeşitliliği de benzer şekilde artmıştır. Medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, e-okuryazarlık gibi okuma alanları ortaya çıkmış ve bununla birlikte görsel okuryazarlık neticesinde görsel sunu gibi sunum ortamları oluşturulmuştur. Böylelikle birey, kendini bu gibi sunular ile daha rahat ve etkili bir şekilde ifade etme şansı bulmaktadır.¹¹² Dale’in “Yaşantı Konisi”ne göre insanlar bilginin %10’unu okumayla, %20’sini duymayla, %30’unu görmeyle ve %50’sini hem görme hem duymayla elde etmektedir. Dolayısıyla görsel okuryazarlık ve görsel sunumun bilgiyi aktarmadaki kalıcılığı ve etkinliği büyük öneme sahiptir. Görsel okuryazarlık ve görsel sunumlarda kullanılan grafik ve tablolar verimli ve etkili eğitim-öğrenme bakımından önemli materyaller olarak kabul edilir.¹¹³

¹¹¹ Bilgin ve Selçuk, 1999: 167.

¹¹² Maden ve Altunbay, 2016: 1974.

¹¹³ Maden ve Altunbay, 2016: 1975.

Görsel 1.1. Edgar Dale'in Yaşantı Konisi¹¹⁴

TDK'ye göre grafik, “Bir olayın çeşitli durumlarını göstermeye veya birkaç şey arasında karşılaştırma yapmaya yarayan çizgilerden oluşmuş biçim; çizge.” olarak tanımlanmıştır.¹¹⁵ Tablo ise, “Birbiriyle olan ilgilerine göre düzenlenerek yazılmış şeylerin hepsi.” şeklinde benzer bir ifade ile tanımlanmaktadır.¹¹⁶

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde, özellikle hac ve kurban ünitesinde grafik ve tablo kullanımından genellikle hac ve umre ibadetlerinin aşamalarını ve farklarını göstermek noktasında faydalanılabilir. Bunun dışında kurban ibadeti için gerekli olan kurbanın özelliklerini gösterirken, hac ibadetinin gerektirdiği aşamaları veya yasakları belirtirken tabloların kullanılması vasıtasıyla öğrencilere bilgiyi daha düzenli şekilde vermek ve sıradanlığın dışına çıkarak akılda kalıcı olmasını sağlamak mümkündür.

Eğitim-öğretim programlarının, toplumun beklentisi ve ihtiyaçları göz önüne alınarak ve değişen çağa ayak uydurularak gelişmesi beklenir. Bu bağlamda teknoloji ve bilimsel alanlardaki çalışmalar, yaşanan gelişmeler doğrultusunda öğrencilerin yeni yöntem ve teknikleri kullanmasına fayda sağlar. Bilgilendirici akış diyagramları, tablolar ve grafikler bu gelişmenin birer ürünüdür.¹¹⁷

Bahsedilen tablo ve grafikleri öğrenciler kendi başlarına bireysel veya grup olarak da hazırlayabilirler. Hatta bu becerilerin kazanılmasıyla birlikte;

- Kendini ifade etme noktasında daha rahat, açık ve net bir dil kullanan öğrenci profili oluşturulabilir.

¹¹⁴ <https://ogrenmeyoldasi.weebly.com/bar305351-sar305soy-blog/duse-kalka-ogrenmek-yasantilar-yoluyla-gelismek> (Erişim Tarihi: 10.12.2024)

¹¹⁵ <https://sozluk.gov.tr/> “Grafik Kavramı”

¹¹⁶ <https://sozluk.gov.tr/> “Tablo Kavramı”

¹¹⁷ Anıl vd., 2015: 12.

- Öğrencilerin tek bir bakış açısı değil çok yönlü bir bakış açısı kazanmaları sağlanabilir.
- Öğrencilerin yorum yapma, eleştirel düşünme, objektif değerlendirme ve analiz-sentez yapabilme kabiliyeti gibi zihinsel becerileri geliştirilebilir.

Bu sayede öğrenciler kendine güvenen, derse aktif katılan ve üretmeyi bilen bireyler olma yönünde çeşitli beceriler kazanmış olurlar.¹¹⁸

1.5.2.3. Kavram Haritası

Kavram haritaları, kavram ve terimler arasındaki bağlantının grafiğe dökülmüş halidir. Bu haritaları kullanan öğrenciler terimler arasındaki ilişkiler üzerinde düşünsel bağlantı kurmayı, kurdukları bağlantıyı organize etmeyi ve bir sistem zeminine oturtmayı başarmaya daha meyillidirler. Kavram haritalarının dayanağını, David Ausubel tarafından ortaya konmuş anlamlı öğrenme kuramına bağlayan Joseph D. Novak, çocuklar üzerinde yapmış olduğu bir araştırma programı neticesinde, çocuklardaki bilişsel bilgi değişikliklerini takip ederek kavram haritalarını geliştirmiştir. Bu çalışmadaki temel düşünceye göre, çocuklar geçmişte öğrenmiş oldukları terimleri yeni terimler ile ilintileyip özümseyerek bir anlam köprüsü kurar ve kavram haritası ile öğrenmeleri bu şekilde gerçekleşir. Öğrenmeyi gerçekleştiren bireyin sahip olduğu bilgi yapısına bilişsel yapı denmektedir.¹¹⁹ Daley, Turning ve Torre'ye göre ise kavram haritalarının dört temel işlevi vardır. Bunlar; anlamlı öğrenmeyi sağlamak, öğretme sürecinde ek bir materyal olarak sunmak, öğrencilere geribildirim sağlarken kullanmak ve öğrencilerin performanslarını değerlendirirken kullanmak şeklinde karşımıza çıkmaktadır.¹²⁰

Kavram haritaları öğretim süreci içerisinde öğrenmeyi gerçekleştirebilme amacıyla kullanılabilir gibi, öğrenme sonunda öğrencilere geri bildirim sağlarken, öğrencilerin öğrenme düzeylerini kontrol ederken ve değerlendirirken de kullanılabilir. Ölçme ve değerlendirme amacıyla kullanılan kavram haritaları, bilginin önemli taraflarını ölçmek adına kullanılan bir işlem dizisi olarak tanımlanabilir. Bunlar ayrıca ister kâğıt üzerinde ister dijital ortamlarda hazırlanabilir.¹²¹

Günümüz teknoloji çağı olması nedeniyle dijital ortamın eğitim-öğretim sürecine büyük kolaylıklar sağladığı bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla dijital ortamda hazırlanan kavram haritalarında bazı avantajlar mevcuttur. Kavram haritaları arasındaki bağlantılar değiştirilebilir ve güncellenebilir. Aynı zamanda dijital ortamda çeşitli hazır şablonlara ulaşma kolaylığı da sağlanabilir. Her iki şekilde de hazırlanan kavram haritalarında dikkat edilmesi gereken ortak

¹¹⁸ Maden ve Altunbay, 2016: 1980-1981.

¹¹⁹ Novak ve Canas, 2006: 23-24.

¹²⁰ Daley vd., 2016: 3.

¹²¹ Daley vd., 2016: 19-20.

nokta ise, hazırlanırken hiyerarşik yapı düzenine dikkat edilmesi gerektiğidir. Yani, genelden özele ya da kapsayıcı terimlerden daha az kapsayıcı terimlere doğru bir yol izlenmelidir. Bu şekilde bir düzen ve sistem oturtulan kavram haritalarında öğrenme daha anlamlı olmaktadır. Buna bağlı olarak gerek bireysel gerekse grup ortamında hazırlanan kavram haritalarında hangi terimler hakkında bilgi sahibi olunduğunu hangi terimlerin ise öğrenilmesi gerektiğini daha açık ve net bir şekilde görmek mümkündür.¹²²

Öğrenme sürecinde bireyler, kendi yöntemleriyle oluşturdukları geleneksel not alma yöntemi dışında kavram haritaları oluşturarak var olan bilgilerle üzerine ekledikleri bilgiler arasındaki bağlantıyı nasıl kurduklarını ve bu kavramları ne düzeyde kavradıklarını daha rahat ve net bir şekilde anlayabilirler. Bu haritalar, öğrencilerin yalnızca öğrenme seviyelerini ve bilişsel düzeylerini belirlemekle kalmayıp, çeşitli öğrenme biçimleri ve bireysel farklılıkları da tespit etme noktasında kullanılabilmektedir. Aynı zamanda bunlar, öğretimin tasarlanması sürecinde kavramların haritalanması ile pratik ile teorideki karşılıklarının belirlenmesine imkân tanımaktadır. Bu şekilde bir kullanım; kavramların benzerliği ve aralarındaki bağlantı ile sınıf ortamında sunulan fikirlerin öğrencilerce ne şekilde içselleştirildiği veya tam tersi şekilde terimlerin yokluğu, bağlantıların yokluğu veya birbiriyle alakası olmayan kavramların arasındaki bağlantısal uyumsuzluğu ile öğrencilerin hangi bilgileri özümseyemediği veya öğretim sürecine dahil edemediği hakkında bilgiler sunar.¹²³

Brinkmann, kavram haritalarını; öğrencilerin bilişsel yapılarını, kavramlar hakkındaki yanlış düşüncelerini ve yerine getirilebilecek alternatif kavramları tespit etmek adına oldukça güçlü materyaller olarak tanımlamıştır. Sonuç olarak kavram haritaları; bilgiyi organize etmek, kavramların anlamını belirlemek, yanlış kavram algılarını düzeltmek ve öğrenmeyi verimli kılmak amacıyla kullanılan bir materyaldir. Öğrenciler tarafından hazırlanan kavram haritalarında öğretilmek istenen hedef konuya uygunluk kontrol edilmeli ve öğretmen tarafından öğrencilere yeterli dönüt sağlanmalıdır. Öğrencilere kavram listesi verilebilir veya öğrencilerin hayal gücünü kullanarak konuya uygun kavram listesi çıkarmaları istenebilir. Söz konusu haritalar yapısı itibarıyla emek ve özveri isteyen çalışmalar neticesinde oluşmaktadır. Dolayısıyla öğrencilere erken yaşlardan itibaren kavram haritası oluşturma eğitimleri ve fırsatları sunulur ise ilerleyen dönemlerde eğitim-öğretim süreçlerinde kolaylıkla kavram haritaları oluşturarak etkili öğrenim sağlayabilirler.¹²⁴

Kavram haritaları yalnızca ortaokul düzeyindeki öğrenciler tarafından değil, akademik

¹²² Cantimer ve Şengül, 2023: 172.

¹²³ Cantimer ve Şengül, 2023: 172-173.

¹²⁴ Brinkmann, 2007: 8-10.

hayatın içindeki tüm bireyler tarafından bilgiyi incelemek, üretmek, karşılaştırmak ve kavramlar arasında bağlantı kurarak yeniden kullanmak adına öğrenmeyi kolaylaştırıcı evrensel bir materyal türüdür. Bahse konu olan haritalar, karmaşık bilgileri düzenlemede tek başına değil; çeşitli öğrenme, ölçme ve değerlendirme materyalleri ile kullanılabilen ve birbirlerini tamamlayan araçlar olarak kabul edilmektedir.¹²⁵ Bu bağlamda hac ve kurban ünitesinde de interaktif bir şekilde öğrencilerden hac, ibadet, niyet, Kâbe gibi anahtar kavramları içeren bir kavram haritası oluşturmaları istenebilir. Böylece öğrenciler üniteye dair ön bilgilerini tekrar ederken öğretmen de onların hazır bulunuşluk düzeylerini görebilir. Ayrıca kurban konusunda da öğretmen öğrencilerden bir kavram haritası oluşturarak vacip kurban, adak kurbanı ve akika kurbanı gibi türleri tanıtmalarını isteyerek kimlerin kurban kesmekle yükümlü olduğunu, kurbanın hikmetini ve paylaşım şeklini kavramlar arası bağlantılarla pekiştirebilir.

1.5.3. İnteraktif Materyaller

Değişen ve gelişen yeni dünya düzeninde bilgi ve teknoloji alanında da hızla değişen yenilikler olmaktadır. Bu gelişme ve yenilenmenin farkında olup, çağa ayak uyduran ülkeler, çağın gerisinde kalan ülkelere nazaran bilim ve teknoloji alanında süper güç olmuştur. Yine gelişmekte olan ülkeler de bu yeniliklerin ve gelişmelerin farkında olup süper güç haline gelen devletlere yetişebilmek adına planlar ve programlar yaparak ve ülkelerinde bu konuda eğitimlere önem vererek gelişme yolunda hızla ilerlemektedirler. Bilim ve teknolojide geri kalmış ülkeler dahi bu gelişmelerin artık farkına vararak bu yönde gelişimler göstermek adına gayret içine girmektedirler. Artık gücün, yalnızca para ve doğal kaynaklarda olmadığı, bilgi ve insan yapımı olan kaynakların da önem arz ettiği durumu gün yüzüne çıkmıştır. Tüm bunların yolu da eğitim-öğretimden geçmektedir. Eğitim geçmişte daha çok belirli fikirlerin benimsenmesi ve zihinlere yerleşmesi ile ilgilenirken artık günümüzde daha çok bilimsel bir yaklaşım ile ele alınmaktadır. Çünkü günümüz değişim ve yenilik çağı olmasından dolayı bilgide devamlılık ve istikrar yerine yeniliklere ve teknolojik inovasyonlara öncülük edecek bir eğitim zaruri hale gelmiştir.¹²⁶

Bilgisayarlar, akıllı tahtalar ve simülasyonlar eğitim-öğretim süreçlerinde öğretimin etkililiği ve verimliliği adına gerek sunum gerekse iletişim yönleriyle öğretmenlerin öğretimini, öğrencilerin ise öğrenme süreçlerini basitleştirerek büyük katkılar sağlamaktadır. Bu tür eğitimlere bilgisayar destekli eğitim denmektedir. Dolayısıyla bilgisayarlar ve bu tarz

¹²⁵ Schwendimann, 2015: 73-74.

¹²⁶ Deperlioğlu ve Yıldırım, 2009: 61-62.

teknolojik araç-gereçler eğitim-öğretimi destekleyici nitelikte kullanılmaktadır.¹²⁷

Günümüzde bilgiye ulaşmak eskilere nazaran daha kolay hale gelmiştir. Bilgisayarlar ve internet aracılığıyla dünya adeta küçük bir köy halini almıştır. Tek bir tuşla yüzlerce hatta binlerce kilometre uzaktaki bir insan ile canlı iletişim kurmak mümkün iken aynı şekilde uzaklar yakın hale gelerek yurtdışındaki online bir eğitime evinin konforunda ulaşmak mümkün hale gelmiştir. Teknoloji bu yönüyle insanlara zaman ve mekân sınırlaması olmadan aynı anda yüzlerce kişiyle birlikte birçok online eğitim alma imkanı sunmaktadır. Özellikle geçtiğimiz yıllarda insanları bir süre evlerde tutan Covid-19 salgını dünya çapında pandemi olarak ilan edilmiş ve eğitimler online sistemlere yönelmiştir. Daha sonrasında online eğitimin rahatlığı ve avantajları bazı zamanlarda kullanılmaya devam ederek hem zamandan hem de paradan tasarruf edilmektedir. Teknolojinin ilerlemesi ve gelişmesi ile birlikte insanların kaynaklara erişiminin artış göstermesiyle beraber eğitimin de kalitesi buna paralel olarak artmaktadır. Böylece artık eğitimler bölgelerle sınırlı kalmayıp küresel çapta mümkün hale gelmiştir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte teknolojiye ulaşım, ülkenin hatta dünyanın birçok yerinde yapılan altyapı çalışmaları ve yatırımları sayesinde birçok öğrencinin bilgiye ulaşması noktasında eşit imkanlara sahip olmasını da sağlamaktadır. Bununla beraber insanlar arasındaki gelir düzeylerinin farklılığı, kültürel ve sosyal alandaki eşitsizlikleri, insanların teknoloji okur-yazarlığı seviyelerinin yeterli olmayışı teknolojinin eğitimde kullanılması yönünde bir problem ve verimi düşüren bir sorun olarak dikkat çekmektedir. Bu anlamda yeterli yatırımların yapılması, kamu politikalarının düzenlenmesi, kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektörün iş birliği içinde olması teknolojinin eğitim alanındaki verimli kullanımı ve yaygınlaşması adına alınabilecek en önemli tedbirlerdendir.¹²⁸

1.5.3.1. Slayt ve Sunumlar

Slayt ve sunumlar interaktif materyaller sınıfından olup günümüzde yaygın olarak ulaşılabilen materyal türlerindendir. Slaytların hazırlanmasında en çok kullanılan programlar içinde yıllardır Microsoft Office PowerPoint programı başı çekmektedir. Tasarımı ve hazırlama süreci bakımından kullanımı oldukça kolay olmasından ötürü büyük küçük herkesin kullanımına uygundur. Bunun yanında Canva, Google Slides, Prezi, Powtoon, Pitch gibi bazı uygulamalar da artık slayt hazırlamada çeşitlilik sunarak teknolojinin eğitime adaptasyonu sürecine katkı sağlamaktadır. Gelişen dünya düzeninde yerinde durmanın gerilemek olduğu düşüncesine binaen teknolojik anlamda da sabit duran ya da yerinde sayan devletler geri kalmış

¹²⁷ Akgür vd., 2019: 48.

¹²⁸ Curacı, 2021: 171.

lkeler kategorisine aday olmaktadır. Bu anlamda ülkemizde umut verici gelişmeler ve yenilikler Türk mühendis ve bilim adamlarımız sayesinde yaşanmaktadır. Tüm bu gelişmeleri elbette eēitime de entegre etmek gereklidir. Çünkü bir ülkenin gelişmesi yalnızca teknolojik gelişmelerle sınırlı kalmayıp eēitim yönünden de gelişmesi gerekmektedir. Nitekim teknolojik gelişmelerin tümünün kaynaēında bilgisayar donanım süreci yani eēitim yer almaktadır.

İnteraktif materyaller arasında zikrettiēimiz slayt ve sunumları ērencilerin bizzat kendilerinin hazırlaması, onların yalnızca bilişsel kazanımlar elde etmesiyle sınırlı kalmayıp aynı zamanda duyuşsal ve psikomotor beceriler de geliştirmelerine katkı saēlamaktadır. Öyle ki slayt hazırlayan bir ērenci öncelikle bu slayt için ön bilgilerini yoklar ve gerekli bilgileri hem yazılı hem de görsel materyaller üzerinden araştırmaya koyulur. Bu durum ērencinin araştırmacı yönünü harekete geçirerek bilişsel ve psikomotor düzeyde kazanımlar elde etmesine yol açmaktadır. Öte yandan ērenci hazırlamış olduēu slaytı sınıf ortamında diēer arkadaşlarıyla paylaşarak özgüveninin, liderlik potansiyelinin, araştırmacı ruhunun harekete geçmesine, ortaya çıkmasına ve tüm bu yönlerini geliştirmesine fırsat sunar.¹²⁹

Slayt ve sunumlarda dikkat edilmesi gereken en önemli kriterler; renk, şekil, vurgu, ahenk, bilgiler arası tutarlılık ve şekilsel bütünlüktür.¹³⁰ Doēru ve düzgün bir slayt hazırlama noktasında ērenciler, ēretmenler tarafından eēitilmelidir. Bunun için de ēretmenin öncelikle yeterli donanım ve yetkinliēe sahip olması gerekmektedir.

Dersini slayt ve sunumlar üzerinden işleyen ēretmen açısından bazı avantaj ve dezavantajlar bulunmaktadır. Bilgiyi hatırlama kolaylıēı, kısa zamanda çok daha fazla bilgiyi ērencilere aktarma hususundan ötürü eēitimde ekonomiklik, bireysel ērenme farklılıkları nedeniyle özellikle kalabalık sınıf ortamlarında bulunan tüm ērencilerin duyularına hitap ederek çoklu ērenme kuramına uygun bir ders süreci geçirmek ve ērencilerin bu bilgilere daha sonra elektronik ortam üzerinden tekrar tekrar ulaşabilecek olmalarını avantajlar arasında saymak mümkündür.

Dezavantajlarına gelecek olursak; slayt ve sunumlar ērencilerin dikkatlerini ve derse olan güdülenmelerini belirli süre kontrol altında tuttuktan sonra dersten kopukluk yaşamalarına, dersin kalitesinin ve verimliliēinin düşmesine sebebiyet verebilmektedir. Öte yandan genel olarak slayt ve sunum ile işlenilen dersler eēitimcileri teknolojinin rahatlıēına alıştırarak verimliliklerinin düşmesine neden olabilmektedir. Bu dezavantajlara raēmen hac ve kurban konularını işlerken slaytlardan etkili bir şekilde yararlanmak, ērencilerin konuyu daha iyi anlamalarını, ilgilerini korumalarını ve görsel destekle ērenmelerini saēlar.

¹²⁹ Akdaē ve Tok, 2008: 29.

¹³⁰ Güneş vd., 2003: 180.

“Hac ve kurban” ünitesini işlerken kullanabileceğimiz örnek bir slaytın sayfalarında sırasıyla:

- “Hac nedir?”, “Kurban neden kesilir?” gibi ilgi çekici sorularla başlayabiliriz.
- Arka plan olarak Kâbe ya da Kurban Bayramı’na dair görselleri kullanabiliriz.
- Hac ibadetinin şartları, farzları, sünnetleri gibi kavramları kısa cümlelerle ve görsellerle aktarabiliriz.
- Görsel 2.2.’de bulunan akış diyagramını slayta ekleyerek; ihrama girme, Kâbe’yi tavaf, Arafat’ta vakfe, Müzdelife, Mina, şeytan taşlama, kurban kesme, tıraş olma, ihramdan çıkma, sa’y, ziyaret tavafı ve veda tavafı gibi kavramların açıklamasını yapabiliriz.
- Kısa hac belgeseli ya da kurban kesimiyle ilgili özellikle animasyon niteliğinde videoları slaytın içerisine ekleyebiliriz.
- Hac konusunu bitirdikten sonra kurban konusundaki slayta geçerek İslam’da paylaşmanın ve teslimiyetin güzelliği başlıklı slaytı açabiliriz.
- Kur’an-ı Kerim’de yer alan kurbanla ilgili ayetleri aktarabilir ve ardından Hz. İbrahim’in oğlu Hz. İsmail’in teslimiyet sınavını anlatabiliriz.
- Koyun, keçi, sığır ve deve gibi kurbanlık hayvanların görsellerine yer vererek hangi şartlar altında kurban edilebileceğini anlatabiliriz
- Niyet edilmesi, kurbanın yetkin biri tarafından kesilmesi, hayvana eziyet edilmemesi ve etlerin ihtiyaç sahiplerine de dağıtılması şartlarına slaytımızda yer vererek kurban kesiminde dikkat edilmesi gereken maddeleri aktarabiliriz.

1.5.3.2.Etkinlik ve Oyunlar

Oyun, çocukların en temel ihtiyaçlarından biridir. Çocuklar küçük yaşlardan itibaren birçok şeyi oyun yoluyla öğrenmişlerdir. Ortaokul çağındaki çocukların da yine birçok konuyu oyun yoluyla daha kolay ve etkili bir şekilde öğrendikleri öğretmenler tarafından dile getirilmektedir. Teknoloji çağında yaşamamız sebebiyle, çocuklar bilgisayar ve internet üzerinden çeşitli oyunlara erişim sağlayabilmektedirler. Günlük hayatta çok fazla internet, bilgisayar ve tablet oyunlarına maruz kalan öğrencilerin, okulda akıllı tahtalar üzerinden öğretici ve eğitici oyunlarla işlenen derslere karşı daha ilgili oldukları gözlemlenmiştir. Bu bağlamda din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde çocuklara oyun yoluyla hem eğlenerek hem öğreterek yeni bilgiler kazandırılması öğretmen açısından pratik, öğrenci açısından ise eğlenceli olmaktadır. İnteraktif oyunlar ile çocuklardaki amaca ulaşma ve görevleri tamamlama isteğinin, öğretim hedefi üzerine yönltilmesi sonucunda oyun ve etkinlikler faydalı birer öğretim materyali olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda interaktif oyunlar, eğlenerek öğrenen çocuklar

için gizli öğrenme yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Oyun sonunda öğrenci, oyundaki hedefine ulaştığı zaman öğrenmesi gereken bilgi, beceri, kavram ve ilkeleri öğrenmiş olmaktadır. Eğitsel oyunlar sayesinde öğrenciler iletişim yetenekleri ve problem çözme yetenekleri kazanırken aynı zamanda analitik ve mantıklı düşünme sayesinde karar verme becerisi elde ederek olgu, kavram ve ilkeler hakkında çeşitli öğrenmeler sağlayabilirler. Böylelikle kendi kendine öğrenmeyi de eğitici oyunlar sayesinde keşfedebilmektedirler.¹³¹

Oyun esnasında çocuğun yalnızca zihinsel fonksiyonları aktif olmaz, hareket ettiği için kasları, kalp atışı, kan dolaşımı ve solunum organları da aktif hale gelir. Heyecanlandıran oyunlar sayesinde kazanma arzusuyla öğrencinin kanı daha hızlı akar, organ ve dokulara daha çok besin ve oksijen taşınır. Öğrenci terler ve böylece bedendeki bazı atıklar da oyun oynama yoluyla dışarı atılır.¹³²

Oyun, öğrencinin çevresini ve dünyayı tanıyarak bir anlam çerçevesine oturtması açısından yardımcı bir araçtır. Ayrıca bir çocuk için son derece önemli bir etkinlik olması nedeniyle oyun faktörünü eğitim sistemine uyarlamak günümüz teknoloji çağında son derece akıllıca bir yöntem olmaktadır. Çünkü çocuk oyun oynarken yaşayarak ve yaparak öğrenme sağlamakla birlikte bütün duyularını harekete geçirir. Bu sayede öğrenilen bilgi, beceri ve davranışları oyun sayesinde benimsenerek verimli ve etkili bir şekilde doğal seyrinde öğrenme gerçekleşmiş olur. Oyun toplum tarafından zaman israfı olarak görülse de doğru yöne yönlendirildiği zaman eğitim-öğretimde oldukça önemli bir materyal olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir çocuğun dünyasında önem taşıyan materyaller eğitim-öğretime uyarlanarak fayda sağlayabilir. Bu sebeple oyun, göz ardı edilmemesi gereken nitelikte önemli bir materyal olması nedeniyle eğitim-öğretime daha çok dahil edilmesi gereken materyaller arasındadır.¹³³ Bu bağlamda 2.6. numaralı görselde yer alan haccın rükünlerinin karışık şekilde verilmesi ve öğrencilerin doğru hale getirmek için birbirleriyle yarışması ya da 2.10. ile 2.11. numaralı görsellerde yer alan puzzle etkinlikleri sınıf içerisinde oyun şeklinde kullanılabilir.

1.5.3.3. Video ve Multimedya İçerikleri

Günümüzde teknoloji, bilgiye ulaşma noktasında göz ardı edilmeyecek bir konuma sahiptir. Hatta teknoloji kullanım ve gelişim açısından birbirine paralel olarak artmaktadır. Teknolojinin olmadığı bir dünya düşünmek gün geçtikçe imkânsız bir hal almaktadır. Çünkü yaşamımızı kolaylaştırarak hayatımızın her alanına girmiş ve adeta vazgeçilmez bir unsur

¹³¹ Uluçay ve Çakır, 2014: 18.

¹³² Uskan ve Bozkuş, 2019: 126.

¹³³ Uskan ve Bozkuş, 2019: 129.

haline gelmiştir. Baktığımız zaman alışverişlerde kullandığımız kredi kartlarından okullarda kullandığımız akıllı tahtalara kadar hayatımızın her alanında teknolojiyle karşılaşmaktayız. Bu konu, insan hayatını teknolojiye entegre olmuş şekilde eğitim-öğretim bağlamında da etkilemektedir. Eskiden bir bilgi ansiklopedilerden araştırılırken günümüzde tüm ansiklopediler ve hatta kütüphaneler dolusu kitaplar teknoloji sayesinde dijital ortama sığmış durumdadır.¹³⁴

Multimedya araçlarının gelişmesi ile ve internetin artık hemen hemen tüm dünya çapında kullanılmasıyla beraber, insanlar ulaşmak istedikleri bilgilere ve kaynaklara kısa zamanda, istedikleri yerde konum ve mekân fark etmeksizin ulaşabilmektedirler. Bu değişimin yalnızca bilgiye ulaşma biçimimizi etkilemekle kalmayıp aynı zamanda öğrenme-öğretme süreçlerimizi de etkilemesi dikkatleri çekmektedir. Çoklu ortam (multimedya) araçları, geleneksel yöntemleri maziye gömmüş ve köklü değişikliklere yol açarak hayatımıza dahil olmuştur. Bu değişiklikler elbette eğitim sektörüne de yansımış ve bilgiye ulaşma noktasında kitaplardan ziyade internete daha çok başvurmamızı sağlamıştır. Günümüzde teknolojinin içinde doğan ve çok küçük yaşlardan itibaren tablet, telefon ve bilgisayar ile tanışmış olan öğrenciler için teknolojiden uzakta bir eğitim ortamı sunmak, eğitim-öğretim açısından yetersiz kalmak ve onları anlayamadığımız için sağlıklı bir iletişim ile etkileşim kuramamak anlamına gelmektedir. Eğitimcilerin bir görevi de öğrenmeye açık olarak değişen ve gelişen teknolojik ilerlemelere ayak uydurup öğrenciler için daha sağlıklı bir eğitim-öğretim ortamı kurmaktır.¹³⁵

Teknolojiye alışmış nesil için geleneksel araştırma ve okuma teknikleri yeterli ve ilgi çekici gelmemektedir. Yalnızca yazılardan ve resimlerden oluşan kitaplar yerine, video, ses, animasyon, artırılmış gerçeklik ve üç boyutlu şekiller gibi multimedya materyalleri çokça kullanılmaya başlanmıştır. Multimedya araç-gereçleri, öğrencilerin anlamakta zorlandıkları kavram ve unsurları daha kolay bir biçimde anlamaları ve akıllarında tutmalarını mümkün kılmaktadır. Bazen bir resim, sayfalarca süren öğretici bir yazıdan daha etkili bir öğrenme yöntemi olabilir; bu sayede öğrenilmek istenen bilgi daha kısa, basit ve akılda kalıcı bir şekilde öğrenilmiş olmaktadır. Multimedya materyalleri arasında öğrenme açısından oldukça fazla çeşit bulmak mümkündür. Bu materyallerden videolar, anlaşılması güç veya soyut olan bazı terimlerin tanımlanmasında oldukça elverişli olmakla beraber bu terimlerin daha kalıcı şekilde öğrencilerin zihinlerinde yer etmesini kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir. Öğretilmek istenen konu ile alakalı bir video, öğrenciye saatlerce sözlü anlatım yapmaktan çok daha fazla işleve sahip bir yol olabilir. Aynı zamanda videolar ile eğlenceli bir öğrenme sağlamak da mümkündür.¹³⁶

¹³⁴ Sakman, 2020: 117.

¹³⁵ Çeken ve Şen, 2023: 335.

¹³⁶ Çeken ve Şen, 2023: 336.

Eskiden kullanılan kara tahtalar yerini beyaz tahtalara, sonrasında ise internet ile eğitim-öğretim sağlayan dokunmatik akıllı tahtalara bırakarak eğitim alanında teknolojiye hızlı bir gelişme ve değişme gerçekleşmiştir. Yıllar boyunca eğitimde kullanılan öğretim teknikleri ve yöntemleri değişip geliştikçe eğitimde kullanılan teknoloji de buna bağlı olarak gelişmiştir. Teknolojik yenilenme ve gelişmelere ayak uyduramayan pek çok öğretmen bulunsa da bunlara uyum sağlamak eğitim-öğretimin verimi açısından oldukça önem arz etmektedir. Teknolojiyi, öğrenciler için yeni öğrenme deneyimleri geliştirebilecekleri, ilgi çekici, ilham verici şekilde eğitim-öğretime uyarlamak mümkündür. Bu yenilikçi yaklaşımlar sonucunda video materyalleri, görüntü, grafik, ses, hareket ve metinden oluşan, öğrencilerin eğlenirken öğrenmelerini sağlayan, çeşitli renk skalasıyla dikkatleri çeken, rutin öğrenmelerden uzakta bir öğrenme sağlamaktadır. Bununla beraber video ve multimedya materyalleri bazı konuları daha hızlı bir şekilde detaylı incelemeye ve araştırmaya yararken zamandan tasarruf sağlayarak eğitim-öğretimde ekonomiklik ilkesine de uymaktadır. Bunların “hac ve kurban” ünitesinde kullanımına bir örnek verilecek olursa hacın yapılışı konusunda öğrenciler, akıllı tahtadan açılan bir video sayesinde hacın nasıl yapıldığını daha kısa zamanda ve akılda kalıcı şekilde öğrenebilmektedirler.¹³⁷

1.5.3.4. Grup Çalışmaları ve Projeler

İnsan, iletişim kurmadan hayatını idame ettirmesi mümkün olmayan bir varlıktır. İletişim ise bireyin diğer insanlarla çeşitli nedenlerle yapmış olduğu soyut veya somut paylaşımlardır. Eğitim-öğretimde hedeflenen amaçlardan bir tanesi de bireyin sağlıklı iletişim kurabilen, çevresine saygılı ve duyarlı bir birey olarak yetişmesidir. Bireyin sağlıklı bir iletişim kurması, temelde ders içi paylaşım yapabileceği ortamların sağlanmasıyla mümkün olmaktadır. Bu da öğretmenlerin öğrencilere grup çalışmaları şeklinde projeler ve ödevler vermesi ile sağlanabilmektedir. Takım çalışmasını eğitim-öğretimden ayırmak mümkün olmayacağı gibi, öğrencilerin arkadaşlarıyla iletişim kurması onların çok yönlü gelişimi açısından oldukça gereklidir. Takım; terim anlamı olarak grup, ekip, komite, küme vb. anlamlara gelmektedir. Ortak bir amaç doğrultusunda iş birliği içerisinde bazı performanslar neticesinde bir ürün veya bir düşünce ortaya koymak amacıyla toplanan insanlara takım denmektedir. Takım çalışmalarına ya da bir diğer adıyla grup çalışmalarına hayatın her alanında rastlamak mümkündür. Gerek siyasi partiler gerek sosyal yardım kuruluşları gerekse iş hayatında grup çalışmalarına rastlanmaktadır.¹³⁸ Bunun yanında eğitim-öğretimde de grup çalışmaları deyince

¹³⁷ Çeken ve Şen, 2023: 338.

¹³⁸ Kocabaş ve Gökbaş, 2003: 8.

akıllara belli sayılarda kişilerden oluşan ve kümeleşen öğrenciler gelmektedir. Öğretmen her takıma belli bir görev verir ve sınırlı bir zaman diliminde o takımdakilerin verilen görevi başarıyla yerine getirmesi beklenir. Bu sayede öğrenciler sorumluluk alma, analitik düşünme, iş birliği yapma ve liderlik becerileri geliştirme gibi pek çok kazanım elde etmektedir. Grup çalışmaları öğrencilerin yalnızca akademik başarılarını geliştirmekle kalmayıp onların öğrenmeyi öğrenmelerine de katkı sağlamaktadır. Grup çalışması ile yapılan proje ödevlerinde her öğrenci eşit sorumluluk alarak pasif ve içe kapanık olma yönlerini törpüler ve böylece daha sosyal, aktif ve girişken olmayı öğrenirler.¹³⁹

Yapılandırmacı eğitim yaklaşımı, ülkemizde 21. yüzyılın başlarından itibaren uygulamaya konmuştur. Bu yaklaşımla birlikte eğitim sistemimizdeki öğrencilerin bazı belli başlı düzeylere ulaşmaları hedeflenmiştir. Bunlar; hem düşünme becerileri geliştiren, araştırmacı, bilgiyi anlayan, yorumlayan ve içselleştirebilen bireyler olarak yetişmeleri hem de da günlük hayatlarında karşılarına çıkan bazı sorunlara karşı çözüm üretmeyi becerebilen bir donanıma sahip olmalarıdır. Bu bağlamda proje temelli öğrenmede öğrenci bilgiye hazır halde ulaşarak değil gerek araştırarak, üreterek, deneyimleyerek ve yaşayarak öğrendiği gerekse öğrenmeyi öğrendiği için yapılandırmacı yaklaşıma uygun bir öğrenme gerçekleşmiş olmaktadır.

Proje temelli öğrenmede bazı terimler bulunmaktadır. Bunlardan ilki öğrenme kavramıdır. Öğrenme, öğretmenin aktif olması ile değil öğrencinin aktif olmasıyla gerçekleşmelidir. Bir diğer terim ise, tasarımı geliştirme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu terimin anlamı ise, öğrencinin öğrenmeyi tek başına gerçekleştirmeyip belli başlı hedeflere uygun şekilde grup arkadaşlarıyla iletişim ve etkileşim halinde gerçekleştirmesidir. Öğrenciler proje çalışmaları ile yeni ürünler veya fikirler ortaya koymaktadır. Proje temelli öğrenmeler aynı zamanda öğrenciye bilimsel çalışma becerisi kazandırma ve tecrübe yoluyla öğrenme fırsatı sunmaktadır. Ezberci sistem yerine keşfetmeye ve araştırmaya önem veren proje temelli çalışmalar aynı zamanda öğrencileri diğer grup arkadaşlarıyla iş birliğine teşvik etmektedir.¹⁴⁰

Sonuç olarak gruplar, bireylerin davranışsal açıdan gelişmesine yardımcı olan topluluklardır. Aynı zamanda sosyal açıdan ne gibi davranışlara ve tutumlara sahip olmamız gerektiğini yaşayarak öğrendiğimiz kitlelerdir. Grup üyelerinin iletişim ve etkileşimi, öğrenmelerinin daha hızlı olmasına, karşılaşılmış oldukları problemlere daha çözümücü ve bilinçli bir şekilde yaklaşmalarına fayda sağlamaktadır. Gruplar ortak bir amaç doğrultusunda hareket ederek hedefledikleri işi beraber ve iş birliği içerisinde ortak başarı arzusuyla

¹³⁹ Kaya, 2010: 238.

¹⁴⁰ Güntaş, 2019: 80-81.

gerçekleştirmektedirler.¹⁴¹ Şayet grup içerisinde başına buyruk ve kişisel çıkarlarını göz önünde bulundurarak ilerleyen bir grup üyesi varsa, grup başarısını aşağı çekici yönde bir tavır sergileyerek grubu başarısızlığa sürükleyebilir. Olması gereken grup çalışması, grup liderinin çalışma arkadaşlarını motive ederek, başarıya özendirerek iş birliği ve dayanışma içerisinde çalışma becerileri geliştirmelerine yardımcı olmak ve grup içerisindeki hoşgörü, anlayış, sevgi, saygı ve başarı ortamını sağlamaktır.¹⁴² Ayrıca grup liderine düşen bir diğer görev ise, grup dinamiğini çözümlemek ve grup içerisinde beklenmedik davranışlar sergileyen üyeleri olması gereken yöne doğru iletebilmektir. Grup üyeleri karşılaştıkları herhangi bir sorunda çalışma arkadaşları ile iş birliği içerisinde çözüm üreterek daha etkili bir çalışma ortamı oluşturup birlikte plan ve programlarını gözden geçirerek ilerlemelidirler. Ayrıca grup çalışmalarında bireyler birbirlerine uyum sağlayarak, yenilikçi ve dönüşümcü biçimde öğrenmeye açık olmalıdırlar. Aksi halde yeni düşüncelere kapalı bir grup öğrenmeye hazır olmamakla beraber başarılı bir sonuca ulaşamayacaktır.¹⁴³

7. sınıf din kültürü ve ahlak bilgisi dersi “hac ve kurban” ünitesinde grup çalışması ve projeler sayesinde öğrenciler, çalışma boyunca iş birliği içerisinde öğrendiklerini diğer grup arkadaşlarıyla paylaşarak ve onlara öğreterek defalarca aynı bilgilerin üzerinden geçip aktif ve etkin öğrenmenin yolunu açarlar. Daha sonra sınıf ortamında diğer arkadaşlarıyla paylaştıkları bu bilgileri çeşitli görsel ve yazılı materyaller ile destekleyerek kalıcılığı yakalayabilirler. Bunun yanında öğretirken öğrenmek en etkili öğrenme yollarından biri olduğu için grup çalışması yapan öğrenciler konuyu daha iyi anlayabilirler.

---

¹⁴¹ Dinçer ve Fidan, 1996: 330.

¹⁴² Karatepe, 2005: 195.

¹⁴³ Koçel, 1993: 353-354.

İKİNCİ BÖLÜM

HAC VE KURBAN ÜNİTESİNİN ÖĞRETİMİNE YÖNELİK MATERYAL ÖNERİLERİ

2.1. 2018 DKAB Dersi Öğretim Programı

Öğretim programları, eğitim sürecinin amaçlarının ve kazanımlarının gerçekleştirilmesi noktasında etkili olan düzenli, kontrollü ve planlı bir süreçtir. Bu hususta yapılacak olan etkinlik ve çalışmaların bir sistem çerçevesinde yürütülmesi, toplumsal ve bireysel açıdan belirlenmiş olan hedeflere ulaşılması noktasında profesyonelce bir yaklaşım niteliği taşımaktadır.¹⁴⁴

Dünya çapında oldukça hızlı bir şekilde gelişerek büyüyen küresel rekabet ve toplumun geçirdiği evreler neticesinde gerekli birtakım değişiklikler hasıl olmuştur. Bu sebeple insan gücüne ve kalifiye kişilere ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Böylece insan kaynaklarının karşılanması noktasında siyasi, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki dönüşümün eğitim-öğretimden beklenen talepleri de beraberinde değiştirmesi ve farklılaştırması öngörülen bir durum haline gelmektedir. Tüm bu değişimler neticesinde meydana gelen yeni beklentilerin mevcut eğitim sistemleri ile karşılanmaması sebebiyle idealize edilen yeni bir toplum ve insan modelinin nasıl olması gerektiği konusunda topluma ışık tutan cevapları ile öğretim programları devreye girmektedir.¹⁴⁵

Teknolojik gelişmeler neticesinde bilimde yaşanan büyük değişimler, toplum ve bireylerin ihtiyaçlarını da beraberinde değiştirmiş ve öğrenme-öğretme süreçlerindeki yenilikler ile yaklaşımlarda yaşanan gelişmelerden ötürü toplumun bireyden beklediği roller de etkilenmiştir. Bu beklentilerden bazıları problem çözme becerisi edinen, eleştirel ve objektif düşünebilen, bilgi üretip işleve sokabilen, iletişim yeteneğine sahip, girişimci, empati yeteneği gelişmiş, kararlı, yaşadığı topluma uyum ve katkı sağlayan bireylerin ortaya çıkması şeklindedir.¹⁴⁶

Bahsedilen niteliklere uyan bireylerin yetişmesi için öğretim programlarında da birtakım değişikliklere gidilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Dolayısıyla oluşturulacak yeni öğretim programının bilgiyi olduğu gibi aktarmasından ziyade farklılıkları ön plana alarak bazı değerleri ve becerileri kazandırma amacı gütmesine, yalın ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiştir. Bu hedef bağlamında hem çeşitli sınıf ve konu düzeylerinde sarmal yaklaşım ile

¹⁴⁴ Karadağ ve Korkmaz, 2007: 15.

¹⁴⁵ Asri, 2018: 14.

¹⁴⁶ Tetik, 2018: 66.

tekrar eden açıklamalar ve kazanımlara hem de bütünsel ve tek seferde içselleştirilmesi amaçlanan öğrenme çıktılarına yer verilmiştir. Bu açıklamalar ve kazanımlar sayesinde hedef disiplinin yetkin, geçerli ve güncel olmasıyla beraber eğitim-öğretim süreçlerinin hayat ile ilişkilendirilmeleri söz konusu olmaktadır. Bu kazanımlar ile onların çerçevesini çizen açıklamalar, sınıf kademeleri düzeylerindeki değerler, yetkinlik ve beceriler açısından bütüncül bir bakış açısı ile sade bir içerik sunmaktadır. Böylece kalıcı ve anlamlı öğrenme sağlayan, hazır bulunuşlukları oturtan, farklı disiplinler ve toplumsal değerler ile yetkinlik ve beceri açısından iç içe geçerek kaynaşmış bir öğretim programı oluşturulmuştur.¹⁴⁷

Eğitim-öğretim etkinliklerinin bir parçası olan öğretim programları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda belirlenen amaçlar ve temel ilkeler göz önüne alınarak hazırlanmaktadır. 2018 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında Türk eğitim sisteminin geçmişten günümüze millî ve manevi değerleri esas aldığına, bu değerler ve yetkinliklerle kaynaşmış bilgi, tutum ve beceri gibi davranışları öğrencilere aşılama gayesinde olduğuna, bu nedenle öğretim programlarıyla Türk toplumunun millî ve manevi değerlerinin aktarılmasına vurgu yapılmıştır. 2018 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı incelendiğinde, Türk toplumuna ait dil, tarih, sanat, din, gelenek görenek ve dünya görüşü gibi bazı toplumsal kültür öğelerine ilişkin ifadelere ve anlamlara yer verildiğini görmek mümkündür. 2018 Öğretim Programı yetkinlikleri bağlamında sekiz anahtar kavram içinden; ana dilde iletişim ve kültürel farkındalık gibi birtakım yetkinliklerin bahsedilen millî kültür öğeleri ile alakalı olduğunu söylemek mümkündür.¹⁴⁸

Öğretim programları, değişen sistemlere ve gelişmelere ayak uydurarak kendini yenilemekte ve güncellemektedir. Güncellenme süreçlerinde ise takip edilen bazı aşamalar vardır. Bunları şu şekilde saymak mümkündür:

- Çeşitli ülkelerin son birkaç yılda güncellenen ve değişen benzer programlarını incelemek.
- Öğretim programları hakkında yayımlanmış akademik çalışmaları taramak.
- Anayasada yer alan mevzuatları, şûra kararlarını, hükümet programlarını, kalkınma planlarını, sivil toplum kuruluşlarının hazırladığı belge, rapor ve analizleri incelemek.
- Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde çalışan öğretmen ve idarecilerin görüşlerine anketler aracılığıyla ulaşmak.
- Farklı illerden gelen zümre toplantı raporlarını incelemek.

Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde görev yapan uzman personel, öğretmen ve

¹⁴⁷ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018: 1.

¹⁴⁸ Doğru, 2024: 295-296.

akademisyenler tarafından gerçekleştirilen analiz ve değerlendirmeler neticesinde öğretim programı geliştirilerek yenilenmiştir. Netice olarak 2018-2019 eğitim-öğretim yılından 2024 yılına kadar yürürlükte olan ve sonrasında yine gelişip değişerek sosyal, bilimsel ve teknolojik ihtiyaçlar neticesinde güncellenecek bir program oluşturulmuştur.¹⁴⁹

2.1.1. Öğretim Programının Temel Felsefesi

Tüm öğretim programları ve eğitim sistemleri özünde felsefi yaklaşımlar barındırmaktadır. Söz konusu yaklaşımlar eğitim alanında çeşitli alternatifler ve seçimler sunarak öğretim programının oluşum, gelişim ve sonuç aşamalarına bir temel oluşturmaktadır. Sonuçta öğretim programları da dünyada ve ülkede meydana gelen değişimlerden, toplumsal beklentilerden ve mevcut eğitim yapısının ihtiyaçları karşılayamaması nedenleriyle ortaya çıkan yeni felsefi yaklaşımlardan etkilenmiş ve kendini yenilemiştir.¹⁵⁰

2018 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı gelişim aşamasında öğrenciyi merkeze alan öğrenme, beceri temelli öğrenme ve yapılandırmacı öğrenmeyi destekleyen çoklu zekâ kuramı gibi yaklaşımları dikkate almıştır. Öğrencilerin öğrenme sürecine aktif şekilde katılarak öğrendikleri kazanımları içselleştirmeleri, geliştirmeleri ve yaşama uyarlamaları planlanan bilgi, beceri ve tutumların tümünü ifade eden öğrenme yaklaşımına beceri temelli öğrenme denmektedir. Söz konusu öğrenmede öncelikli amaç öğrencinin sürece dahil edilmesidir. Programda aynı zamanda öğrenme sürecinde öğretmenin rehber konumunda olması, öğrencinin öğrenirken araştırma yapmaya teşvik edilmesi, keşfetmesi, problem çözmesi ve bu problemlerin bilimsel çerçevede tartışılabileceği ortamların oluşturulması önemle vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra bu öğretim programında öğrencilerin gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak, öğrenme süreçlerinde hazır bulunuşluklarını gözden geçiren, anlamlı ve tam öğrenmelerin gerçekleşebileceği, çeşitli öğrenme tarzlarına uygun öğretim ortamlarının sunulması amaçlanmıştır. Öğretim programında din ve ahlak ile alakalı temel kavramların aktarılması, bilgilerin terimsel açıdan temellerinin oluşturulması ve terimler arası bağlantıların kurulması hedeflenmiştir. Bu sayede öğrencilerin ahlaki ve dini terimleri yorumlamaları ve birtakım temel becerileri (problem çözme, sorgulama ve araştırma, iletişim kurma vb.) geliştirmeleri amaçlanmıştır. 2018 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı İslam dini başta olmak üzere tüm dinleri betimleyici tarzda öğretmeyi hedeflemiştir. Ayrıca programda İslam'da ortaya çıkan birtakım yorumlar mezhepler üstü yaklaşım ve bilimsel yöntemler ile ele alınmıştır. Diğer yaşayan dinler ise yine

¹⁴⁹ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2018: 7.

¹⁵⁰ Asri, 2018: 14.

bilimsel bir metot ve olgusal bir yaklaşım ile öğretime dahil edilmiştir. Bu felsefe bağlamında geliştirilmiş olan 2018 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ile; 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak öğrencilerin;¹⁵¹

- “1) Dini ve ahlaki kavramları tanımaları.
- 2) Dinin sosyal hayat, kültür ve medeniyet unsurları üzerindeki etkilerini kavramaları.
- 3) Farklı inanç ve yorumları tanımaları ve bunlara saygı duymaları.
- 4) Çevresindeki dini davranış, yorum, tutum ve deneyimlerin farkında olmaları.
- 5) Ahlaki değerleri tanımaları ve bunları içselleştirmeleri.
- 6) İslam dininin ana kaynaklarını tanımaları.
- 7) Hz. Muhammed'in hayatını ve örnek ahlakını tanımaları.
- 8) İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini açıklamaları.
- 9) Bazı dua ve surelerin muhtevasını ana hatlarıyla tanımaları.
- 10) İnanç ve ibadetlerin davranışları güzelleştirmedeki olumlu etkisinin farkına varmaları.”

gibi becerileri kazanmaları amaçlanmaktadır.

2.1.2. Öğretim Programının Amaçları

2018 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programının hazırlanma süreci 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununa uygun şekilde Türk Millî Eğitim sisteminin genel amaçları ve temel ilkeleri dikkate alınarak yürütülmüştür. Sürdürülmekte olan tüm çalışmalar okulöncesinden başlayarak ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde bazı amaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Örneğin okulöncesi seviyesini tamamlamış olan öğrencilere gelişim süreçleri göz önüne alınarak duygusal, bedensel ve zihinsel açıdan sağlıklı bir gelişim süreci geçirmeleri noktasında destek olunmalıdır. İlkokul kademesini tamamlamış olan öğrencilere ise gelişim düzeyi ve bireyselliklerine uygun şekilde öz farkındalık ve ahlaki bütünlük içerisinde öz disiplinli, öz güvenli, ihtiyacı olan temel seviyede sayısal, sözel, sosyal beceri, akıl yürütme becerilerini kazanmış, estetik açıdan duyarlılık edinmiş olan ve tüm bu becerileri gündelik hayatlarına sağlıklı bir biçimde aktarmayı başarmış bireyler olmaları hususunda rehberlik edilmelidir. Ortaokul kademesini bitirmiş olan öğrencilerin de önceki kademelerde edindikleri yetkinlikleri ve becerileri geliştirerek onların millî ve manevi ilkeleri benimseyen, birtakım sorumluluklarını bilerek yerine getiren, haklarının farkında olan ve onları kullanabilen TYÇ (Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi) ile bazı disiplinlere ait alanlarda temel seviyede yetkinlik ve beceriler elde edinmiş bireyler haline gelmeleri sağlanmalıdır. Lise kademesini bitiren öğrencilerin ise, ortaokul ve ilkokul kademelerinde edindikleri yetkinlik ve

¹⁵¹ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018: 8.

becerileri geliştirmek amacıyla toplumsal değerleri özümseyip yaşam şekli haline getirmiş, aktif, girişken ve üretken vatandaşlar olup vatanımızın sosyal, iktisadi ve kültürel bakımından kalkınmasında payı olan, yetenekleri ile ilgileri doğrultusunda mesleğe, hayata ve yükseköğretim basamağına hazır kişiler olmaları sağlanmalıdır.¹⁵²

Öğretim programlarının temel amaçları arasında; “Ne öğretilim? Nasıl öğretilim? Neden öğretilim? Ne kadar öğrettik?” sorularına “Kazanımlar, açıklamalar, öğrenme alanları ve etkinler” ile cevap bulma gayesi yer almaktadır. Öncelikle öğretim programlarının bu cevapları bulmada işlevsel olup olmadığı değerlendirilmelidir. Öğretim programlarının değerlendirilmesi aşamalarında program geliştirme süreci incelenir ve TTK’nin bu anlamda yapmış olduğu araştırmalar ile çalışmalarından hareketle amaç, içerik, öğrenme-öğretme durumu ve değerlendirme bakımından temel özellikler ele alınır.¹⁵³

2.1.3. Öğretim Programının Yapısı

2018 İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programının 7. Sınıfa dair kısımları incelendiğinde beş üniteden meydana geldiği görölmektedir. Bu üniteler sırasıyla; “Melek ve Ahiret İnancı”, “Hac ve Kurban”¹⁵⁴, “Ahlaki Davranışlar”, “Allah’ın Kulu ve Elçisi: Hz. Muhammed (s.a.v)” ve “İşlam Düşüncesinde Yorumlar” başlıklarından oluşmaktadır.¹⁵⁵

7.1. MELEK VE AHİRET İNANCI

Ünite Açıklaması

Melek ve Ahiret konusu incelendiğinde üniteye yer alan alt başlıklar şu şekilde sıralanmaktadır; “Görölen ve Görölemeyen Varlıklar”, “Melekler ve Özellikleri”, “Dünya ve Ahiret Hayatı”, “Ahiret Hayatının Aşamaları”, “Ahiret İnancının İnsan Davranışlarına Etkisi”, “Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. İsa (a.s.)”, “Bir Sure Tanıyorum: Nâs Suresi ve Anlamı” konuları yer almaktadır.

Ünite içeriğinde hadisler ve ayetler başta olmak üzere, öğrenci düzeylerine uygun edebî metinlere yer verilmiştir. Konu seçiminde öğrencilerin seviye düzeyleri ile hazır bulunuşluklarını dikkate alan; İşlam dininin sevgi boyutunu ön plana çıkaran hoşgörölü bir tutum benimsenmiştir.

¹⁵² T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018: 1-2.

¹⁵³ Asri, 2018: 14-15.

¹⁵⁴ “Hac ve Kurban” başlıklı üniteye bu bölümde değinilmemiş ve ayrı bir şekilde ele alınarak 2.1.5. numaralı “7. Sınıf Hac ve Kurban Ünitesinde Yer Alan Konu, Kazanım ve Açıklamalar” başlığında yer verilmiştir.

¹⁵⁵ Bu bölümde yer alan ünite tanıtımları ve kazanımları noktasında T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programından faydalanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=318> 2018: 31-35. (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

Kazanım ve Açıklamaları

7.1.1. Varlıklar âlemini özelliklerine göre ayırt eder.

✦ Öğrenci seviyesi dikkate alınarak fazla detaya girmeden cinlerden de kısaca bahsedilir. Bu bağlamda öğrencilerin aklında yer edinen birtakım eksik ya da yanlış dini bilgiler ve fikirler dini ilimlerin sunduğu veriler doğrultusunda ele alınır.

7.1.2. Melekleri; özellikleri ve görevlerine göre sınıflandırır.

✦ Konu; koruyucu, yazıcı, sorgu, rahmet melekleri ve dört büyük melek ile sınırlandırılır.

✦ İmanın şartlarından biri olan meleklerle imanın önemine değinilir. Meleklerin, takva ve güzel ahlak sahibi kullara yönelik o kulların her daim hayırlı şeyler istemeleri sebebiyle dua ettiklerinden bahsedilir. Ayrıca meleklerle imanın, insanların davranışlarını değiştirmede ve güzelleştirmedeki rolüne dikkat çekilir.

7.1.3. Dünya hayatı ile ahiret hayatı arasındaki ilişkiyi yorumlar.

7.1.4. Ahiret hayatının aşamalarını açıklar.

✦ Ahiret hayatının aşamalarından sırayla bahsedilir; ölüm, kıyamet, diriliş, mahşer, hesap, mizan, cennet ve cehennem gibi konular ele alınır.

7.1.5. Allah'ın adil, merhametli ve affedici olması ile ahiret inancı arasında ilişki kurar.

7.1.6. Hz. İsa'nın hayatını ana hatlarıyla tanıır.

✦ Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem hakkında kısaca bilgilendirme yapılır; sahih kaynaklardaki rivayetler doğrultusunda öğrenci düzeyi dikkate alınarak çok fazla detaya girilmeden değinilir. Meryem ve Mâide surelerindeki ilgili ayetler okunarak üzerinde düşünülür.

7.1.7. Nâs suresini okur, anlamını söyler.

✦ Sure hakkında kısa bir tanıtım yapılır; verilen mesajlar tespit edilir ve surenin okunduğu yerlere değinilir.

Anahtar kavramlar: Gayb, ahiret, âlem, cin, melek, şeytan.

7.3. AHLAKİ DAVRANIŞLAR

Ünite Açıklaması

Bu üniteye sırasıyla; “Güzel Ahlaki Tutum ve Davranışlar”, “Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. Salih (a.s.)”, “Bir Sure Tanıyorum: Felak Suresi ve Anlamı” konuları yer almaktadır. Ünite genelinde tüm konular, öğrencilerin yaşadığı somut deneyimlere ve günlük hayata dair örneklerle yer verilerek ele alınır. Konular; başta ayet ve hadisler olmak üzere, öğrenci düzeyine uygun atasözü, beyit, vecize, nefes ve ilahi gibi edebî metinlerden faydalanılarak oluşturulmuş içeriklere sahiptir.

Kazanım ve Açıklamaları

7.3.1. Güzel ahlaki tutum ve davranışları örneklerle açıklar.

✦ Kazanımda; on kök değerden olan “adalet”, “sorumluluk”, “dürüstlük”, “dostluk”, “öz denetim”, “saygı”, “sabır”, “sevgi”, “yardımseverlik” ve “vatanseverlik” değerleri, bağlantılı oldukları tutum ve davranışlar ile ele alınır.

7.3.2. Örnek tutum ve davranışların, birey ve toplumların ahlaki gelişimine olan katkısını değerlendirir.

7.3.3. Tutum ve davranışlarında ölçülü olmaya özen gösterir.

7.3.4. Hz. Salih’in hayatını ana hatlarıyla tanır.

✦ Kazanım, öğrenci seviyesi dikkate alınarak ve sahih kaynaklarda var olan rivayetler doğrultusunda detaya girilmeden anlatılır.

7.3.5. Felak suresini okur ve anlamını söyler.

✦ Felak suresi hakkında kısa bir tanıtım ve açıklama yapılır; surede yer alan mesajlar belirlenerek üzerinde konuşulur.

Anahtar Kavramlar: Tutum, davranış, ahlak, değer.

7.4. ALLAH’IN KULU VE ELÇİSİ: HZ. MUHAMMED (S.A.V.)

Ünite Açıklaması

Bu üniteye sırasıyla; “Allah’ın (c.c.) Kulu Hz. Muhammed (s.a.v.)”, “Allah’ın (c.c.) Elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.)”, “Bir Sure Tanıyorum: Kâfirun Suresi ve Anlamı” konularına yer verilir. Ünite genelinde konular, günlük hayattan ve öğrencilerin somut deneyimlerinden örneklerle işlenir. Konular anlatılırken; ayet ve hadisler başta olmak üzere, Hz. Muhammed ile

ilgili öğrenci düzeyine uygun atasözü, vecize, beyit, ilahi, nefes gibi edebî metinlerden yararlanılır.

Kazanım ve Açıklamaları

7.4.1. Hz. Muhammed’in insani yönünü ayetlerden hareketle yorumlar.

✦ Hz. Muhammed’in beşeri özellikleri ele alınırken onun diğer insanlardan ayrılan en önemli özelliğinin, “Allah’tan vahiy alması” oluşuna dikkat çekilir.

7.4.2. Hz. Muhammed’in peygamberlik yönüyle ilgili özelliklerini ayırt eder.

✦ Hz. Muhammed’in; hâtem’ül-enbiyâ (son peygamber) ve rahmet peygamberi oluşuna, Kur’an-ı Kerim’i açıklamasına, insanlık için müjdeci ve uyarıcı olmasına, güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderilmesine ayet ve hadisler ışığında yer verilir.

7.4.3. Kâfirun suresini okur ve anlamını söyler.

✦ Kâfirun suresi hakkında tanıtım yapılır ve kısaca açıklamalara yer verilerek surede bulunan mesajlar belirlenir.

Anahtar Kavramlar: Hâtem’ül-enbiyâ, risâlet, nübüvvet.

7.5. İSLAM DÜŞÜNCESİNDE YORUMLAR

Ünite Açıklaması

Bu üniteye sırasıyla; “Din Anlayışındaki Yorum Farklılıklarının Sebepleri”, “İslam Düşüncesinde Yorum Biçimleri”, “İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” konuları yer almaktadır. Üniteye genel manada İslam düşüncesinde yer alan yorum farklılıkları ana hatlarıyla öğrenci seviyesine uygun biçimde ele alınarak betimleyici ve nesnel bir anlatıma yer verilir.

Kazanım ve Açıklamaları

7.5.1. Dinin farklı yorum biçimleri olabileceğinin farkına varır.

✦ İslam dini özelinde dinlerdeki yorum farklılıklarının nedenlerine detaya girilmeden değinilir.

7.5.2. İslam düşüncesinde ortaya çıkan yorum biçimlerini sınıflandırır.

✦ İslam düşünce dünyasında ortaya çıkan yorum farklılıkları; inançla alakalı yorumlar, tasavvufi yorumlar ve fıkhi yorumlar olacak şekilde ele alınır.

7.5.3. Kültürümüzde etkin olan tasavvufi yorumları ayırt eder.

✦ Kültürümüzde etkin biçimde var olan tasavvufi yorumlardan; Mevlevilik, Yesevilik, Nak ibendilik, Kadirilik ve Alevilik-Bekta ılık konularına   renci seviyesine uygun şekilde yer verilir.

7.5.4. Alevilik-Bekta ılıkla ilgili temel kavramları açıklar.

✦ Cemevi, Cem ve musahiplik, kul hakkının sorulması, razılık, cemde on iki hizmet, g lbank, semah, Hızır ve Muharrem orucu ile uygulanma şekillerine yer verilir. Bu kapsamda; Alevilik-Bekta ılıktaki “el ele, el hakka ikrarından” ve “ocak kültüründen” bahsedilir. Bekta ılık geleneğinde musahipli in “ikrar ve nasip alma” olarak da anıldığına ve bu terimin İslam tarihindeki Ensar-Muhacir karde li ine isnat ettiğine değinilir.

✦ Cemevi; Cem ayini, erk nının icra edildiği, “Yol, adap ve erk n yeri” olarak vasıflandırılır. Bekta ılık geleneğinde ise Cemevi yerine “Meydan Evi” ifadesinin tercih edildiğine değinilir. “Görgü Cemi”, “İkrar Cemi” ve “Abdal Musa Cemi’nden” bahsedilir. Cem ayini ve Cemevi ile alakalı birtakım görsellere yer verilir.

✦ Alevilik-Bekta ılıkta dua başlangıcında, “Bismi ah”, sonunda ise “Allah Allah” kelimelerinin zikredildi ine değinilir. “G lbank” konusu içinde ise “Lokma Duası” yer alır.

Anahtar Kavramlar: İtikat, mezhep, fıkıh, tasavvuf, erk n,  yin.

2.1.4. Öğretim Programının  l me ve Değerlendirme Yaklaşımları

 l me ve değerlendirme aşaması hem ders sürecinde hem de sonunda yapılan, öğrencilerin dersi kavrama, anlama ve özümleme seviyelerini belirleyen işlemlerdir. Her   renci biriciktir ve kendine özgü anlama tarzı vardır. Dolayısıyla  l me ve değerlendirme süreci standart, herkes için geçerli veya herkese göre değildir. Bu nedenle  l me ve değerlendirme sürecinde esneklik ve çeşitlilik sağlamanın sürecin sağlıklı yönetilmesi açısından gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu bakımdan   retim programları sürece rehberlik etmektedir. Öte yandan   retim programlarının içeriğinde  l me ve değerlendirmeye yönelik unsurların tamamının yer alması beklenemez. Eğitim-  retimde  e itlili in; dersin içeriği, okulun fiziki imkanları, birey, sosyal ortamlar, eğitim düzeyi vb. unsurlardan önemli ölçüde etkilenmesinden dolayı,  l me ve değerlendirmenin etkisi noktasında   retmen veya eğitimci   retim programlarından önce gelmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerden temel olarak beklenen hususlar kreatif düşünme ve  zg n içerik üretme olarak görülebilir.  l me ve

değerlendirmeye yön veren kurallar ise şu şekilde özetlenebilir:

Birinci nokta; öğretim programlarının tüm içerikleri ile ölçme ve değerlendirme çalışmaları bütünlük ve uyum içerisinde olmalı, sınır olarak açıklamalar ile kazanımlar dikkate alınmalıdır. İkinci nokta; öğretim programları dersin işleyiş aşamasında ölçme araçlarına ve yöntemlerine sınır koyucu bir yaklaşım gütmeyip sadece rehberlik etmelidir. Ayrıca seçilen ölçme ve değerlendirme yönteminin ihtiyaç duyulan akademik standartlara ve tekniklere uyması gerekmektedir. Üçüncü nokta; ölçme ve değerlendirme, eğitimin önemli bir parçası olup öğretim sürecinde yapılmalıdır. Dolayısıyla ölçme ve değerlendirme sonuçları öğretim süreci ile bir bütünlük içerisinde olup tek başına ele alınamamaktadır. Dördüncü nokta; gelişim sürecinde bireysel farklılıklar olduğu için, bireylerin gelişim hızları da birbirinden farklıdır. Bu sebepten ötürü tüm öğrenciler için tek tip, genel geçer ölçme ve değerlendirme yöntemlerinden bahsetmek doğru bir yaklaşım değildir. Bundan dolayı öğrencilerin akademik açıdan gelişimleri tek çeşit teknik veya yöntem ile değerlendirilememektedir. Beşinci nokta; eğitimde bilişsel ölçümler dışında duyuşsal ve psikomotor ölçümler de gereklidir. Bilişsel ölçüm tek başına yeterli olarak görülmemektedir. Çünkü eğitimin kalıcı izli olması için öğrencinin bilmek ile kavramak dışında hissetme ve öğrendiklerini eyleme dökme ihtiyacı da vardır. Altıncı nokta; ölçme ve değerlendirme sürecinde öğrenci ve öğretmen aktif bir katılım göstermelidir. Böylece çok odaklı bir ölçme değerlendirme süreci gerçekleşmiş olur. Yedinci nokta; ölçme ve değerlendirme belli bir zaman dilimine bağlı kalırsa bireylerin konuya karşı geliştirdiği ve değişebilecek olan değer, başarı, tutum ile ilgi gibi noktaların gözden kaçırılma ihtimali doğmaktadır. Bu nedenle bahse konu özelliklerin süreç içindeki dönüşüm ve değişimleri göz önünde bulundurularak belli bir zaman diliminde ölçüm yapmak yerine süreç içinde ölçüm yapmak esas yol olarak değerlendirilmektedir.¹⁵⁶

2.1.5. 7. Sınıf Hac ve Kurban Ünitesinde Yer Alan Konu, Kazanım ve Açıklamalar

Ünite Açıklaması

Bu ünite sırasıyla; “İslam’da Hac İbadeti ve Önemi”, “Haccın Yapılışı”, “Umre ve Önemi”, “Kurban İbadeti ve Önemi”, “Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. İsmail (a.s.)”, “Bir Ayet Tanıyorum: En’âm Suresi162. Ayet ve Anlamı” konularını barındırmaktadır. Hac, umre ve kurban ibadetlerinin kültürel, sosyal ve ahlaki yönleriyle alakalı etkinlikler yer almaktadır. Konular ünite genelinde, öğrencilerin yaşantılarından ve günlük hayattan alınan örneklerle işlenir.¹⁵⁷

¹⁵⁶ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2018: 5.

¹⁵⁷ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2018: 32.

Kazanım ve Açıklamaları¹⁵⁸

7.2.1. İslam’da hac ibadetinin önemini ayet ve hadisler ışığında yorumlar.

✦ Hac ibadetinin Müslümanların ahlaki gelişimleri üzerindeki etkisine, Müslümanlar arasındaki dostluk, birlik ve beraberlik noktasındaki etkileşim ile iletişimlerini hususunda sağladığı faydalara vurgu yapılır.

7.2.2. Haccın yapılışını özetler.

✦ Hac ibadeti ile ilgili bazı kavramlar (ihram, tavaf, şavt, zemzem, sa’y, Hacerülesved, vakfe) ve mekânlar (Kâbe, Mina, Safa Merve, Müzdelife, Arafat) öğrenci düzeyi gözetilerek ayrıntıya girmeden ele alınır.

✦ Haccın çeşitlerine değinilmez.

7.2.3. Umre ibadeti ve önemini açıklar.

✦ Hac ile umre ibadetleri arasındaki farklara yer verilir.

7.2.4. Kurban ibadetini İslam’ın yardımlaşma ve dayanışmaya verdiği önem açısından değerlendirir.

✦ Kurban ibadetinin önemine, kurban ile alakalı hükümlere ve kurbanın geleneğimizdeki örneklerine (akika, adak (nezir), şükür gibi) kısaca değinilir.

✦ Alevi Bektaşî geleneğinden olan “Kurban Tığlama Duası’na” da yer verilir.

7.2.5. Hz. İsmail’in hayatını ana hatlarıyla tanır.

✦ Hz. İsmail’in hayatına, ailesine ve Kâbe’nin inşasındaki görevine değinilir.

✦ Kazanım, sahih kaynaklar taranarak bulunan rivayetler doğrultusunda fazla detaya girilmeden ve öğrenci seviyesi göz önünde bulundurularak ele alınır.

7.2.6. En’âm suresi 162. ayeti okur ve anlamını söyler.

✦ Ayet hakkında kısa tanıtım ve açıklamalara değinilerek ayette verilmek istenen mesajlar belirlenir.

Anahtar Kavramlar: Kurban, hac, umre.

¹⁵⁸ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı, 2018: 32. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=318> (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

2.2. 7. Sınıf Hac ve Kurban Ünitesinde Kullanılabilecek Materyal Örnekleri

Eğitim-öğretim sürecinin sonunda ulaşılmak istenen hedefler doğrultusunda bu süreci kolaylaştıran, zamandan tasarruf ettirerek ekonomiklik ilkesine uyan birtakım araç, gereç ve materyaller vardır. Bunlara afiş, harita, karikatür, multimedya içerikler, metin veya bazı semboller örnek olarak gösterilebilir. Bu tarz uyaranlara yazılı ve görsel semboller denmektedir. Özellikle resim, fotoğraf ve video gibi görsel içerikli materyaller en sık başvurulmuş ve uygulaması rahat olan materyallerdir.¹⁵⁹ Bu bağlamda her üniteye olması gerektiği gibi “hac ve kurban” ünitesinde de görsel ve interaktif materyallerden faydalanılarak öğrencilerin konulara ait bilgileri hem doğru hem de sıraya uygun bir şekilde öğrenmelerine olanak sağlanmalı ve böylece öğretim programına uygun şekilde tasarlanmış olan bu materyaller ile öğrencilerin derse olan ilgisi artırılmalıdır.

Son yıllarda öğretim programlarında yerini alan görsel okuma, öğrencilerin grafik, sembol, tablo, resim, şekil, sosyal olaylar, beden dili ve doğa olayları gibi bazı görsel içerikleri okuyup, analiz edip yorumlamalarına yardımcı olan bir öğrenme alanıdır. Görsel okuma ile öğrenciler yazılı metinlerle sınırlı kalmamış olmakta ve görseller ile yeni bilgilere ulaşmakta zorluk yaşamamaktadırlar. Özellikle okulöncesi dönemde görsellerin çocukların algıları üzerindeki etkisi bilgiyi doğru yorumlamaları ve verilmek istenen mesajı doğru şekilde anlamaları açısından önem arz etmektedir. Yazılı veya görsel materyallerde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise söz konusu materyallerin kazanımları aktarırken olumlu mesajlar içermeleridir. Bu durum karşı tarafa olumsuz kazanım gerçekleşmemesi açısından önemlidir.¹⁶⁰

2.2.1. Görsel ve İnteraktif Materyal Örnekleri¹⁶¹

Çağımızda yaşanan tüm teknolojik ilerlemelere rağmen ders kitapları genel geçer olma halini her zaman korumuştur. Çünkü bu kitaplar kolayca erişebilen, tekrar tekrar başvurulabilen, öğretim programına uygun biçimde hazırlanmış materyallerdir. Sonuç olarak ders kitapları eğitim-öğretimde önemini yitirmeyen öğretim materyalleri sınıfındandır. Söz konusu kitaplar ile bilgilerin bir araya gelmesi, aktarılması ve öğrenciler tarafından öğrenilmesi amaçlanmaktadır. Bu anlamda ders kitapları hem öğretmenlerin öğretim aşamalarına rehberlik eden hem de öğrencilerin öğrenimlerinde hedef kazanımları elde etmelerine kaynaklık eden bir materyaldir.¹⁶²

¹⁵⁹ Yaşaroğlu, 2018: 171.

¹⁶⁰ Yaşaroğlu, 2018: 171.

¹⁶¹ Bu başlık altında yer alan bazı görsellerin elde edilme sürecinde yapay zekâ programından faydalanılmış ve üretilen bu görsellerin yazar tarafından incelenmesi neticesinde çalışmaya eklenmesi uygun görülmüştür.

¹⁶² Koç, 2021: 365.

Öğrencilerin ders esnasında dikkatini ve ilgisini çeken öğelerden başlıcası görseller olmakla beraber sonrasında diğer öğeler eğitim-öğretim aşamalarına dahil olmaktadır. Dolayısıyla bunu dikkate alarak ders kitabı oluşturulmakta ve görsel içeriklere sıkça yer verilmektedir. Yazılı olarak anlatılmak istenen bir durum, duygu ve olay görseller yardımıyla daha hızlı ve etkili şekilde anlatılabilir. Böylece aktarılmak istenen mesaj veya bilgi etkili şekilde aktarılır, öğrencilerin dikkati çekilerek karmaşık olan bilgiler basitleştirilir, soyut kavramlar zihinde somut bir yer edinir ve bunun sonucunda odaklanma performansları yükselmiş bir öğrenci kitlesi oluşmuş olur. Bu konuda özellikle din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde soyut kavramların çokça var olması nedeniyle görsel materyaller oldukça etkili olmaktadır.¹⁶³ Araştırmalara göre soyut kavramların algılanma yaşı 11 iken söz konusu dini bilgiler ise bu durum 13 yaşına kadar çıkmaktadır. Bu nedenle özellikle somut işlemler döneminde olan öğrencilere din eğitimi verilirken çoklu zekâ kuramı gereğince birden çok duyuya hitap eden materyaller ile derslerin işlenmesine dikkat edilmesi gerekmektedir.¹⁶⁴

Eğitim-öğretim sürecinin verimli olması için öğrencilerin birden fazla duyuyu organına hitap etmek gerekmektedir. Aynı zamanda görerek öğrenmenin işiterek öğrenmekten beş kat daha etkili olduğu bilgisine bilimsel araştırmalar sonucu ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra hem duyup hem görerek yapılan öğrenmelerin ise yalnızca duyarak veya yalnızca okuyarak yapılan öğrenmelerden çok daha akılda kalıcı olduğu bilinmektedir.¹⁶⁵ Bu anlamda görsel materyallerin her alanda olduğu gibi eğitim-öğretim alanında da etkili olduğu bilinen bir gerçektir. Günümüz dünyasında yetişen yeni nesil, doğduğu zamandan bugüne teknoloji ile iç içe yaşadığı için görsel materyaller özellikle bu zamandaki öğrencilerin öğrenmelerini ve algılarını direkt olarak etkilemektedir.¹⁶⁶ Verimli öğrenme tarzı kişiden kişiye değiştiği için her öğrencinin de farklı bir öğrenme şekli olabilmektedir. Bunlar; kinestetik, işitsel, görsel ve sözel olarak gruplandırılabilir. Dolayısıyla söz konusu öğrenme tarzlarından biri veya birkaçı ile daha verimli öğrenme sağlanabileceği için öğretmenler derste kullandıkları materyalleri bu doğrultuda çeşitlendirmelilerdir. Özellikle ders kitaplarında yer alan görsel içerikler, öğrencilerin dikkatini çekerek görsel hafızalarına hitap ettiği için dersi daha verimli kılmaktadır. Ayrıca görsel içerik ve materyaller bu şekilde görsel hafızayla öğrenme sağlayan öğrencilerin öğrenme süreçlerinde en büyük yardımcı konumundandır.¹⁶⁷

Kitapçıdan herhangi bir kitap satın alırken insanların çoğu önce kapağa bakmaktadır.

¹⁶³ Mücahit, 2020: 207-208.

¹⁶⁴ Selçuk, 2009: 35-36.

¹⁶⁵ Genç, 2002: 78.

¹⁶⁶ Ünver ve Genç, 2013: 393-394.

¹⁶⁷ Koç, 2021: 370.

Çünkü kapaktaki görseller ve tasarım konusu alıcının satın alma dürtülerini etkilemektedir.¹⁶⁸ Çocuklar için de bir kitabın en ilgi çekici kısımları kitabın içindeki resim, fotoğraf, karikatür ve çizim gibi görsel içeriklerdir. Çünkü görseller kitapta yer alan yazıların tamamlayıcısı olur ve anlatılmak istenen yazının betimlenmesini kolaylaştırır. Ders kitaplarında yer alan görseller ise öğrencilerin dikkatini çekme, odaklanmalarını sağlama, düşünce geliştirme, içeriği tamamlama ve destekleme gibi işlevlere sahiptir.¹⁶⁹ Aynı zamanda din kültürü ve ahlak bilgisi dersi gibi soyut kavramların sıkça yer aldığı derslerde somutlaştırmaya yardımcı olmak gibi görevi de bulunmaktadır. Ayrıca söz konusu ders kitaplarında yer alan görseller dini terim öğreniminde, gerçekler ile bağlantı kurmakta ve önceki bilgilerin düzeltilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Ders kitaplarında yer alan görsellerin ve içeriğinin bilimsel ölçütlere uygun şekilde hazırlanması gerekmektedir. Öncelikle öğrencinin düzeyine uygun görseller seçilmeli, bu görseller ile içerik arasında uyum bulunmalı ve verilen mesaj ise tam olarak yansıtılmalıdır. Ayrıca görsellerin açık ve net olması gerekirken bilgilerin de doğru ve güncel olması gerekmektedir. Öte yandan görsel miktarı gerektiği kadar olup denge, hizalama, bütünlük ve vurgu gibi tasarım kurallarına dikkat edilmelidir.¹⁷⁰

Ders kitaplarında yer alan görselleri; karikatür, afiş, şema, resim, grafik, tablo, fotoğraf ve çizim şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Bu kitapların her bir bölümü, alanında uzman kişiler tarafından hazırlanmaktadır. Görsellerin tasarımından sorumlu olan birim ile diğer birimler iş birliği içinde çalışarak hazırlık yapmaktadırlar. Böylelikle müfredata uygun bir ders kitabı ortaya çıkmış olur.¹⁷¹

---

¹⁶⁸ Karagöz vd., 2021: 64.

¹⁶⁹ Erdal, 2017: 15.

¹⁷⁰ Alpan, 2004: 168-169.

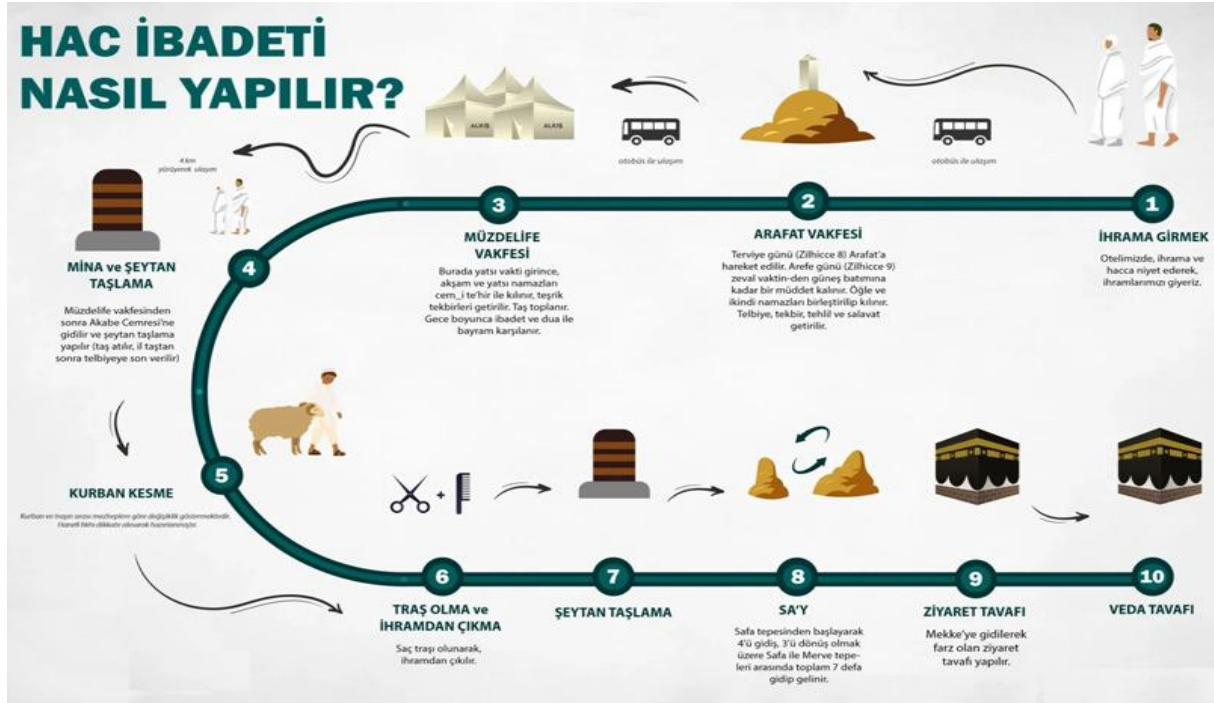
¹⁷¹ Koç, 2021: 371.

becerilerinin çalışması sağlanmış olur. Ayrıca dersin eğlenceli hale getirilmesinin öğrencilerin derse olan ilgi ve tutumlarına olumlu yansıtacağı düşünülmektedir.

Görsel 2.2. Hac İbadeti ile İlgili Akış Diyagramı Birinci Örnek¹⁷³

Görsel 2.3. Hac İbadeti ile İlgili Akış Diyagramı İkinci Örnek¹⁷⁴

Haccın yapılışı konusu anlatılırken kullanılabilecek olan akış diyagramı, öğrencilerin anlatım boyunca öğrendiği bilgilerin toparlanmasını sağlamakla beraber öğrenilen bilgilerin bir bakışta özet halinde zihinlerinde somutlaşmasını sağlayan görsel bir materyaldir. Görselde yer

¹⁷³ <https://www.alkistur.com/hac-nasil-yapilir/> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

¹⁷⁴ <https://dogruhaber.com.tr/haber/764705-hac-ve-kurban-bayrami-ne-zaman> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

alan iki adet akış diyagramı materyal örneği dijital ortamda oluşturulmuştur. Bu ortamda oluşturulan materyaller hem maliyet bakımından uygun hem de çevrecidir. Ayrıca öğrencilerin konuyu kronolojik sıraya göre öğrenmelerine yardımcı olacağı öngörülmektedir.

Bu materyalin kullanım amaçları şunlardır:

- Öğrencilerin hac ibadetini ve önemini kavramaları.
- Hac ibadetinin aşamalarını akış diyagramı üzerinden sırayla öğrenmeleri.
- Hac ibadetinin tarihsel kökenini ve manevi anlamını özümsemeleri.
- Materyal yardımıyla öğrendiklerini pekiştirmeleri.

Görsel 2.4. İslam'da Hac İbadeti ve Önemi Konusunda Ders İçi Kâbe Maketi Yapma Etkinliği¹⁷⁵

Görsel 2.5. Haccın Yapılışı Konusunda Maket Yapma Ödev Örneği¹⁷⁶

Haccın yapılışının sırayla anlatıldığı maket materyali, mukavva üzerinde karton, kağıt ve taş gibi çeşitli araç-gereçler ile yapılmaktadır. Bu materyal öğrenci veya öğretmen tarafından

¹⁷⁵ <https://eodev.com/gorev/16245889> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

¹⁷⁶ <https://www.urfaninnabzi.com/kabe-maketiyle-birinci-olan-ogrenci-yetenegiyle-goz-doldurdu/53726/> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

üretilebilir fakat öğrencilerin grup ödevi veya proje/performans ödevi şeklinde üretmeleri hem bilişsel ve sosyal gelişimlerine hem de motor becerilerine katkı sağlayabilmektedir.

Görseldeki maket, sınıf içi etkinlik kapsamında şu senaryoda kullanılabilir: Öğretmen öncelikle öğrencilerine maketi tanıtmak suretiyle Kâbe'nin yeri, üstündeki örtünün adı, şekli, Hacerü'l-Esved, tavaf yapılan yer ve tavafın yapılışı hakkında minyatür maket üzerinden kısa bir anlatım yapar. Anlatım sonunda öğrencilere betimleme yaptırarak Kâbe etrafında tavaf eden bir hacı adayını olsalardı hissedecekleri duyguları hayal etmelerini ister ve düşüncelerini sınıfta paylaşmaları üzere söz hakkı verir. Bu etkinlik ile öğrencilerin Kâbe'yi maket üzerinden tanımaları ve duygusal bir bağ kurmaları amaçlanmaktadır.

Görsel 2.6. Tablo Yerleştirme Etkinliği¹⁷⁷

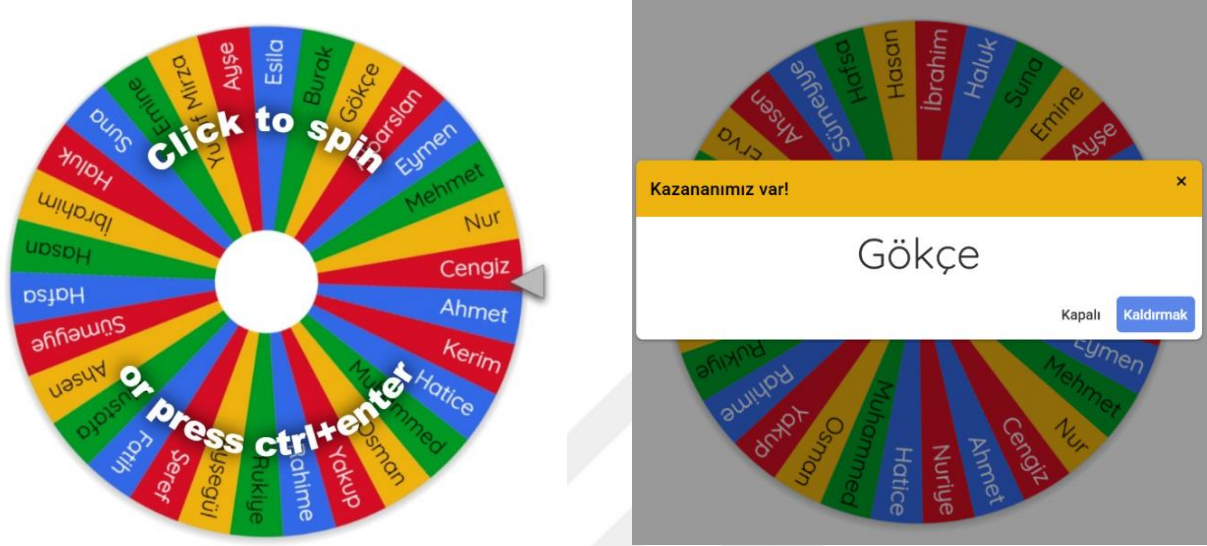
Tablo yerleştirme etkinliği, “haccın yapılışı” konusu içinde veya sonunda yapılan bir etkinlik olup bu noktada kullanılacak materyal, haccın rükünlerinin sıraya uygun şekilde öğretilmesine ve konunun pekiştirilmesine yöneliktir. Öğretmen tarafından karışık şekilde masanın üzerine yerleştirilmiş olan görselleri ve açıklamalarını sırası gelen öğrencinin okların etrafına uygun şekilde yerleştirmesiyle yapılan bir etkinliktir. Öğrencilerin hangi sırayla geleceği ise “Wheel of Names” isimli sitede yer alan çark ile belirlenir. Sınıf listesinden alınan öğrenci isimleri çarka işlenir. Ortadaki beyaz daireye basınca seçilen arka fon sesiyle çark dönmeye başlar ve bir öğrenci seçilmiş olur. Böylece hem adil bir seçim sağlanır hem de öğrenciler açısından sınıf ortamı daha eğlenceli ve heyecanlı bir atmosfere bürünür. Sırası gelen

¹⁷⁷ Görselde yer alan materyal ve etkinlik önerisi yazar tarafından üretilmiştir.

öğrenci, öğretmenin yanına gelerek kavramları uygun şekilde yerleştirdikten sonra çarktan ismi silinir ve bir daha seçilmez. Böylece herkes sırayla etkinliği yapma fırsatı yakalar.

Görsel 2.7. Öğrenci Belirleme Yöntemi¹⁷⁸

Sınıf etkinliğine kimin katılacağına karar vermek bazen zor olabilir; işte bu noktada öğretmen tarafından dijital bir oyun devreye sokulur. “Wheel of Names” adlı online çark uygulamasıyla öğrencilerin isimleri renkli bir listeye eklenir. Çark döndükçe sınıfta bir heyecan oluşmaya başlar ve gözler ekrana kilitlenir. Rastgele seçilen öğrenci etkinliğe katılmak üzere öğretmenin yanına gelir. Bu yöntem, sadece adil bir seçim sağlamakla kalmaz, aynı zamanda sınıfı bir oyun alanına çevirir.

Görsel 2.8. Örnek İhram Görselleri¹⁷⁹

Yapay zekâ, kullanımı giderek yaygınlaşan teknolojik bir asistandır. Bu durum birçok alanda kullanılarak işlerin daha hızlı ilerlemesini sağlarken fikir çeşitliliği de sunmaktadır. Bu

¹⁷⁸ <https://wheelofnames.com/> (Erişim Tarihi: 18.04.2024)

¹⁷⁹ “Örnek İhram Görselleri” başlığı altında yer alan görseller yapay zekâ desteğiyle üretilmiş ve yazar tarafından kontrol edilerek uygunluğu onaylanmıştır.

minvalde teknolojiyi eğitim-öğretime entegre ederek öğrencilere daha verimli bir süreç sunmak mümkündür. Konumuz olan hac ve kurban ibadeti ile ilgili bazı kavramların anlatımını görsel materyallerle zenginleştirmek amacıyla da yapay zekâ kullanılabilir.

Görsel üzerinden öğrencilere hac ve umre ibadetlerinde giyilen ihramın nasıl olması gerektiği, tanımı ve ne amaçla giyildiği anlatılır. İhram yasaklarına değinilir ve ihramın neyi temsil ettiğinden kısaca bahsedilir. Ayrıca öğrencilere ihram giyen birisi olsalardı neler hissedecekleri sorularak konuşma halkası tekniği ile öğrencilerin duygu ve düşünceleri alınıp empati kurma becerileri geliştirilebilir.

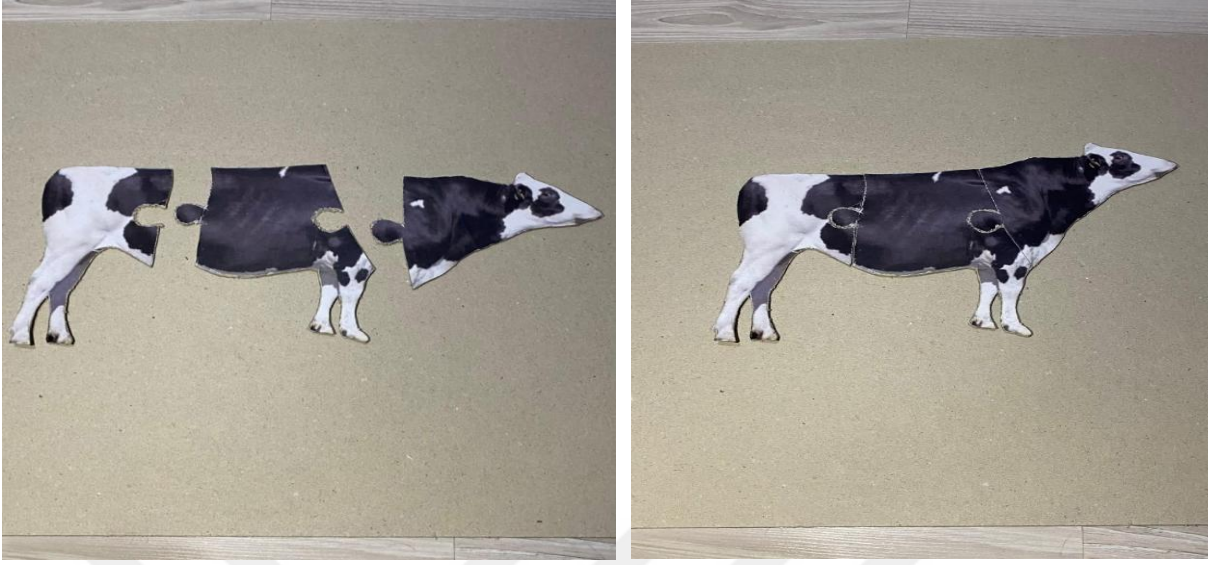
Görsel 2.9. Umre ve Önemi Konusu Bilgilendirici Tablo Örneği¹⁸⁰

HAC İLE UMREYİ KARŞILAŞTIRALIM	
<u>HAC</u>	<u>KURBAN</u>
Farzdır	Sünnettir
Zilhiccenin 9. ve 10.günlerinde yapılır.	Hac mevsimi dışında yapılır.
Vakfe yapılır.	Vakfe yapılmaz.
Şeytan taşlanır.	Şeytan taşlanmaz.
İhrama girilir.	İhrama girilir.
Sa'y yapılır.	Sa'y yapılır.

Bilgilendirici tablo ve grafikler genellikle iki konu arasındaki farkları daha anlaşılır şekilde sunma amacıyla oluşturulur. Umre konusu içinde geçen hac ve umrenin farklarını bir tablo görseli yardımıyla anlatmak, fotografik hafızası olan öğrencilerde bu konunun daha kalıcı şekilde yer edinmesini sağlayabilir. Bu materyal dijital ortamda veya tahtaya çizme şeklinde tasarlanabilir. Ayrıca ödev olarak öğrencilerin hazırlaması da istenebilir. Böylece sorumluluk duyguları da harekete geçirilmiş olur.

¹⁸⁰ <https://eodev.com/gorev/20328612> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Görsel 2.10. Paylaşmanın Gücü-Kurban Eti Kime Ne Kadar Gider?¹⁸¹

Görselde yer alan materyal sunumu kurban etinin pay edilmesi ile ilgili olup, öğretmen tarafından paylaşmanın önemi ve kurban ibadeti arasındaki bağlantıya değinilen bir öykü anlatımı ile çeşitlendirilebilir. Karışık şekilde parçalara ayrılan kurbanlık etinin parçalarının kimlere dağıtılması gerektiği sorusu öğrencilere yöneltilir. Söz hakkı verilen öğrenci tahtaya gelerek yapbozu tamamlar ve sesli bir şekilde sorunun cevabını verir. Başka bir öğrenci de öncelikle kurbanlıkların en fazla kaç hissesi olması gerektiğini söyler ve doğru bilirse tahtaya gelerek diğer yapbozu yapma hakkı kazanır.

Görsel 2.11. Kurban Kesiminde Yedi Hisse Örneği¹⁸²

¹⁸¹ Görsellerde yer alan materyal ve etkinlik önerisi yazar tarafından üretilmiştir.

¹⁸² Görsellerde yer alan materyal ve etkinlik önerisi yazar tarafından üretilmiştir.

Kurban kesiminde yedi hisse örneği, kurban ibadeti ve önemi konusunun ardından oluşturulan bir materyaldir. Materyaldeki amaç eğlenerek akılda kalıcılık sağlamaktır. Küçükbaş hayvanların bir kişi tarafından kesilebileceğini hemen hemen her öğrencinin bildiği varsayılmaktadır. Fakat büyükbaş hayvanları en fazla kaç kişinin pay edebileceği bilgisi akıllarını karıştırabilir. Kurban etlerinin pay edilmesi ile ilgili materyalin ardından büyükbaş hayvanların en fazla kaç kişi tarafından kurban edilebileceği sorusu dahil olmak üzere konuyla alakalı yedi soru öğretmen tarafından öğrencilere yöneltilir. Doğru bilen yapbozun bir parçasını yerleştirmeye hak kazanır. Dolayısıyla bu materyal, yapboz şeklinde bir tasarım üzerinden konuyu anlatmayı mümkün kılmaktadır. Öğrenciler konuyu öğrenirken aynı zamanda eğlenir. Bu sayede derse karşı gelişen ilgi ve tutumlarına da olumlu yansımalar söz konusu olur.

Görsel 2.12. Kurbanlık Hayvanın Özellikleri¹⁸³

Görseldeki materyal, karışık olarak verilen bilgilerin tabloda doğru konumlandırılmasını amaçlayan bir proje ödevi olarak sunulabilir. Materyali tasarlayan öğrencilerden oluşan grup üyeleri konu anlatımlarını yaparak gerekli bilgileri arkadaşları ile paylaştıktan sonra sınıf listesinden rastgele birkaç arkadaşını seçer. Rastgele seçim yapılacağı uyarısı ders başında verilir. Böylece sunumun başından sonuna kadar konuyu dikkatle dinlemeleri hedeflenir. Tahtaya gelen birkaç öğrenci tahtada asılı şekilde duran tablodaki boşlukları doğru biçimde doldurmaya çalışır. Yanlış yapan yerine geçer ve onun yerine yeni bir öğrenci seçilir. Bu işlem tablo doğru şekilde doldurulana kadar devam eder.

¹⁸³ Görsellerde yer alan materyal ve etkinlik önerisi yazar tarafından üretilmiştir.

Görsel 2.13. İstasyon Tekniğinde Yapılabilecek Kurban Figürü Materyal Örneği¹⁸⁴

İstasyon tekniği ders içi öğrenmeleri pekiştiren bir tekniktir. Öncelikle çeşitli istasyonlar oluşturulur. Bu istasyonlarda (resim çizme, hikaye yazma, akrostiş oluşturma, afiş hazırlama vs.) yarım kalan işler bir başka grup tarafından devam ettirilir. Belli bir süre sonra tüm istasyonlar çalışmaları tamamlar. Bu materyal de istasyon tekniğinde oluşturulabilecek bir kurbanlık figürüdür. Yapım aşaması için gerekli malzemeler; köpük tabak, yapıştırıcı, pamuk, renkli karton ve renkli kalemlerdir. Bu materyal afiş hazırlama istasyonunda da tasarlanabilir. Hazırlanan figürün yanına ise kurbanlık hayvanda bulunması ve bulunmaması gereken özellikler ile hangi hayvanın kaç yaşında kurban edilebileceği gibi bilgiler eklenebilir.

Görsel 2.14. Örnek Kurban Dağıtım Görseli¹⁸⁵

¹⁸⁴ <https://www.madamteacher.com/okul-onesi-belirli-gun-ve-haftalar-etkinlikleri/kurban-bayrami-etkinlikleri.html/attachment/kurban-bayrami-20> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

¹⁸⁵ “Örnek Kurban Dağıtım Görseli” başlığı altında yer alan görseller yapay zekâ desteğiyle üretilmiş ve yazar tarafından kontrol edilerek uygunluğu onaylanmıştır.

Yukarıda verilmiş olan görsel, Kurban Bayramının amacını, Müslümanlar için önemini ve toplumsal açıdan anlamını betimleyerek somutlaştıran bir materyaldir. Kurban ibadetinin dini sorumluluğu bir yana; dayanışmayı arttırıcı yönü, insanları birleştiren etkisi ve paylaşmayı öğretmesi anlatılmak istenmiştir. Görselde; bir Kurban Bayramı sabahı aile, eş, dost ve komşuların bir araya gelmesiyle çoluk çocuk yaşlı genç demeden herkesin saygı, sevgi, birlik ve beraberlikle bayram coşkusu neşe içinde yaşamaları işlenmiştir. Ayrıca Kurban Bayramı ile Hz. İbrahim arasında bağlantı kurularak onun Allah’a olan teslimiyeti ve sadakatine değinilir. Öte yandan aslında bu ibadet ile Allah’ın kesilen kurbanlara bir ihtiyacı olmadığı fakat insanların yardımlaşma ve paylaşma duygularını hatırlamaya ihtiyaçları olduğu vurgulandıktan sonra kurban ibadetinin akraba ziyareti yapılmasına ve küslerin barışmasına vesile olduğu söylenerek sosyal ilişkilere olan katkısı üzerinde durulur.

Görsel 2.15. İstasyon Tekniği ile Sınıf Panosu Hazırlama Etkinliği.¹⁸⁶

Öğrencilerin düşünme becerilerini ve üretkenliklerini geliştirmek için öğretim sürecinde birtakım teknikler kullanılmaktadır. Bunların arasında önemli yer tutanlardan bir tanesi ise istasyon tekniğidir. Başlanmış bir işi bitirme veya başlanmış bir işe katkı sağlama amacı güden bu yöntemle göre her istasyonda farklı bir etkinlik yapılır. Sınıf mevcuduna göre öğretmen sınıfı belirli heterojen gruplara ayırarak istasyonlar oluşturur ve istasyonlarda ise slogan yazma, resim çizme, afiş hazırlama, öykü veya makale yazma, akrostiş yazma ve şiir yazma gibi çeşitli etkinlikler yapılır. Her istasyonda bir istasyon şefi belirlenir (şef öğretmen de olabilir) ve herkes bulunduğu istasyonda 10 dakika kadar çalışır ve sonrasında yer değiştirir.

¹⁸⁶ Görsel, “Sınıfın Ötesinde” adlı YouTube kanalının “İstasyon Tekniği” başlıklı videosundan alınmıştır. <https://www.youtube.com/watch?v=Ef5jiUQW2O8> (Erişim tarihi: 18.04.2025)

Bu açıklamaya göre konumuz olan “Bir Peygamber Öğreniyorum: Hz. İsmail (a.s.)” konusu için sınıf mevcudu 30 kişi olduğu varsayılarak altışar kişilik beş istasyon oluşturulur. İstasyonlara dağılan etkinlik görevlilerine ise resim çizme, kes-yapıştır şeklinde görseller oluşturma, slogan yazma, şiir yazma, akrostiş oluşturma ve afiş hazırlama görevleri verilir. İstasyondaki öğrenciler 10 dakikada bir yer değiştirerek bir sonraki istasyonda yarım kalan çalışmayı devam ettirir. Çalışmalar bittikten sonra her grup sunum yapar ve çalışmalar sınıf panosuna asılır.

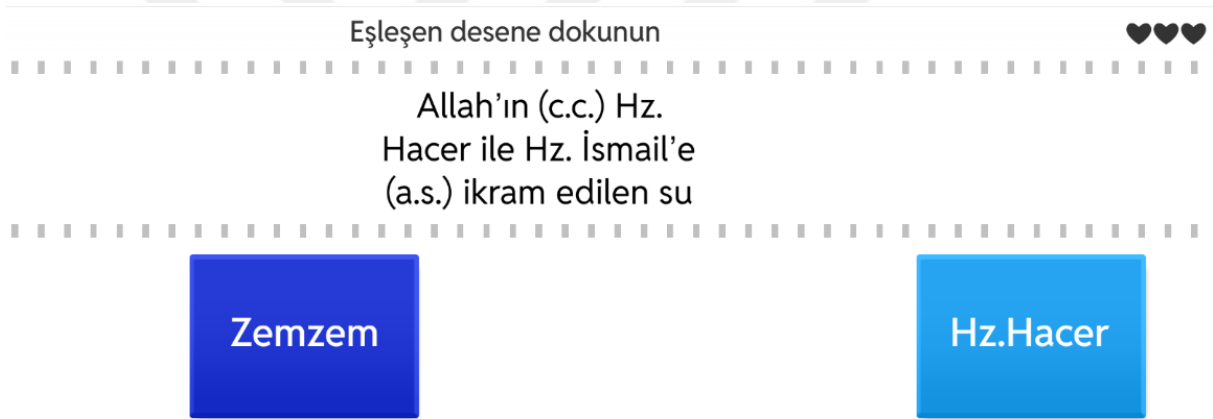
Görsel 2.16. İstasyon Tekniğinde Yapılabilecek Resim Örneği¹⁸⁷

İstasyon tekniğinde veya sınıf panosu hazırlama etkinliklerinde çizilebilecek olan resimler, çizim yeteneği olan öğrencilerin yeteneklerini gösterme fırsatı yakalamalarına yardımcı olurken görsel zekâsı olan öğrencilerin de ilgisini çekebilir. Çizilen küçükbaş ve büyükbaş hayvanların etrafına birtakım bilgilendirici yazılar eklenerek ortaya çıkartılan resim, istasyon çalışma örneği olarak gösterilebilir. Çalışmalar bittikten sonra her grup sunum yapar ve çalışmalar sınıf panosuna asılır.

¹⁸⁷ Kurban nedir? Niçin kesilir? Kimler kesmelidir? Kurbanlık hayvanlar ve özellikleri nelerdir?
<https://www.youtube.com/watch?v=WlBzSJBsmU> (Erişim tarihi: 17.04.2025)

Görsel 2.17. İnteraktif Eşleştirme Etkinliği¹⁸⁸Görsel 2.18. İnteraktif Eşleştirme Etkinliği İkinci Örnek¹⁸⁹

İnteraktif materyaller, hızla gelişen ve değişen teknolojik çağa uyum sağlamış yeni neslin ilgisini oldukça fazla çeken materyal türleridir. Günümüzde akıllı tahta erişimi ve fiber internet alt yapısı ülke genelinde sağlanmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin interaktif materyaller ile video ve etkinlik gibi görsel içeriklere kolaylıkla erişim imkanı bulunmaktadır. Öğrencilerin derse karşı güdülenmiş olmaları ve aktif katılım sağlamaları amacıyla kullanılabilecek olan bu tür etkinlikler ile oyun içerikleri ders içi öğrenme-öğretme süreçlerinde faydalı olabilmektedir.

Görsel 2.17. ile görsel 2.18.'deki interaktif materyal örneğine baktığımızda, söz konusu eşleştirme etkinliğinde ünite boyunca öğrenilen kavram, mekân ve isimler yer almaktadır. Ekranda verilen tanımın doğru kavramlarla eşleştirilmesi istenmektedir. Genellikle bu tür etkinliklere sınıf katılım oranı oldukça yüksektir. Bu sebepten ötürü öğretmen, öğrencilerin

¹⁸⁸ <https://wordwall.net/tr-tr/community/hac-ve-kurban> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

¹⁸⁹ <https://wordwall.net/tr-tr/community/hac-ve-kurban> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

çoğunluğunun etkinliğe katılmak isteyeceğini öngörerek onları sınıf listesine uygun sırayla çağırır ve doğru cevap verenlere olumlu pekiştireçler vererek yerine uğurlar. Yanlış cevap verenlere ise ipucu vererek doğru cevaba ulaşmalarına katkıda bulunur.

Görsel 2.19. Ev Ödevi Çalışması ile İlgili Yazılı Materyal Örneği¹⁹⁰

BİR AYET TANIYORUM: EN'ÂM SURESİ 162. AYET VE ANLAMI

Ad - Soyad: .....

Aşağıdaki kavramların anlamlarını yazınız.

- Tevhid: .....
- Şirk: .....
- İbadet: .....

İbadetlerin sırf Allah için yapılması gerektiğine dair bir ayet meali bularak yazınız.

.....

.....

.....

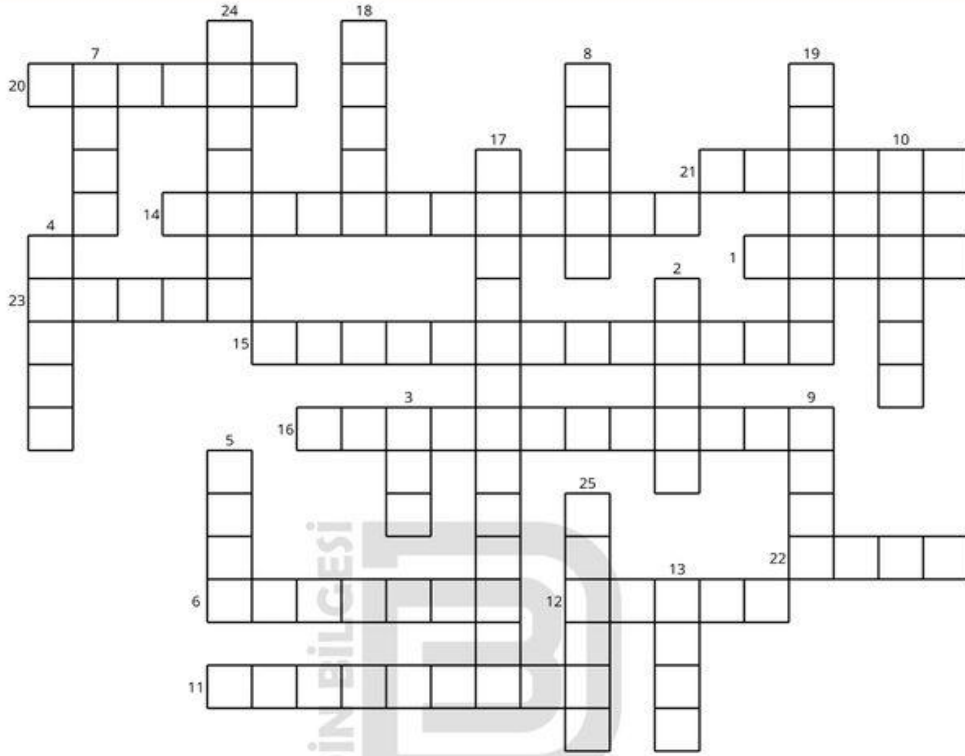
Öğrencilerin araştırma ve sorumluluk yeteneklerinin gelişmesi amacıyla verilen ev ödevi örneği görsel, yazılı veya interaktif formatta olabilir. Görselde yer alan ödev ise bir yazılı materyal örneğidir. Bu ödev ile akademik hayatlarında birçok araştırma yapacak olan öğrencilerin ansiklopedi, internet ve Kur'an-ı Kerim meali kullanarak onları incelemeleri sonucunda araştırmacı yönlerini temel düzeyde geliştirmeleri amaçlanır. Yapılan ev ödevlerinde bulunan ayetler bir sonraki derste sınıf ortamında diğer öğrencilerle paylaşılır. Bu süreçte öğrencilerin yalnızca bilgiye ulaşmaları değil, aynı zamanda elde ettikleri bilgileri anlamlandırmaları, analiz etmeleri ve kendi ifadeleriyle aktarmaları teşvik edilir. Böylece yorumlama ve ifade etme becerilerinin gelişimi de desteklenmiş olur. Ayrıca öğrencilerin ayetleri anlam bağlamında değerlendirmeleri, ondan çıkarımlar yapmaları ve günlük yaşamla ilişkilendirmeleri de beklenir.

¹⁹⁰ <https://www.morpakampus.com/konular/7-sinif-din-kulturu-ve-ahlak-bilgisi/bir-ayet-taniyorum-en-m-suresi-162-ayet-ve-anlami-29792.html> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Görsel 2.20. Ünite Sonu Değerlendirme Etkinliği Örneği¹⁹¹

Hac ve Kurban İbadeti Kavram Bulmacası

Adı:

1. hac ve umrede giyilen dikişsiz 2 parça bez/kiyafet (5)	10. farz olan vakfenin yapıldığı yerdir (6)	19. Kurban ve hac ibadetini yaparken hatırlayarak yad ettiğimiz, Peygamberimiz'in de soyundan geldiği peygamber (7)
2. 7 defa Kabe etrafında dönmek - hacca farzdır (5)	11. sünnet olan vakfenin yapıldığı ve şeytan taşlamadan önce bulunulan yerdir (9)	20. İbrahim Peygamber'in Kabe'yi beraber inşa ettiği oğlu (6)
3. 7 defa Safa-Merve tepeleri arasında gidip gelmek (3)	12. ihrama girilip hacca niyet edilen sınırlardır (5)	21. şartlara uygun olan hayvanların Allah adını anarak kesilmeleri (6)
4. arafat(farz) ve müzdelife de ibadetle meşgul olarak beklemek (5)	13. Kiblemizdir (4)	22. olmasını istediğimiz bir sonucu elde etmeden evvel kurban keseceğimize dair verdiğimiz söz (4)
5. Kabe etrafında 1 defa dönmek (4)	14. cennetten geldiğine iman edilen siyah taş (7,5)	23. dünyaya gelen çocuklar adına kesilen kurban türü (5)
6. Lebbeyk.. diye başlayan, hac ibadetinde sürekli söylenen dua (7)	15. Kabe'ye yakın bir konumda İbrahim Peygamber'i hatırlatan makamın adıdır. (6,7)	24. Alevilikte kurban keserken edilen duaya verilen isim (7)
7. merve tepesinden bu tepeye gidilerek say yapılır (4)	16. Kabe'yi de içine alan mescidin tamamının adıdır (7,5)	25. İsmail'e su arayan Hacer'i sevindirerek yerden fıskıran ve bugün hala akmaya devam eden suyun adı (6)
8. safa tepesinden bu tepeye gidilerek say yapılır (5)	17. Peygamberimiz'in, yaşarken Müslümanların bütün işlerini yürüttüğü, vefatıyla da defnedildiği mescidin adıdır (7,6)	
9. şeytan taşlanıp kurban kesilen bölgenin adıdır (4)	18. Hz. İbrahim'in eşi, Hz. İsmail'in annesi olan validemiz (5)	

Ders kitaplarında her ünite sonunda yer alan ünite sonu değerlendirme çalışmaları açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, D-Y etkinlikleri, eşleştirme bölümleri ve bulmaca etkinliklerinden oluşur. “Hac ve kurban ünitesi” bittikten sonra da öğrenilen bilgileri hatırlama ve pekiştirme amacıyla eğlenceli bir etkinlik önerisi olan bulmaca materyali kullanılabilir.

Bulmacada, hac ve kurban konuları ilgili 25 kavram bulunmaktadır. Bunlar soldan sağa yatay ve yukarıdan aşağıya dikey şekilde yerleştirilmiştir. Her öğrencinin önünde bulmaca

¹⁹¹ <https://www.dinbilgesi.com/2021/12/hac-ve-kurban-kavramlar-2-adet.html> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

bulunur ve 20 dakika süre verilir. Sürenin sonunda herkes bulmacasını sıra arkadaşı ile değişir. Öğretmen sırayla gönüllü öğrencilere söz hakkı verir ve bulmaca doğru şekilde cevaplanır. Bu esnada her öğrenci arkadaşının doğrusunu ve yanlışını tespit ederek her doğruya 4 puan verir. 84 puan ve üzeri alanlara öğretmen küçük bir hediye verir. Bu etkinlik ile:

- Ünitelerde öğrenilen kavramların pekiştirilmesi.
- Öğrencilerin hatırlama ve dikkatli okuma becerilerinin gelişmesi.
- Eğlenerek öğrenme sağlanması.

amaçlanır.

2.3. Materyal Örnekleri Eşliğinde Hac ve Kurban Ünitesine Dair Günlük Plan Örnekleri

Bu başlık, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde işlenen “hac ve kurban” ünitesinin öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla hazırlanmış materyal destekli günlük plan örneklerini içermektedir. Öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak hazırlanan bu planlarda, görsel materyaller, etkinlik sayfaları, tablolar, diyagramlar ve kavram haritaları gibi farklı öğretim yöntemleri kullanılmıştır. Bu sayede öğrencilerin yalnızca teorik bilgi edinmeleri değil, aynı zamanda öğrendiklerini günlük yaşamla ilişkilendirebilmeleri hedeflenmiştir.

Hac ibadetiyle ilgili bölümlerde, Kâbe maketi, tavaf uygulamaları ve hac kıyafetleri gibi somut materyallerle öğrencilerin zihninde bu ibadetin detayları canlandırılırken kurban ibadetiyle ilgili etkinliklerde ise paylaşma, yardımlaşma ve toplumsal dayanışma gibi değerler ön plana çıkarılmaktadır. Aynı zamanda öğrencilere Kurban Bayramı’nın manevi atmosferi tanıtılarak, bu bayramın sadece bir dini görev değil aynı zamanda bir sosyal sorumluluk ve birliktelik zamanı olduğu vurgulanmaktadır.

Hazırlanan günlük plan örnekleri, öğretmenlerin derslerini daha etkili ve verimli işleyebilmeleri için yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Bunların her biri, Milli Eğitim Bakanlığı’nın belirlemiş olduğu kazanımlara uygun şekilde yapılandırılmış olup, ders süresi içinde uygulanabilecek etkinliklerle desteklenmiştir. Bu planlar hem öğretmenin anlatımını zenginleştirmekte hem de öğrencilerin derse olan ilgisini artırmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, “hac ve kurban” ünitesini öğretirken geleneksel öğretim yöntemlerinin ötesine geçerek öğrencilerin derse aktif katılımını sağlayan, değer temelli, kalıcı ve etkili bir öğrenme ortamı sunmayı amaçlamaktadır.

2.3.1. İslam'da Hac İbadeti ve Önemi

Ders

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf

7. Sınıf

Ünite

Hac ve Kurban

Konu

İslam'da Hac İbadeti ve Önemi

Süre

2 Ders saati (80 dk)

Kazanımlar

✦ 7.2.1. İslam'da hac ibadetinin önemini ayet ve hadisler ışığında yorumlar. Haccın Müslümanların ahlaki gelişimlerine ve Müslümanlar arası iletişim ile etkileşime yaptığı katkılara vurgu yapılır.

Amaç ve Hedefler

- ✦ Hac ibadetinin anlam ve öneminin kavranılması.
- ✦ Hac ibadetinin sosyal ve dini yönünün kavranılması.
- ✦ Hac ibadetinin toplumsal ve bireysel yararlarına dair farkındalık oluşması.

Temel Beceriler

Kur'an-ı Kerim mealini kullanmak, araştırmak, iletişim kurmak, empati kurmak, mekân ve kronolojiyi algılamak.

Kazandırılacak Değerler

Yardımlaşma, dayanışma, sevgi, saygı, dostluk, kardeşlik ve sorumluluk.

Yöntem ve Teknikler

- Anlatım
- Soru-cevap
- Örnek gösterimi
- Görsel materyal kullanımı (video, resim, slayt)
- Kavram haritası

- Grup çalışması

Araç-Gereçler

- Ders kitabı
- Akıllı tahta
- Projeksiyon cihazı
- Hac ibadeti ile ilgili video / görseller
- Karton, makas, yapıştırıcı, renkli kalemler

Dersin İşlenişi

Giriş (10dk)

- Öğrencilere “Dünya üzerinde inşa edilen ilk ibadet yeri neresidir?” sorusu yöneltilir ve doğru cevap sınıfta paylaşılır. Daha sonra “Hiç Kâbe’yi görmeyi hayal ettiniz mi?” Sorusu yöneltilir ve öğrencilerin düşünceleri alınır.

- Hac ibadeti ile ilgili kısa bir video izletilir.
- Videodan sonra “Bu ibadet sizce neden bu kadar önemli?” sorusuyla dikkat çekilir.

Gelişme (60 dk)

Ders kitabında yer alan “Hac İbadeti ve Önemi” konusu öğrencilere birer cümle şeklinde okutulur. Böylece tüm sınıfın derse aktif katılımı sağlanır.

Öğrencilere metin sonrasında aşağıdaki gibi sorular yöneltilir:

1. Hac nedir ve ne zaman yapılır?
2. Hac ne zaman farz olmuştur?
3. Hac ibadeti kimlere farzdır?
4. Haccın diğer ibadetlerden farklı yönleri nelerdir?
5. Metinde yer alan ayetteki “gücü yetenler” ifadesiyle ne kastedilmiştir?
6. Haccın dünya Müslümanları açısından önemi nedir?

Hac nedir, kimlere farzdır, hangi ayda yapılır gibi yukarıda yer alan sorular toparlanarak öğretmen tarafından anlatılır.

Öğretmen, “Çevrenizde hacca giden kimseleri uğurlarken neler yapılmaktadır? Gözlem ve izlenimlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.” diyerek söz hakkı almak isteyenlere söz hakkı verip öğrencilerin derse olan ilgi ve odakları toparlar.

Etkinlik Önerisi: Grup çalışması

- Öğrenciler beşer kişilik altı gruba ayrılır.¹⁹²
- Her grup bir Kâbe maketi hazırlayarak “Hac ibadetinin ne olduğunu, Müslümanlarca önemini ve Haccın kimlere farz olduğunu” önceden getirdikleri görselleri ekleyerek özetler.
- Gruplar çalışmalarını sınıfta sunar.

Değerlendirme (10 dk)

- “Hac ibadetinin kişiye ve topluma sağladığı yararlar nelerdir?” sorusu sınıfa sorularak cevaplar tartışılır.
- Mini quiz yapılarak öğrencilerin konuyu öğrenme düzeyleri ölçülür.

Geri Bildirim / Ödev

- “Çevrenizde hacca giden birinin duygularını anlatan kısa bir röportaj yapınız.” Şeklinde bir görevlendirme yapılarak öğrencilerin sosyal iletişim becerilerinin gelişmesine de katkı sağlanması amaçlanır.
- Bir sonraki konuya hazırlık amacıyla gönüllü birkaç öğrenci seçilir ve ders sonunda haccın yapılışını drama yöntemiyle göstermeleri için konuya hazırlanmaları istenir.

¹⁹² Sınıf mevcudunun 30 kişi olduğu varsayılmıştır.

2.3.2. Haccın Yapılışı

Ders

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf

7. Sınıf

Ünite

Hac ve Kurban

Konu

Haccın Yapılışı

Süre

4 Ders saati (2 hafta)

Kazanımlar

7.2.2. Haccın yapılışını özetler. Hac ile alakalı kavramlar (ihram, tavaf, şavt, sa'y, vakfe, Hacerülesved, zemzem) ve mekânlar (Kâbe, Mina, Safa Merve, Müzdelife, Arafat) öğrencilerin düzeyi dikkate alınarak ayrıntıya girilmeden işlenir.

Amaçlar

- Öğrencilerin Hac ile ilgili kavram ve mekânları tanımlarının sağlanması.
- Hac menâsiklerini düzeylerine uygun şekilde öğrenmelerine katkı sunulması.
- Hac ibadetinin kronolojik sırasına göre yapılışını öğrenmelerinin sağlanması.

Temel Beceriler

Kur'an-ı Kerim mealini kullanmak, iletişim kurmak, empati kurmak, araştırmak, mekân ve kronolojiyi algılama becerileri geliştirmek.

Kazandırılacak Değerler

Dostluk, kardeşlik, yardımlaşma, dayanışma, sevgi, saygı ve sorumluluk.

Yöntem ve Teknikler

- Anlatım
- Soru-cevap
- Örnek gösterimi
- Görsel materyal kullanımı (video, resim, slayt)
- Beyin fırtınası

- Drama
- Kavram haritası

Araç-Gereçler

- Ders kitabı
- Akıllı tahta
- Hac ibadetinin yapılışı ile ilgili video / görseller
- Tahta kalemi
- Drama esnasında kullanılacak malzemeler. (Maket, ihram vs.)

Dersin İşlenişi

Giriş

- Öğretmen akıllı tahtadan Kâbe’de tavaf eden insanların olduğu bir görseli açar ve öğrencilere “Sizce saat yönünün tersine doğru yedi kez Kâbe etrafında dönmek suretiyle yapılan bu ibadete ne denir?” şeklinde bir soru yönelterek dikkatleri konuya çeker.
- Görselin ardından tavafın ne olduğu açıklanır ve telbiye duası yaparak tavaf eden hacıların kısa bir videosu izletilir.
- Bir önceki hafta verilen röportaj ödevini sınıfta arkadaşlarıyla paylaşmak üzere rastgele beş kişi seçilerek ödevini sunması sağlanır.

Gelişme

Ders kitabında bulunan “haccın yapılışı” konusu öğrencilere sesli şekilde okutulur. Ara ara rastgele bir öğrencinin devam etmesi sağlanarak öğrencilerin odaklarının derste kalması amaçlanır.

Metin okuması tamamlandıktan sonra hac, tavaf, ihram, mikat sınırı, telbiye, sa’y ve vakfenin ne olduğu öğrencilere soru-cevap yöntemiyle sorulur. Öğretmen tanımları vererek konuyu özetler. Ardından bu kavramları tanıtıcı film veya video öğrencilere izletilebilir. Sonrasında video üzerinden öğrencilere “Sizce şeytan taşlama neden yapılıyor olabilir?” sorusu yöneltilerek beyin fırtınası tekniğiyle öğrencilerin yorum yapmaları sağlanır. Böylece öğrencilerin hacla ilgili kavramları görüntülü ve sesli materyaller aracılığıyla daha iyi öğrenmelerinin ardından soru-cevap yapılarak kendilerini ifade etme ve iletişim becerilerini geliştirmeleri sağlanabilir.

1. Etkinlik Önerisi: Kavram haritası oluşturma yarışı

- Öğrenciler beşer kişilik altı gruba ayrılır.
- Öğretmen altı adet masaya karışık şekilde konulmuş kavram ve tanımları yerleştirir.
- Her grup kendi masasına aynı anda gelerek sırayla karışık olarak yerleştirilmiş kavramları kavram haritasındaki boşluklara yerleştirir ve yine karışık şekilde verilen tanımları kavramın altına yerleştirir.
- En kısa sürede doğru şekilde etkinliği tamamlayan grup üyeleri artı alır.

2. Etkinlik Önerisi: Drama

- Bir hafta öncesinde seçilen görevli öğrenciler öğretmen tarafından derse getirilen beyaz örtüleri ihram gibi giyerek tahtaya çıkarlar. Büyük bir kartondan hazırlanan Kâbe maketi etrafında haccın yapılışını sınıfta drama yöntemiyle arkadaşlarına sunarlar. Eğlenerek öğrenme yöntemlerinden biri olan drama yöntemi sayesinde öğrencilerin sosyal fobilerini aşmalarına yardımcı olunması, girişken, iletişim becerisi yüksek bireyler haline gelmeleri ve varsa sanatsal yeteneklerinin ortaya çıkartılması hedeflenmektedir.

Değerlendirme

- “Haccın yapılış sırasını kronolojik sıraya göre kim sayabilir?” sorusu sınıfa yöneltilerek konunun anlaşılma düzeyi tespit edilebilir.
- Akıllı tahta aracılığıyla din kültürü ve ahlak bilgisi oyun ve etkinlik sitelerinden konu ile ilgili bir etkinlik açılarak ders sonunda ilgileri dağılan öğrencilerin eğlenerek öğrenme süreçlerinin devam etmesi sağlanabilir.

Geri Bildirim / Ödev

- Etkinlikte başarılı olan öğrencilere “Aferin, tebrikler, konuyu çok iyi öğrenmişsin!” şeklinde olumlu pekiştireçler verilerek öğrencilerin derse olan sevgi ve ilgisinin artması planlanır.
- Ev ödevi olarak haccın yapılış konusunda yer alan kavram ve tanımları defterlerine yazmaları istenir.

2.3.3. Umre ve Önemi

Ders

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf

7. Sınıf

Ünite

Hac ve Kurban

Konu

Umre ve Önemi

Süre

2 Ders saati (80 dk)

Kazanımlar

- ✦ 7.2.3. Umre ibadeti ve önemi açıklanır. Hac ve umre ibadetleri arasındaki farklara değinilir.

Amaç ve Hedefler

- ✦ Umre ibadetinin anlam ve öneminin kavranılması.
- ✦ Hac ve umre ibadetleri arasındaki farkların öğrenilmesi.
- ✦ Umre ibadetinin toplumsal ve bireysel yararlarının farkına varılması.

Temel Beceriler

Kur'an-ı Kerim mealini kullanmak, yorumlamak, iletişim kurmak, empati kurmak, mekân ve kronolojiyi algılamak.

Kazandırılacak Değerler

Yardımlaşma, dayanışma, sevgi, saygı, dostluk kardeşlik ve sorumluluk.

Yöntem ve Teknikler

- Anlatım
- Soru-cevap
- Görsel materyal kullanımı (video, resim, slayt)
- Beyin fırtınası
- Zıt panel

Araç-Gereçler

- Ders kitabı
- Akıllı tahta
- Umre ibadeti ile ilgili video
- Sesli ve görsel materyaller

HAC İLE UMREYİ KARŞILAŞTIRALIM	
HAC	KURBAN
Farzdır	Sünnettir
Zilhiccenin 9. ve 10.günlerinde yapılır.	Hac mevsimi dışında yapılır.
Vakfe yapılır.	Vakfe yapılmaz.
Şeytan taşlanır.	Şeytan taşlanmaz.
İhrama girilir.	İhrama girilir.
Sa'y yapılır.	Sa'y yapılır.

Dersin İşlenişi

Giriş

- Öğrencilere “Çevrenizde umreye giden tanıdıklarınız oldu mu?” sorusu yöneltilir ve öğrenciler derse güdülenir. Söz hakkı verilen öğrenciler konuştuktan sonra “Sizce hac ve umre ibadetleri aynı mıdır? Farklı ise bu farklar ne olabilir?” soruları yöneltilir ve öğrencilerin beyin fırtınası yapmaları sağlanır.

- Umreye gitmiş bir teyze veya amca ile yapılan röportaj öğrencilere izletilir ve empati kurmaları sağlanır.

- Videodan sonra “Sizce videodaki teyze veya amca orada bulunduğu süre boyunca ne gibi duygular hissetmiş olabilir?” şeklinde bir sorularak öğrencilerin görüşleri alınır.

Gelişme

- Ders kitabında yer alan “Umre ve Önemi” konusu öğrencilere birer cümle şeklinde okutulur. Böylece tüm sınıfın derse aktif katılımı sağlanır.

- Öğrencilere metin sonrasında aşağıdaki gibi sorular yöneltilir:

1. Umre nedir?
2. Hac ile umre ibadetlerinin farkları nelerdir?
3. Umre ibadeti hangi zamanlarda yapılır?

şeklinde sorularla dikkatler toplanır.

- Umre nedir? Hac ve umre ibadetleri arasında ne gibi benzerlik ve farklılıklar vardır? Şeklindeki sorular öğrenciler tarafından yanıtlanır ve cevaplar öğretmen tarafından tablo halinde yazılır.

Etkinlik Önerisi: Soru- Cevap oyunu

- Tartışma tekniklerinden olan zıt panelde bir tane soru grubu bir tane yanıt grubu olacak şekilde sınıf ikiye bölünür ve bir lider belirlenerek paneli yönetme görevi

verilir. Bu yöntem, geçmiş konuları tekrar etmek veya gözden geçirmek amacıyla kullanılabilir. Daha önce işlenen “Hac İbadeti ve Önemi”, “Haccın Yapılışı” ile “Umre ve Önemi” konularından sorumlu oldukları sınıfa açıklanarak soru grubunun konularla ilgili soruları hazırlamaları, cevap grubunun ise gelebilecek soruları tahmin ederek cevap oluşturabilmeleri için 10-15 dakikalık süre verilir. Soru grubu üyeleri kendi arasında tartışarak ve fikirlerini birleştirerek soruları hazırlarlar. Cevap grubu üyeleri de kendi aralarında gelmesi muhtemel soruların cevaplarını oluştururlar. Hazırlık aşamasının ardından soru grubu cevap grubuna soruları yöneltir, cevap grubu ise soruları cevaplar. Daima aynı öğrencinin soru sormasına veya şaşırtıcı soruların sorulmasına ve benzer şekilde aynı öğrencinin tüm soruları cevaplamasına izin verilmemelidir. Bir süre geçtikten sonra gruplar görev değiştirir ve aynı işlemler tekrarlanır. Böylece öğrencilerin konuları özetlemeleri ve tekrar yapmış olmaları sağlanabilir.

Değerlendirme

- “Umre ibadetinin kişiye ve topluma sağladığı yararlar nelerdir?” sorusu sınıfa sorularak cevaplar tartışılır.
- Mini sözlü yapılarak öğrencilere hac ve umre ibadetleri arasındaki farklar sorulur ve konuyu öğrenme düzeyleri ölçülür.

Geri Bildirim / Ödev

- Bir sonraki derse hazırlık amacıyla öğrencilerden kurban ibadetiyle alakalı ayet ve hadisleri araştırarak bulmaları istenir.

2.3.4. Kurban İbadeti ve Önemi

Ders

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf

7. Sınıf

Ünite

Hac ve Kurban

Konu

Kurban İbadeti ve Önemi

Süre

2 Ders saati (80 dk)

Kazanımlar

✦ 7.2.4. Kurban ibadeti, İslam'ın yardımlaşma ve dayanışmaya verdiği önem açısından değerlendirilir. Kurban ibadetinin hikmetine, kurban ile ilgili hükümlere ve kurbanın kültürümüzdeki örneklerine (adak (nezir), akika gibi) değinilir. Alevi Bektaşi geleneğindeki “Kurban Tığlama Duası’na” da yer verilir.

Amaç ve Hedefler

- ✦ Kurban ibadetinin anlam ve öneminin kavranılması.
- ✦ Kurban çeşitleri ile hangi hayvanların kurban edilebileceğinin ve kaç yaşını doldurması gerektiğinin bilinmesi.
- ✦ Kurban ibadetinin toplumsal ve bireysel yararlarının fark edilmesi.

Temel Beceriler

Kur'an- Kerim mealini kullanmak, yorumlamak, araştırmak, iletişim ve empati kurmak.

Kazandırılacak Değerler

Yardımlaşma, Dayanışma, sevgi, saygı, dostluk, kardeşlik ve sorumluluk.

Yöntem ve Teknikler

- Anlatım
- Soru-cevap
- Görsel materyal kullanımı (video, resim, slayt)
- Beyin fırtınası

- Sınıflandırma
- Günlük hayatla ilişkilendirme

Araç-Gereçler

- Ders kitabı
- Akıllı tahta
- Kur'an-ı Kerim ve Türkçe meali
- Kurban ibadeti ve paylaşmak temalı eğitici video

Dersin İşlenişi

Giriş (10dk)

- Çevrenizde ve toplumda Kurban Bayramı'nda neler yapılmaktadır?" diye bir soru yöneltilerek öğrencilerin duygu ve düşünce dünyalarını ortaya çıkarıp kendilerini ifade etmelerine fırsat tanınır. Ayrıca dersin başında bu şekilde bir iletişim kurularak öğrencilerin öğretmene olan sevgileri ile derse olan ilgi ve istekleri artırılabilir.

Gelişme (60 dk)

- Öğrencilerden ders kitabında yer alan metni ikişer cümle şeklinde sırayla okumaları istenir. Ardından metinde yer alan ayetler öğretmen tarafından tahtaya yazılır. Bu ayetlerde aktarılmak istenen mesaj üzerine öğrencilerle konuşulur. Öğrencilere aşağıdaki sorular yöneltilir ve konuyu pekiştirmeleri sağlanır.

1. Kurban nedir?
2. Kurban kesmekteki maksat nedir?
3. Kurban çeşitleri nelerdir?
4. Hangi hayvanlar kurban olarak kesilebilir ve kaç yaşlarını doldurmaları gerekmektedir?

Etkinlik Önerisi: Taş- Kâğıt- Makas Oyunu

- Konu işlendikten sonra öğrencilere, öğrendikleri bilgilere hızlı bir göz gezdirmeleri için 10-15 dk süre verilir. Ardından sırayla iki öğrenci tahtaya gelerek taş- kâğıt- makas yaparlar ve kazanan kaybedene konu ile ilgili bir soru sorar. Böylece soru soran da cevap veren de konuyu eğlenerek pekiştirmiş olur. Öncelik “Kurban İbadeti ve Önemi” konusu olacak şekilde ünite boyunca şimdiye kadar öğrendikleri konulardan da soru sorabilirler.

Örneğin aşağıdaki gibi sorular cevaplanır;

1. Kurban kimlerin üzerine vaciptir?
2. Kurban edilebilecek hayvanlar hangileridir?
3. Kurbanlık hayvanlarda bulunması gereken özellikler nelerdir?

- Öğrencilere, “Kurbanın toplumsal boyutu nedir?” sorusu yöneltilir. Bu bağlamda kurbanın, toplumsal yardımlaşma ve dayanışma açısından katkı sağlaması hususunda öğrencilerle beyin fırtınası yapılır. Bu esnada kurbanın, insanı Allah’a ve insanlara yakınlaştırma özelliğine de vurgu yapılır.

- Kitabın sonunda yer alan Kurban Tığlama (kesme) Duası öğrenciler tarafından okunur ve akabinde akıllı tahta üzerinden de videosu izletilerek okunan metnin somutlaşması sağlanır.

Değerlendirme (10 dk)

- Taş- Kâğıt- Makas oyunu kazananlarına minik birer hediye verilerek akranlarının önünde başarıları ödüllendirilir ve akademik motivasyonları arttırılır.
- Kurban ibadetinin toplumsal faydalarını anlatan bir kısa film izletilerek empati becerileri harekete geçirilir.
- Bir önceki derste verilen araştırma ödevini gönüllü öğrencilerin arkadaşlarıyla paylaşılması sağlanır.

Geri Bildirim / Ödev

- Bir sonraki derse hazırlık amacıyla öğrencilerden kurban ibadetinin dayandığı olayı ve zemzem suyunun hikayesini araştırmaları istenir. Böylece bir sonraki derse hazırlık yapılması sağlanır.

2.3.5. Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. İsmail (a.s.)

Ders

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf

7. Sınıf

Ünite

Hac ve Kurban

Konu

Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. İsmail (a.s.)

Süre

2 Ders saati (80 dk)

Kazanımlar

- ✦ 7.2.5. Hz. İsmail'in hayatı ana hatlarıyla tanıtılır. Kâbe inşasında Hz. İsmail'in rolüne değinilir. Kazanım, öğrencilerin düzeyleri dikkate alınarak ve sahih kaynaklardaki rivayetler doğrultusunda ayrıntıya girilmeden anlatılır.

Amaç ve Hedefler

- ✦ Hz. İsmail'in hayatı hakkında ana hatlarıyla bilgi sahibi olunması.
- ✦ Kâbe'nin hangi peygamber döneminde inşa edildiğinin öğrenilmesi.
- ✦ Teslimiyet, tevekkül gibi konu ile ilgili bazı kavramların tanımlarının öğrenilmesi ve günlük hayatla ilişkilendirilmesi.

Temel Beceriler

Kur'an-ı Kerim mealini kullanmak, araştırmak, yorumlamak ve olaylar arası bağlantı kurmak.

Kazandırılacak Değerler

Yardımlaşma, dayanışma, sevgi, saygı, dostluk, kardeşlik ve sorumluluk.

Yöntem ve Teknikler

- Anlatım
- Soru-cevap
- Görsel materyal kullanımı (video, resim, slayt)
- Beyin fırtınası
- Örnek gösterimi

- İstasyon tekniği
- Kavram haritası oluşturma
- Günlük hayatla ilişkilendirme

Araç-Gereçler

- Ders kitabı
- Akıllı tahta
- Kur'an-ı Kerim ve Türkçe meali
- Peygamberler Tarihi kitabı

Dersin İşlenişi

Giriş (10dk)

- “Kâbe hangi peygamber zamanında yapılmıştır?” Sorusu ile derse giriş yapılır. Öğrencilerden doğru cevabı verenlere sözlü pekiştireçler verilir.
- Kâbe inşası ile ilgili kısa bir bilgilendirici video izletilerek derse giriş yapılır.

Gelişme (60 dk)

- Öğrencilerden ders kitabında yer alan metni ikiye cümle şeklinde sırayla okumaları istenir. Ardından metinde yer alan ayetler öğretmen tarafından tahtaya yazılır. Bu ayetlerde aktarılmak istenen mesaj üzerine öğrencilerle beyin fırtınası yapılarak fikir alışverişinde bulunulur. Daha sonra Öğrencilere aşağıdaki sorular yöneltilir ve konuyu pekiştirmeleri sağlanır.

1. Hz. İsmail'in ailesi kimdir?
2. Hz. İsmail'in teslimiyeti ne demektir?
3. Hz. İsmail'in Kâbe inşasındaki rolü nedir?
4. Hz. İsmail'in örnek ahlakı hakkında neler biliyorsunuz?

- Sorulan sorular üzerine konuştuktan sonra öğretmen doğru cevapları sınıfla paylaşır.
- Konu ile ilgili yapılan araştırma ödevini sunmak için gönüllü olan öğrenciler tahtaya çıkarak kurban ibadetinin dayandığı olayı ve zemzem suyunun hikayesini arkadaşları ile paylaşır.

1. Etkinlik Önerisi: Eşleştirme Etkinliği

Hz. İsmail konusunda geçen kavramlar ile tanımları karışık olarak verilir ve sınıf ikiye bölünür. Öğrenciler bayrak kapma yarışına benzer şekilde konumlandırılarak sırayla bir kavram ile tanımını eşleştirirler. Bilemeyen veya yanlış yapan olursa sıradaki arkadaşı devam eder ve

bu şekilde önce hangi grup tüm soruları doğru bitirirse kazanmış olur. Böylece öğrencilerin eğlenerek öğrenmeleri ve dersi pekiştirmeleri amaçlanır.

2. Etkinlik Önerisi: Pano hazırlama

Öğrencilerin düşünme becerilerini ve üretkenliklerini geliştirmek için öğretim sürecinde birtakım teknikler kullanılmaktadır. Kullanılan yöntemler arasında önem arz edenlerden bir

tanesi ise istasyon tekniğidir¹⁹³. Başlanmış bir işi bitirme veya başlanmış bir işe katkı sağlama amacı güden istasyon tekniğinde, her istasyonda farklı bir etkinlik yapılır. Sınıf mevcuduna göre öğretmen sınıfı belirli heterojen gruplara ayırarak istasyonlar oluşturur.

İstasyonlarda ise slogan yazma, afiş hazırlama, öykü veya makale yazma, akrostiş yazma, şiir yazma veya yandaki görselde bir örneği verilen resim çizme gibi çeşitli etkinlikler yapılır.

Her istasyonda bir istasyon şefi belirlenir (şef öğretmen de olabilir) ve herkes bulunduğu istasyonda 10 dakika kadar çalıştıktan sonra yer değiştirir. Bu açıklamaya göre konumuz olan “Bir Peygamber Öğreniyorum: Hz. İsmail (a.s.)” konusu için sınıf mevcudu 30 kişi olduğu varsayılarak altışar kişilik beş istasyon oluşturulur. İstasyonlara dağılan etkinlik görevlilerine ise resim çizme veya kes- yapıştır şeklinde görseller oluşturma, slogan yazma, şiir yazma, akrostiş oluşturma ve afiş hazırlama gibi görevler verilir. İstasyondaki öğrenciler 10 dakikada bir yer değiştirerek bir sonraki istasyondaki yarım kalan çalışmayı devam ettirir. Çalışmalar bittikten sonra her grup sunum yapar ve çalışmalar sınıf panosuna asılır.

Değerlendirme (10 dk)

- Eşleştirme oyununu kazanan grup üyeleri sınıf tarafından alkışlanarak tebrik edilir.
- Öğretmen mini bir sözlü yapar, doğru cevaplara olumlu pekiştireç verir, yanlış cevaplara ise ipucu ve dönüt vererek konuyu özetlemiş olur.

Geri Bildirim / Ödev

- Bir sonraki derse hazırlık amacıyla öğrencilerden En'am Suresi 162. ayeti anlamı ile beş kez okumaları ve bir kez deftere yazmaları istenir. Böylece hem bir sonraki derse hazırlık yapmaları sağlanmış olur hem de bu yöntem ile ayetin ve anlamının akılda kalıcılık oranı artmış olur.

¹⁹³ Bozpolat ve Arslan, 2017: 59-61.

2.3.6. Bir Ayet Tanıyorum: En'âm Suresi, 162. Ayet ve Anlamı & Üitemizi Değerlendirelim

Ders

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf

7. Sınıf

Ünite

Hac ve Kurban

Konu

Bir Ayet Tanıyorum: En'âm Suresi, 162. Ayet ve Anlamı & Üitemizi Değerlendirelim

Süre

2 Ders saati (80 dk)

Kazanımlar

- ✦ 7.2.6. En'âm suresi 162. ayeti okunur ve anlamı söylenir. Ayetle ilgili kısa açıklamalar yapılarak verilen mesajlar belirlenir.

Amaç ve Hedefler

- ✦ Kur'an-ı Kerim mealinin kullanılmasının öğrenilmesi.
- ✦ Ayet yorumlama becerisinin geliştirilmesi.
- ✦ İbadetlerin ne için yapıldığının bilinmesi.

Temel Beceriler

Kur'an-ı Kerim mealini kullanmak, araştırmak ve yorumlamak.

Kazandırılacak Değerler

Sorumluluk, bilimsellik ve saygı.

Yöntem ve Teknikler

- Soru-cevap
- Görsel materyal kullanımı (video, resim, slayt)
- Beyin fırtınası
- Örnek gösterimi
- Ezberleme
- Sonuç çıkarma

- Araştırma ve problem çözme

Araç-Gereçler

- Ders kitabı
- Akıllı tahta
- Kur'an-ı Kerim ve Türkçe meali

Dersin İşlenişi

Giriş (10dk)

- “Günlük hayatta Allah için neler yaparsınız?” sorusu yöneltilerek öğrenciler derse hazırlanır. Öğrencilerin beyin fırtınası yaparak günlük hayattan örnekler vermeleri istenir.

- “En’âm Suresi, Kur’an-ı Kerim’in altıncı suresi olup 165 ayetten oluşmaktadır. Surenin ismi; 136, 138 ve 139 numaralı ayetlerde yer alan deve, manda, keçi, sığır ve koyun türü evcil hayvanları kasteden En’âm kelimesinden gelmektedir. Surede genel olarak Allah'ın birliğinden ve sıfatlarından, yeniden dirilişten, vahiyden, batıl inanışların reddinden, peygamberlikten ve doğru inanişâ ulaşmanın yollarından bahsedilmektedir.”¹⁹⁴ denilerek En’âm Suresi öğrencilere tanıtılır.

Gelişme (60 dk)

- Öğrencilerden sureyi ezberleyenlerin sesli şekilde sınıfta okumaları istenir. Ödevini yapanlara artı verilerek okula, derse ve araştırmaya yönelik motivasyonları tazelenir.

- En’âm suresinin 162. ayeti akıllı tahta yardımıyla öğrencilere dinletilir.
- Sınıfla birlikte senkronize şekilde üç defa En’âm suresinin 162. ayeti okunur.
- Ayetin anlamı sesli şekilde gönüllü öğrencilere okutulur.

1. Etkinlik Önerisi:

BİR AYET TANIYORUM: EN'ÂM SURESİ 162. AYET VE ANLAMI Ad - Soyad: _____

Aşağıdaki kavramların anlamlarını yazınız.

■ Tevhid: _____

■ Şirk: _____

■ İbadet: _____

İbadetlerin sırf Allah için yapılması gerektiğine dair bir ayet meali bularak yazınız.

_____

_____

_____

-En’âm suresi 162. ayette verilmek istenen temel ilkelerin öğrenciler tarafından çıkarılması ve bunları liste şeklinde yazmaları istenir.

-Bu etkinliğin amacı, öğrencilerin ayet içinde verilen mesajları kavramalarına ve yorum yapma becerilerinin gelişimine katkı sunmaktır.

¹⁹⁴ En’Âm Suresi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/enam-suresi> (Erişim tarihi: 18.04.2025)

2. Etkinlik Önerisi:

Öğretmen tarafından En'âm suresi 162. ayette yer alan birtakım kelimeler eksik bir biçimde tahtaya yazılır. Verilen boşlukları rastgele seçilen öğrencilerin doldurması istenir.

Ders kitabının sonunda yer alan ünite değerlendirme soruları yönergeye uygun biçimde öğrencilere yaptırılır.

Değerlendirme (10 dk)

- Etkinlikte doğru yanıt veren veya derse aktif katılım sağlayan öğrencilere olumlu pekiştirme verilir, yanlış yanıtlayan veya yanıt veremeyen öğrencilere ise ipucu ile dönüt sağlanır.

Geri Bildirim / Ödev

- Öğretmen ünite sonunda yer alan “Ünitemizi Değerlendirelim” kısmının ilk bölümü olan A bölümünde verilen açık uçlu sorular ile B, C ve Ç bölümlerini bir sonraki dersin başında öğrenciler tarafından yanıtlanacak şekilde ev ödevi olarak verir.

- Bir sonraki derse hazırlık amacıyla Hz. Muhammed'in güzel ahlakla ilgili iki hadisini bulmaları istenir.

SONUÇ

Din, insanoğlunun yaratılışı gereği içinde var olan inanç boşluğunu, kendisinden daha yüce, kutsal, aşkın ve biricik bir varlığa inanarak doldurmasını sağlayan bir olgudur. Dolayısıyla inançlı insanlar, kendisinden daha yüce bir varlığa inanıp itaat ederek iki cihan saadetine erişeceğini düşünmektedir. Bu düşünce yapısı daha çok Müslümanlar için geçerli bir görüştür. Din, semantik bakımdan incelendiğinde Allah Teala'nın hükmü, ödenmesi beklenen borç, yasa, hesap verme ceza ve mükafat gibi çok fazla anlam içermektedir. Tüm bu anlamlardan çıkarılabilecek genel yargı ise dinin hem bireysel hem de toplumsal yönünün olduğudur. Birey, dini gönderen aşkın varlığın insanlara uymaları gereken bazı yasalar ile hükümler gönderdiğini ve kendisinin bunlara uyması gerektiğini bilerek yaşantısına çeki düzen verir. Aksi takdirde yargılanma gününde yaratıcıya hesap vereceğini ve ceza alacağını bilir. Bu sebeple hareketlerinde daima iyiliği ve doğruluğu gözetmeye gayret eder. Bu durum dinin toplumsal yönüne ışık tutar ve böylece kişi kendisini olması gereken insani kalıba sokarak ahlaki açıdan kemale erişmeye çalışır. Böylece çevresine ve dolayısıyla topluma daha faydalı bir birey olacağının bilincine erişebilir. Bu inanç sitemine göre din, bireysel ve toplumsal açıdan hem dünyada hem de ölümden sonraki ahiret hayatında mutluluk getirir. Dinin toplumsal ve bireysel yönü bireyin görev ve sorumluluklarını da hatırlatıp daha öz denetimli olmasını sağlar. Örneğin hac ibadeti sırasında birey nefesine hakim olarak hac yasaklarını gözetir ve böylece iradesine sahip çıkmayı öğrenir. Yine aynı şekilde kurban ibadeti ile bir Müslüman paylaşmayı, cömertliği, merhameti, dostluğu ve yardımseverliği öğrenir.

Eğitim, bireyin doğumundan ölümüne kadar devam eden ve sürekli yeni bilgiler öğrenerek bu bilgileri hayatına aksettirdiği kişiyi olumlu yönde değiştiren ve geliştiren sürece denir. Eğitim süreci sonunda bireyde bir gelişme olmamışsa o süreci eğitim ile bağdaştırmak yanlış olur. Çünkü söz konusu kavramın bir yönü de gelişmektir ve bu yönüyle yaşamda karşılık bulmalıdır. Ayrıca eğitim, belirli bir zaman dilimini veya mekânı kapsamamakla beraber kalıcı ve kasıtlı şekilde yapılmaktadır. Dolayısıyla eğitim, planlı veya plansız şekilde gerçekleşebilmektedir. Bunun planlı gerçekleşmesine formal eğitim denilirken gelişigüzel bir şekilde gerçekleşmesine ise informal eğitim denmektedir. Formal eğitimde belirli bir program, mekân ve zaman sınırlaması mevcut iken informal eğitimde bu kriterler söz konusu değildir. Formal eğitim, örgün ve yaygın olarak ikiye ayrılmaktadır. Örgün eğitim, MEB veya YÖK'e bağlı olan kurumlarda yapılmaktadır. Yani okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve yükseköğretimi kapsamaktadır. Yaygın eğitim ise cami, halk eğitim kursları ve hizmet içi

eğitim gibi alanları kapsamaktadır. Öğretim ise planlı şekilde yürütülen ve teorik olarak aktarılan bilgilerin kavram olarak karşılığıdır. Eğitim, öğretime nazaran daha genel ve kapsamlı bir olgudur.

Din eğitimi, içerisinde inanma ihtiyacı bulunan insanın inanmak istediği dini öğrenme sürecine denmektedir. Fakat her kaynaktan doğru bilgi edinmenin imkansızla yakın bir durum olması nedeniyle doğru kaynaklardan din öğrenmek ancak din eğitimi ile mümkündür. Bu eğitimi alan bir insan yalnızca yaratıcısını tanımakla kalmayıp aynı zamanda o yüce varlıkla ibadetler aracılığıyla iletişim kurma, ruhunu besleme ve manevi arınma gibi çeşitli avantajlara da sahip olmaktadır. Din eğitiminde eğitimcinin rolü eğitilene kılavuzluk etmektir. Çünkü bu eğitim, kutsalı tanıma süreci olması nedeniyle kişilerin kendi deneyimleri ve öğrenmeleri ön planda olmakla beraber tutum, davranış ve fikir yapılarında olumlu değişim ve gelişimler meydana getirir.

İnsan akıllı bir varlık olması sebebiyle diğer canlılardan ayrılmaktadır. Bu nedenle yaratıcıyı akıl yoluyla idrak edebilir. Nitekim Hz. İbrahim düşünerek ve aklederek Rabbini bulmuştur. Bu yönüyle din eğitimi bir süreç olmakla beraber muhakeme yeteneğini geliştirme fırsatı da sunmaktadır. Din eğitimi temelinde 3 boyut barındırmaktadır. Bunlar bilişsel, duyuşsal ve psikomotor yani davranışsal boyutlardır. Bilişsel boyutta bilgi, duyuşsal boyutta duyulara hitap etme ve psikomotor (davranışsal) boyutta ise eyleme dökme yönleri söz konusudur.

MEB'in eğitim felsefesi incelendiğinde, millî ve ahlaki değerlerinin bilincinde olup hayatına geçirmeyi başaran erdem sahibi, ulusal ve evrensel anlamda insanlık adına her zaman doğruya, iyiye ve güzele yönelik hareket ederek bu yönde başarılar elde etmeyi kendisine ülkü edinmiş, eleştirel düşünme becerisine sahip, araştırmacı, sorgulayan, sorumluluk bilinci yüksek, uygarlık bayrağını daima ileri taşımayı mefkûre edinen bilge bir nesil hedeflenmektedir. Öte yandan bu felsefeye bağlı olarak irade sahibi, ilke ve prensipleri olan, iletişim becerisi yüksek, üretken, girişimci ruha sahip, inisiyatif alabilen cesur, vatanına, milletine ve bayrağına bağlı, merhametli, estetik anlayışı bulunan, adaletli, dürüst, sağlıklı vb. şekillerde öğrenci profilleri oluşturmak hedeflerden yalnızca birkaç tanesidir. Bu doğrultuda, öğrencilerin hem bireysel gelişimlerine katkı sağlayacak hem de değer temelli bir eğitim anlayışını pekiştirecek araç-gereç ve yöntemlerin kullanılması oldukça önem arz etmektedir. Bu noktada, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde kullanılan materyallerin incelenmesi ve yeni önerilerin sunulması gerekmektedir.

Araştırmanın ilk bölümünde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde halihazırda kullanılan materyaller; yazılı, görsel ve interaktif olarak üç kısımda incelenmiştir. Yazılı materyaller

sınıfında yer alan ders kitabı ve çalışma kağıtları, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde sıkça başvurulmuş yazılı materyaller kategorisinde yer almaktadır. Görsel materyaller kapsamında kullanılan betimleyici resimler, tablolar, grafikler, akış diyagramları ile kavram haritalarının tanımı ve işlevi ele alınmış olup eğitim-öğretimdeki kullanımlarına olabildiğince değinilmiştir. Bu bağlamda betimleyici resimler, tablolar ve grafiklerin sahip oldukları görsel içerikler sayesinde daha aktif bir ders sürecinin geçmesine vesile olarak öğrencilerin dikkatlerini çeken ve derse motivelerini sağlayıp onları güdüleyen materyaller olarak kullanılması mümkündür. Öte yandan öğretmen veya öğrencinin tasarlayacağı grafik ve akış diyagramı materyalleri ile öğrenciler sorumluluk alma becerilerini geliştirebileceği gibi araştırmacı yönlerini ön plana alarak ve bizzat kendileri materyal tasarımı yapmalarından ötürü yaparak ve yaşayarak öğrenme yoluyla daha kalıcı öğrenmeler sağlayabilirler. Kavram haritaları ise diğer görsel materyallere benzer şekilde derse güdüleyici ve dikkat çekici yönleri ile ders sürecine renk katarak öğrencilerin kavramlar arasındaki bağlantıları kurarak anlamlı öğrenmelerine kapı açan bir materyal türüdür.

İnteraktif materyaller ise hem yazılı hem görsel materyallerin bir araya gelmesiyle oluşan, video, multimedya, etkinlik, bulmaca, oyunlar, proje ödevleri, slayt ve sunumlardır. İnteraktif materyaller ile öğretim temel manasıyla, etkileşim içinde yapılan öğretim sürecini kapsamaktadır. Hac ve kurban ünitesinde yer alan bazı değerlerin öğrencilere öğretimi bu materyaller ile sağlandığında öğrencilerin birden fazla duyusuna hitap edilmesi nedeniyle daha verimli bir öğrenme gerçekleşmektedir. Yeni nesil gençler, günlük yaşamında sürekli teknolojiyle içli dışlı olmakta ve teknolojik gelişmelere kolayca ayak uydurmaktadırlar. Özellikle ortaokul çağı öğrencileri tabiatı gereği materyallere karşı ilgi ve heves beslemektedirler. Materyaller yardımıyla işlenen derslerin, sunuş yoluyla öğretmenin merkezde olduğu biçimde işlenen derslere göre daha verimli olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda örnek vermek gerekirse “Word Wall”, “Din Dersi Oyun”, “İzzet Eker” gibi oyun ve etkinlik sitelerindeki oyunlar sayesinde öğrencilerin derse olan sevgilerinde ve ilgilerinde artış yaşandığı aktif öğretmenlik yaşantısındaki kişisel tecrübe ve gözlemlerim ile yapılan çalışmalara dayanmaktadır.

Öte yandan interaktif kelime manası itibarıyla etkileşim anlamına gelmektedir. Dolayısıyla grupça yapılan proje ödevleri, slayt-sunum hazırlayıp sınıf ortamında sunmak, ders içi, ders dışı etkinlikler yapmak ve oyun yoluyla öğrenmeler gerçekleştirmek öğrenciler arası iletişiminin güçlenmesine olanak tanırken sınıf içinde aktif rol almalarını sağlayarak kendilerini ifade etme becerisi geliştiren sosyal nesiller olmalarına da kapı aralamaktadır.

Yapılmış olan bu çalışmada din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programı 7. sınıf

müfredatında yer alan “hac ve kurban” ünitesinin öğretimine yönelik görsel ve interaktif materyal örnekleri ile bu doğrultuda yeni materyal önerileri sunulmuştur. Üniteye yer alan konuları materyaller üzerinden aktarmanın öğrencilerin bu kazanımları verimli, etkili, kalıcı ve aktif şekilde öğrenmelerine katkı sunacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda söz konusu materyallerin ders içi etkinlik olarak öğrencilerin etkileşimi ile üretilmesinin sosyal, bilişsel ve psikomotor becerilerine de katkı sağlayacağı ön görülmektedir. Öğrencilerin yalnızca materyal üretmekle kalmayıp, ürettikleri materyalleri sınıf ortamında arkadaşlarına tanıtmaları ve etkinliklerde kullanmaları sayesinde özgüvenleri ile liderlik becerilerinin de gelişimine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aktaş, M. C. (2019). “*Nitel Veri Toplama Teknikleri*”. H. Özmen ve O. Karamustafaoğlu (Ed.). Eğitimde Araştırma Yöntemleri, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 113-136
- Anıl, D., Özer, Ö. Y., Demir, E. (2015). *PISA 2012 Araştırması Ulusal Nihai Raporu*. MEB Yayınları, Ankara.
- Bilgin, B., Selçuk, M. (1999). *Din Öğretimi-Özel Öğretim Yöntemleri*. Gün Yayıncılık, İstanbul.
- Bayraklı, B. (2001), *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*. İşaret Yayınları, İstanbul.
- Bayraklı, B. (1989). *İslam'da Eğitim, Batı Eğitim Sistemleri ile Mukayeseli*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Bayraktar, M. M. (2023). *Öğretim Materyalleri ve Din Öğretiminde Somut Materyal Örnekleri*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Bilgin, B. (2001). *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Gün Yayıncılık, Ankara.
- Bilgiseven, A. K. (1998). *Din Sosyolojisi*. Filiz Kitapevi, İstanbul.
- Bolay, S. H. ve Türköne, M. (1995). *Din Eğitimi Raporu*. Ankara Merkez İ.H.L Öğrencileri ve Mezunları Vakfı Yayınları, Ankara.
- Buyrukçu, R. (2007). *Kurumsal Değişim ve Gelişim Boyutlarıyla Türkiye'de Mesleki Din Eğitim-Öğretimi*. Fakülte Kitapevi, Isparta.
- Cürcani, S. Ş. (1997). *Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü “Kitab'ut-Tarifat”*. (Çev. A. Erkan) Bahar Yayınları, İstanbul.
- Çelik, L. (2010). “*Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*”. Ö. Demirel ve E. Altun (Ed.). Öğretim Materyallerinin Hazırlanması ve Seçimi, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 27-66.
- Ertürk, S. (2017). *Eğitimde Program Geliştirme*. Edge Yayınları.Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Dinçer, Ö., Fidan, Y. (1996). *İşletme Yönetimi*. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Güneş, A., Koyuncu, B., Erkan, K., Meder, M., Sağiroğlu, Ş. (2003). *Temel Bilgi Teknolojisi Kullanımı*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Güngör, E. (1997). *İslam'ın Bugünkü Meseleleri*. Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Karadağ, E. ve Korkmaz, T. (2007). “*Yapılandırmacı Öğrenmeye Genel Bakış*”. E. Karadağ ve T. Korkmaz (Ed.), Kuramdan Uygulamaya Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı. Kök Yayıncılık, Ankara, 37-58.

- Karatepe, S. (2005). “Örgütlerde Gruplar”. M. Tikici (Ed.). Örgütsel Davranış Boyutlarından Seçmeler. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 173-203.
- Kaya, Z. (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Koçel, T. (1993). *İşletme Yöneticiliği*. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. MEB Yayınları, Ankara.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2010). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) Programı ve Kılavuzu*. Ankara.
- Nevevi. (2008). “Resim ve Heykelticilikte Menedilen Hususlar”, *Riyazu’s-Salihin*. Işık yayınları, İstanbul.
- Öcal, M. (1999). *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Sağlam, İ. (2003). *Çocuk ve İbadet*. Düşünce Yayınları, İstanbul.
- Selçuk, M. (2009). *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Seferoğlu, S. S. (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Sönmez, V. (2008). *Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Şahin, T.Y., Yıldırım, S. (2004). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Tümer, G., Küçük, A., Küçük, M. A. (2017). *Dinler Tarihi*. Berikan Yayınevi, Ankara.
- Usta, M. (2001). *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Kurumlaşma ve Ekolleşme Sorunları*. İFAV Yayıncılık, İstanbul,
- Yanpar, T. (2009). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarım*. Anı Yayınları, Ankara.
- Yeşilyaprak, B. (2005). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”. A. Yıldırım ve H. Şimşek (Ed.). Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 187-202.
- Yılmaz, H. (2003). *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*. İnsan Yayınları, İstanbul.

Makaleler

- Ağca, C., Meydan, H. (2022). “Yedinci Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Kök Değerlerin Öğretimi Açısından İncelenmesi”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi*

- Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1): 94-116.
- Akdağ, M. ve TOK, H. (2008). “Geleneksel Öğretim ile PowerPoint Sunum Destekli Öğretimin Öğrenci Erişimine Etkisi”. *Eğitim ve Bilim*, 33(147): 26-34.
- Akdoğan, A. (2002). “Sosyal Bir Olgu Olarak Din ve Sosyal Değişme”, *Tabula Rasa*, 2(5): 167-179.
- Akgür, Ş., Uzunöz, A., Meydan, A. (2019). “Coğrafya Öğretiminde İnteraktif Ders Sunumu Kullanımı”. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*. 5(1):47-56.
- Akyüz, İ. (2014). “İslam’da Dini Pratiklerin Toplumsal Dayanışmaya Etkisi”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 25(1): 461-482.
- Altan, M. Z. (2012). “Eğitim, Çoklu Zeka Kuramı ve Çoklu Zeka Kuramında Onuncu Boyut: Ahlaki Zeka”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1): 137-144.
- Arslan, M. ve Adem, E. (2010). “Yabancılarla Türkçe öğretiminde görsel ve işitsel araçların etkin kullanımı”. *Dil Dergisi*, 147: 63-86.
- Asri, S. (2018). “Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Öğretim Programı Ders Kitabı Uyumu”. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 5: 9-50.
- Baltacı, A. (2019). “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 5(2): 368-388.
- Bektaş, N., Nalçacı, A., Ercoskun, H. (2009). “Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme/Tasarımı” Dersinin Kazanımlarına İlişkin Görüşleri”. *Kuramsal Eğitimbilim*, 2(2): 19-31.
- Bilgin, A. (2019). “Anlam Değişimleri Bağlamında “Eleştiri” Kavramının Eleştirisi”. *İslam Düşüncesinde Eleştiri Kültürü ve Tahammül Ahlâkı = The Criticism Culture and Morality of Tolerance in Islamic Thought*, *International Symposium*, 45-53.
- Birgün, Ö. ve Osmanoğlu, C. (2023). “Eğitsel Dijital Oyunların Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Yönelik Öğrenci Tutumlarına Etkisi”. *Artuklu Akademi*, 10(2): 223-238.
- Bozkurt, A., Akalın, S. (2010). “Matematik Öğretiminde Materyal Geliştirmenin ve Kullanımının Yeri, Önemi ve Bu Konuda Öğretmenin Rolü”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27: 47-56.
- Bozpolat, E. ve Arslan, A. (2017). “Türkçe Öğretiminde İstasyon Tekniği Kullanımına İlişkin Nitel Bir Çalışma”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(39): 55-97.
- Bozpolat, E. ve Arslan, A. (2018). “Öğretmen Adaylarının Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı Dersine İlişkin Görüşleri”. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(3): 60-84.

- Brinkmann, A. (2007). "Graphical Knowledge Display- Mind Mapping and Concept Mapping as Efficient Tools in Mathematics Education". (Çev. S. Ö. Bütüner) *Elementary Education Online*, 6(1): 1-11.
- Cantimer, G. G. ve Şengül, S. (2023). "Eğitimde Kavram Haritalama Çalışmaları: Son 10 Yılda Ülkemizdeki Kavram Haritalama Çalışmalarının Durumu". *Uluslararası Psiko-Sosyal Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(5): 171-197.
- Ceylan, T. (2023). "Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğretim Materyali Kullanım Süreçlerinde Karşılaştıkları Sorunlar". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1): 255-287.
- Curacı, U. T. (2021). "Eğitimde Teknolojinin Kullanımı", *Kaytek Dergisi*, 3(2): 166-174.
- Çeken, B. ve Şen, E. (2023). "Animasyonun Eğitimde Kullanımı ve Değerleri Aktarmadaki Rolü", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 12(35): 333-360.
- Çelikkaya, H. (1969). "Kurban ve Bayram". *İslâm Medeniyeti*, 2(18): 2-6.
- Çeliköz, N. (1998). "Kavram Öğrenme ve Öğretme İlkeleri", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2): 69-76.
- Daley, B. J., Durning, S. J., Torre, D. M. (2016). "Using Concept Maps to Create Meaningful Learning in Medical Education". *MedEdPublish*, 9: 1-26.
- Deperlioğlu, Ö., Yıldırım, R. (2009). "Mesleki Eğitimin Uzaktan Eğitim ile Desteklenmesi ve Örnek Uygulama". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*. 01: 61-70.
- Doğru, Ç. (2024). "Din Eğitiminin Kültürel Temelleri: 2018 Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı Bağlamında Bir İnceleme". *Dergibant*, 12(1): 275-299.
- Eğri, O. (2003). "Eğitimin Genel Amaçları Açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri", *AÜİFD*, 44(1): 271-280.
- Ekşi, A. (2014). "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Ayet ve Hadislerin Kullanımına Dair Teknikler". *Yükseköğretimde Eğitim Araştırmaları ve Uygulamaları 1. Ulusal Kongresi*. 30-31 Mayıs 2014, İstanbul.
- Erdal, G. (2017). "Milli Eğitim Bakanlığı Çocuk Kitaplarının Resimlemelerine Genel Bakış". *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2: 14-20.
- Genç, A. (2002). "İlk ve Ortaöğretim Okullarında Yabancı Dil Ders Kitabı Seçimi", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22: 74-81.
- Gökbulut, B., Keserci, G., Akyüz, A. (2021). "Eğitim Fakültesinde Görev Yapan Akademisyen ve Öğretmenlerin Dijital Materyal Tasarım Yeterlikleri". *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi (JOSSE)*, (4)1: 11-24.
- Gümrükçüoğlu, S. (2022). "Görsel Medya ve Din Eğitimi". *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve*

Teknik Araştırmalar Dergisi USTEK, 20(01): 47-64.

- Güntaş, S. (2019). “Eğitimde Proje Tabanlı Öğrenme Kuramı Literatürü: İçerik Analizi”. *Kisbu İlahiyat Dergisi*. 1(1): 75-109.
- Gürbüz, R. (2006). “Muhtemellik İlkeleriyle İlgili Öğretim Materyallerinin Öğrencilerinin Üzerindeki Etkisi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1): 59-68.
- Güven, İ. (2004). “Öğretmen Yetiştirmenin Uluslararası Boyutu”. *Millî Eğitim Dergisi*, 150: 20-27.
- İltuş, C. (2021). “Din Eğitiminde Dijital Mecraların Kullanımının Önemi ve Sorunları”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 8(3): 523-532.
- İnan, C. (2006). “Matematik Öğretiminde Materyal Geliştirme ve Kullanma”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7: 47-56.
- Kablan, Z., Topan, B., Erkan, B. (2013). “Sınıf İçi Öğretimde Materyal Kullanımının Etkililik Düzeyi: Bir Meta-Analiz Çalışması”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3): 1629-1644.
- Karagöz, Y., Bardakçı, S., Yemez, İ. (2021). “Kapak Tasarımı ve Biçimsel Özelliklerin Kitap Satınalma Tercihi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi”. *Uluslararası İktisadi ve İdari Akademik Dergisi*, 1(1): 63-77.
- Kaya, E. Ü. (2010). “Grup Proje Çalışmasıyla Grup Becerilerinin Gelişiminde Liderin Etkisi”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2): 237-252.
- Kayaardı, F. ve Bozyiğit, R. (2023). “Türkiye’de Coğrafya Eğitimi Alanında Nitel Yöntemle Yürütülen Lisansüstü Tezlerin Analizi (2017-2023)”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2): 403-425.
- Kılıç, R. (1999). “Din Öğretimini Temellendirme Problemi”, *Dinî Araştırmalar Dergisi*, 1(3): 205-212.
- Kılıç, R. (1993). “Din ve İnsan”, *Din Öğretimi Dergisi*, 39: 48-57.
- Kocabaş, İ. ve Gökbaş, M. (2003). “Eğitimde Takım Çalışması”. *Eğitim ve Bilim*, 28(130): 8-15.
- Koç, A. (2021). “Kıbrıs ve Türkiye Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4-8. Sınıf) Ders Kitaplarındaki Görsellerin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50: 363-393.
- Maden, S. ve Altunbay, M. (2016). “Türkçe Eğitiminde Görsel Sunu ve Görsel Okuma Aracı Olarak Grafik ve Tabloların Kullanımı”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4): 1971-1983.

- Mücahit, M. (2020). “Dördüncü Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabının Hedef Yaş Düzeyine Uygunluğu Üzerine Bir Değerlendirme”. *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, 6(1): 201-230.
- Novak, J. D., ve Canas, A. J. (2006). “The theory underlying concept maps and how to construct them”. *Florida Institute for Human and Machine Cognition*, 1(1): 1-31.
- Özdemir, S. ve Gıynaş, A. Y. (2022). “Metaverse ve Din Eğitimi”. *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi*, 7(4): 1080-1112.
- Özdemir, S. ve Gıynaş, A. Y. (2024). “Popüler Medya Araçlarının Din Eğitimi Materyalleri Arasındaki Yeri”. *Düzce İlahiyat Dergisi*, 8(2): 173-198.
- Öztaş, S. (2008). “Tarih Öğretimi ve Filmler”. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2): 543-556.
- Paul, W. R. (1984). “Critical Thinking: Fundamental to Education For a Free Society”. *Educational Leadership*, 42(1): 5-14.
- Richards, J. C. (2001). “The Role and Design of Instructional Materials. Curriculum Development in Language Teaching”. *Cambridge, UK: Cambridge University Press*, 8: 251-285.
- Sağlam, İ. (2003). “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinde ‘Haccın ve Umrenin Yapılışı’ ile İlgili Bir İşleniş Örneği”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2): 161-170.
- Sakman, S. (2020), “Animasyon Teknikleriyle Çoklu Ortam Öğrenme Materyallerinin Zenginleştirilmesi”. *Fine Arts*, 15(2): 116-126.
- Stern, L., Roseman, J. E. (2004). “Can Middle-School Science Textbooks Help Students Learn Important Ideas? Findings From Project 2061’s Curriculum Evaluation Study: Life Science”. *Journal of Research in Science Teaching*, 41(6): 538-568.
- Şahin, G. (2014). “Okulöncesi Çocuk Kitaplarında Uyarın Olarak Resim”, *Turkish Studies Dergisi (Uluslararası Hakemli ve Uluslararası İndeksli Türkoloji Dergisi)*, 9(3) 1309-1324.
- Schwendimann, B. A. (2015). “Concept Maps As Versatile Tools To Integrate Complex Ideas: From Kindergarten To Higher and Professional Education”. *Knowledge Management & E-Learning*, 7(1): 73–99.
- Tavukçuoğlu, M. (1998). “DKAB Öğretim Programının Genel İlkeleri Arasında Görülen Bazı Çelişkiler”. *Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitim-Öğretiminin Problemleri Sempozyumu*. Kayseri: İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları.
- Tetik, H. (2018). “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 2010-2018 Öğretim Programı Ünite ve Kazanımları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Universal Journal of Theology*,

3(1): 64-86.

- Tosun, A. (2019). “Yaratıcı Dramanın Din Eğitiminde Ritüellerin Öğretimine Etkisi”. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 22(55): 51-76.
- Uluçay, S. ve Çakır, H. (2014). “İnteraktif Oyunların Matematik Öğretiminde Kullanılması Üzerine Araştırmaların İncelenmesi”. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 4(1): 13-34.
- Uskan, S. B. ve Bozkuş, T. (2019). “Eğitimde Oyunun Yeri”, *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)*, 5(2): 123-131.
- Ünver, Ş. ve Genç, A. (2013). “Görselliğin Gücü: Almanca Ders Kitaplarındaki Görselliğe İlişkin Öğretmen Görüşleri”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28: 393-404.
- Wach, E. (2013). “Learning About Qualitative Document Analysis”, *IDS Practice Papers*, 13: 1-10.
- Yaşaroğlu, C. (2018). “Ders Kitapları Ne Söyler, Öğrenciler Ne Anlar: Ders Kitapları Görselleri Hakkında Bir Değerlendirme”. *Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi*, 5: 167-180.
- Yıldırım, K. (2008). “Sınıf Öğretmenlerinin Araç-Gereç Kullanımına İlişkin Bir Durum Çalışması”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 8(1): 285-322.
- Yılmaz, M. (2014). “Değerler Eğitiminde Etkin Bir Materyal Olarak Kur’an Kıssaları ve Kullanılışı”. *İslâmî İlimler Dergisi*, 9(1): 137-154.

Tezler

- Alpan, G. B. (2004). *Ders Kitaplarındaki Grafik Tasarımın Öğrenci Başarısına ve Derse İlişkin Tutumlarına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arı, M. (2019). *Sınıf Öğretmenlerinin Öğretim Teknolojileri ve Materyal Kullanma Durumları ile Öğretim Teknolojileri ve Materyallerinin Etkililiğine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bayram, N. (2009). *Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Mültimedya Olanaklarının Kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çetintürk, F. (2014). *Okul Duvarlarında Yer Alan Görsel Materyallerin Sosyal Bilgiler Öğretimindeki Yerine İlişkin Öğrenci Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Demir, R. (2008). *Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Derslerde Araç-Gereç Kullanma Bilgi ve Alışkanlıkları (Adana Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Göksel, O. (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita ve Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Keleş, E. (2001). *Fizik Ders Kitaplarını Değerlendirme Ölçeği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Öncü, Z. (2018). *Din ve Ahlak Eğitim-Öğretiminde Materyal Kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Önder, E. (2022). *Ortaokul Fen Bilimleri Ders Kitaplarının Materyal Ulaşılabilirliği Açısından Analizi ve Materyal Kullanımına Yönelik Öğretmen Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Şahan, Z. (2023). *Fen Bilimleri Öğretiminde Eğitici Dijital Çizgi Roman Materyali Tasarımı ve Materyalin Kullanımının Akademik Başarıya Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Nevşehir.
- Yarım, M. (2024). *Öğrencilerin Öğrenme Materyallerini Geliştirmeleri ve Materyalle Öğrenme Etkinliklerine Katılımları Hakkında Öğrenci ve Veli Görüşlerinin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yaşlı, M. E. (2007). *Ortaöğretim Kurumları 9. ve 10. Sınıf Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Nitelikli Materyal ve Verimliliğe Olan Etkisi (Konya İl Merkezi Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

İnternet Kaynakçaları

ADL Kavramı, <https://islamansiklopedisi.org.tr/adl> (Erişim tarihi: 05.09.2024)

Al-i	İmran	Suresi,	19.	https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%821-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/312/19-ayet-tefsiri (Erişim tarihi: 12.09.2024)
Al-i	İmran	Suresi,	85.	https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%821-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/378/85-ayet-tefsiri (Erişim tarihi: 12.09.2024)
Al-i	İmran	Suresi,	96.	https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%821-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/389/96-ayet-tefsiri (Erişim tarihi: 01.11.2024)

- Al-i İmran Suresi, 97. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%821-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/390/97-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 27.10.2024)
- Alkış Turizm. <https://www.alkistur.com/hac-nasil-yapilir/> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)
- Bakara Suresi, 33. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/bakara-suresi/38/31-33-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 05.09.2024)
- Bakara Suresi, 125. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/132/125-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 01.11.2024)
- Bakara Suresi, 126. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/133/126-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 01.11.2024)
- Bakara Suresi, 127. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/134/127-129-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 01.11.2024)
- Bakara Suresi, 158. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/165/158-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 30.10.2024)
- Bakara Suresi, 196. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/203/196-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 30.10.2024)
- Buhari 914, Müslim 1961/7. <https://sahihhadisler.com/konu/detay/Bayram-Namazlari-ile-ilgili-Konular> (Erişim tarihi: 30.10.2024)
- Buhari, Hac, 4. [https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/576/hac-yapan-kimsenin-butun-gunahlarinin-affedilecegine-dair-rivayetler-sahih-midir#:~:text=Peygamber%20\(s.a.s.\)%2C%20%E2%80%9CKim,%2C%20438%20%5B1350%5D\)%20buyurmaktad%C4%B1r](https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/576/hac-yapan-kimsenin-butun-gunahlarinin-affedilecegine-dair-rivayetler-sahih-midir#:~:text=Peygamber%20(s.a.s.)%2C%20%E2%80%9CKim,%2C%20438%20%5B1350%5D)%20buyurmaktad%C4%B1r) (Erişim tarihi: 27.10.2024)
- Buhari, Umre, 1. <https://hacumreegitim.hac.gov.tr/Resimler/6/WebSiteSayfalar/202010/hac-ve-umre-zekeriya-guler.pdf> (Erişim tarihi: 27.10.2024)
- Buhari, Umre, 1. <https://www.islamveihsan.com/hac-ve-umre-ile-ilgili-40-hadis.html> (Erişim tarihi: 30.10.2024)
- Din Bilgesi. <https://www.dinbilgesi.com/2021/12/hac-ve-kurban-kavramlar-2-adet.html> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)
- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 7. Sınıf Kazanımları. <https://www.dindersioyun.com/2021/11/din-kulturu-ve-ahlak-bilgisi-dersi-7.html> (Erişim tarihi: 22.10.2024)
- Din Kavramı. <https://islamansiklopedisi.org.tr/din> (Erişim tarihi: 24.08.2024)

- Diyanet İşleri Başkanlığı, Hadislerle İslam.
<https://hadislerleislam.diyaret.gov.tr/sayfa.php?CILT=2&SAYFA=353> (Erişim tarihi: 30.10.2024)
- Doğru Haber. <https://dogruhaber.com.tr/haber/764705-hac-ve-kurban-bayrami-ne-zaman> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)
- En'âm Suresi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/enam-suresi> (Erişim tarihi: 18.04.2025)
- En'âm Suresi, 86. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/En%C3%A2m-suresi/873/84-86-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 01.11.2024)
- Eodev. <https://eodev.com/gorev/16245889> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)
- Eodev. <https://eodev.com/gorev/20328612> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)
- Fatiha Suresi, 4. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/F%C3%A2tiha-suresi/4/4-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 05.09.2024)
- Hac İbadeti Nasıl Yapılır? <https://hacibadeti.weebly.com/materyaller.html> (Erişim Tarihi: 18.04.2025)
- Hac Suresi, 27. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/hac-suresi/2620/25-37-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 27.10.2024)
- Hac Suresi, 34. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Hac-suresi/2620/25-37-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 30.10.2024)
- Hac Suresi, 37. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/hac-suresi/2620/25-37-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 30.10.2024)
- İlk Evin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi. <https://ilkevin.com.tr/kavram-ogretimi/> (Erişim tarihi: 25.10.2024)
- Kahya, Y.B. (2017). Görsel Araç, Gereç ve Materyaller. <https://kahyaberke.wordpress.com/teorik-dersler/gorsel-arac-gerec-ve-materyaller/> (Erişim Tarihi: 13.09.2024)
- Madam Teacher. <https://www.madamteacher.com/okul-oncesi-belirli-gun-ve-haftalar-etkinlikleri/kurban-bayrami-etkinlikleri.html/attachment/kurban-bayrami-20> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)
- Meryem Suresi, 54. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Meryem-suresi/2304/54-55-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 01.11.2024)
- Meryem Suresi, 55. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Meryem-suresi/2304/54-55-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 01.11.2024)
- Morpa Kampüs. <https://www.morpakampus.com/konular/7-sinif-din-kulturu-ve-ahlak-bilgisi/bir-ayet-taniyorum-en-m-suresi-162-ayet-ve-anlami-29792.html> (Erişim Tarihi:

25.12.2024)

Müslim, Hac, 51. <https://yayin.diyanet.gov.tr/makale/haccin-gayesi-ve-hac-fiillerinin-semبولik-anlami-ve-hikmetleri/prof-dr-abdullah-kahraman/sesli-makaleler/5145/142#:~:text=%C4%B0slam'%C4%B1n%20temel%20ibadeti%20olarak%20hac&text=Zaman%20i%C3%A7erisinde%20asli%20%C5%9Feklinden%20uzakla%C5%9Fan,%C3%B6%C4%9Freniniz.%E2%80%9D%20%C5%9Feklinde%20ifade%20edilmi%C5%9Ftir> (Erişim tarihi: 30.10.2024)

Müslim, Hac, 412. https://www2.diyanet.gov.tr/DiniYay%C4%B1nlarGenelMudurlugu/WebKutuphanesi/cepkitaclar%C4%B1/hac_ilmihali.pdf (Erişim tarihi: 27.10.2024)

Müslüman Çocuk MÜÇÖ, Youtube Kanalı. <https://www.youtube.com/watch?v=WlBAzSJBsmU> (Erişim tarihi: 17.04.2025)

Rum Suresi, 30. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/R%C3%BBm-suresi/3439/30-32-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 05.09.2024)

Öğrenme Yoldaşı. <https://ogrenmeyoldasi.weebly.com/bar305351-sar305soy-blog/duse-kalka-ogrenmek-yasantlar-yoluyla-gelismek> (Erişim Tarihi: 10.12.2024)

Sınıfın Ötesinde, YouTube Kanalı. <https://www.youtube.com/watch?v=Ef5jiUQW2O8> (Erişim tarihi: 18.04.2025)

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. <https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1605.pdf> (Erişim Tarihi: 17.10.2024)

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=318> (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (1973). Millî Eğitim Temel Kanunu. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14574.pdf> (Erişim Tarihi: 16.09.2024)

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2023). Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait Elektronik İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_09/14172658_degerlendirmeye_esas_kriter_ve_aciklamalar.pdf (Erişim Tarihi: 15.09.2024)

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu, Ders Kitaplarını Değerlendirme Raporu (Öğretmen Görüşleri) 2021 https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_04/15195856_derskitaplarini_degerlendirmeraporu_ogretmengorusleri_2021.pdf (Erişim Tarihi: 23.09.2024)

Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <https://sozluk.gov.tr/>

Urfa'nın Nabzı. <https://www.urfaninnabzi.com/kabe-maketiyle-birinci-olan-ogrenci-yetenegiyle-goz-doldurdu/53726/> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Wheelofnames. <https://wheelofnames.com/> (Erişim Tarihi: 18.04.2024)

Wordwall. <https://wordwall.net/tr-tr/community/hac-ve-kurban> (Erişim Tarihi: 25.12.2024)

Yusuf Suresi , 76. <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Y%C3%BBsuf-suresi/1672/76-ayet-tefsiri> (Erişim tarihi: 05.09.2024)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Düriye Nur UYGUN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Özel Yağmur Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi – İlahiyat Fakültesi
Yabancı Dil / Diller	İngilizce-Arapça
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Şahinevler Ortaokulu (2021-2022) Alaeddin Keykubat Ortaokulu (2023-2024)

